

สัมมาทิฎฐิ

หนังสือชุดหมุ่ลัทธิธรรมจักรของพุทธทาสภิกขุ

๑. สัมมาทิฎฐิว่าอะไร
๒. สันทิฎฐิโก
๓. อริยสังขและอศัมมตคากดา
๔. อศัมมตคากับธรรมจักร
๕. การปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม

สัมมาทิฎฐิ

พุทธทาสภิกขุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรออกเผยแพร่

เพื่อรักษาต้นฉบับเดิมของธรรมทานมูลนิธิในสมัยที่หลวงพ่พุทธทาสยังมีชีวิตอยู่

ปัจจุบันนี้ธรรมทานมูลนิธิยังคงทำหน้าที่หมุนล้อธรรมจักรอยู่ต่อไป

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิและคณะผู้จัดทำครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำนำในการพิมพ์หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักร

สัมมาทิฏฐิ

ธรรมสังกการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๕๙

หนังสือชุด 'หมุนล้อธรรมจักร' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิ โดย คุณเมตตา พาณิช ประธานมูลนิธิฯ เมตตา มอบให้ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์แห่งประชาชน ทั้งหลาย หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรนี้ ทางสวนโมกขพลาราม จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ แต่สาธุชนที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่ พุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันมีผู้สนใจสอบถามมา ทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามีไว้เป็นสมบัติส่วนตัวเพื่อศึกษาปฏิบัติ และเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือ มอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระ พุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้น

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ

พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และในปัจจุบันขณะนี้นี้นางสิริหมุณล้อย
ธรรมจักรชุดนี้ยังหมุณล้อยเผยแผ่พระธรรมต่อไป โดยธรรมทาน
มูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการจัดทำชุดหมุณล้อยธรรมจักรชุดนี้

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่าน
เจ้าประคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) ผู้
ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้
ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแผ่ เพื่อเป็นธรรมสักการะและ
แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคล
กาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๕๔

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดหมุณล้อย
ธรรมจักรชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่าง
ถูกต้องตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภา
มีความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิ
ได้มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ อนึ่ง ในการ
จัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือปกแข็ง
และเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ด้วยหวังให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปไม่มีใครพิมพ์หนังสือที่ดี
เช่นนี้ออกเผยแผ่ ลูกหลานของเราจะได้มีหนังสือที่ดีไว้ศึกษา
เพื่อเป็นประทีปส่องทางชีวิต

หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรนี้ จัดพิมพ์เป็นชุดและจัก
ได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่ง
หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักร ของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชน
จักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้
สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่าน
ต้องการสะสม หรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอ
ได้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ ธรรมทานมูลนิธิ โทร
(๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒ และ ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๙๕๐

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือ
สถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่
ธรรมสภาอันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์
(หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดนี้

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือ
ชุด หมุนล้อธรรมจักร ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอนอบน้อมถวายแด่
ท่านเจ้าประคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ)
พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปในทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

สารบัญ

สัมมาทิฐิช่วยโลกได้อย่างไร	๑
สันทิฐิโก	๓๕
อริยสัจและอศัมมยตากถา	๗๕
อศัมมยตากับธรรมจักร	๑๑๑
การปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม	๑๕๑

ของ พุทธทาสภิกขุ

เรื่อง

สัมมาทิฎฐิ

สัมมาทิฏฐิช่วยโลกได้อย่างไร

นักศึกษา ผู้บวชเพื่อโอกาสศึกษาธรรมเป็นพิเศษทั้งหลาย,
ในการบรรยายครั้งที่ ๔ นี้ ผมจะได้กล่าวโดยชื่อว่า สัมมาทิฏฐิช่วยโลกได้อย่างไร. ข้อนี้ก็จะต้องทบทวนไปถึงการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มาว่า *บวชนั้น* เพื่อจะฝึกการใช้ธรรมศาสตร์, แล้วก็ได้บรรยายในครั้งต่อมา ขยายความหมายของคำว่าศาสตร์ให้กว้างออกไป, ต่อมาก็ได้กล่าวถึง ธรรมศาสตร์ในขั้นที่จะช่วยโลกได้, แล้วก็ยุติลงด้วยสัมมาทิฏฐิว่าเป็นธรรมศาสตร์ชนิดนั้น ไม่ใช่เรื่องปรมาณูเรื่องอวกาศ เป็นต้น.

ธรรมศาสตร์หมายถึงอาวุธ ที่จะตัดปัญหาต่างๆ ได้; แล้วก็เป็นเรื่องทางธรรม คือตัดกันอย่างธรรม จึงไม่ใช่ศาสตร์วัตถุ เช่นมีดดาบ เป็นต้น.

ปัญหาของโลกอยู่ที่ สิ่งที่เป็นธรรมครอบงำโลก ต้องตัดสิ่งเหล่านั้นออกไป จึงตัดไม่ได้ด้วยอาวุธที่เขามี ๆ กันอยู่ เช่น อาวุธปรมาณูหรือความรู้ทางอวกาศ; แม้ที่สุดแต่ป้องกัน ที่เขาใช้เพื่อปัญหาการเมือง แก้ไขปัญหาการเมือง. อย่างนี้มันเอามาใช้ในเรื่องอย่างที่เรากำลังพูดนี้ไม่ได้ ที่จะปิดกวดหรือชะล้างสิ่งต่างๆที่เป็นอุปัทวะ เป็นเสียดเป็นจัญไรอะไรของโลก มันตัดออกไปไม่ได้ ด้วยอาวุธทางวัตถุ จึงต้องมีอาวุธที่ไม่ใช่วัตถุ คือชนิดที่จะแก้ปัญหามาในจิตใจของมนุษย์ได้; อย่างนี้เราก็เรียกว่า ธรรมศาสตร์ แปลว่าสิ่งมีคม คือธรรมะหรือของธรรมะก็ตามที่จะใช้ตัดปัญหาต่างๆ. โดยส่วนบุคคลจะตัดได้อย่างไร ก็ได้กล่าวแล้ว ในการบรรยายครั้งแรกและครั้งต่อมา; ที่นี้เมื่อมาพูดกันถึงปัญหาของโลก มันก็ยิ่งกว้างขวางหรือลึกซึ้งไปกว่านั้น จึงต้องพิจารณากันดูว่า มันจะได้แก่อะไร.

สัมมาทิฏฐิเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า *ดับทุกข์ทั้งปวง หรือแก้ปัญหากทั้งปวงได้* ก็หยิบขึ้นมาพิจารณากันเป็นพิเศษ. เราพิจารณากันในแง่ที่จะแก้ปัญหากของโลกทั้งโลก,

นี่แปลว่าเรากำลังพิจารณากันกว้างออกไปถึงขนาดที่เรียกว่าทั้งโลก. ถ้าแก้ปัญหาลงโลกทั้งโลกได้ มันก็รวมเราอยู่ด้วยคนหนึ่ง มันก็เท่ากับแก้ปัญหาลงตัวเองเหมือนกัน เพราะฉะนั้นก็เรียกว่าไม่เสียหลาย.

สัมมาทิฐิคืออะไร ก็จะต้องกล่าวกันโดยละเอียด เพื่อจะให้เราเข้าใจแก้ปัญหานั้น ๆ ได้จริง. ในขั้นแรกนี้เราจะดูกันเสียก่อนว่าโลกกำลังมีอะไรที่เป็นปัญหา ที่ขัดกันกับหลักสัมมาทิฐิแต่ละประเภท แล้วทำให้เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นมาในโลกอย่างไร. นี่ขอให้กำหนดไว้เป็นหลักให้ดี ๆ เมื่อได้พูดไปถึงสัมมาทิฐิประเภทหนึ่ง ๆ ก็จะได้รู้ได้เลย ว่าโลกกำลังมีสิ่งที่ตรงกันข้ามจากหลักของสัมมาทิฐินั้น, แล้วก็จะเห็นพร้อมกันไปทันทีว่า มันทำให้เกิดปัญหาอะไรขึ้นมา.

คำว่าสัมมาทิฐิก็บอกกันเป็นที่เข้าใจแล้ว ว่าหมายถึงความเห็น ความเห็นแจ้งที่ถูกต้อง ในที่นี้จะต้องแบ่งออกเป็น ๕ ประเภท. การที่จะแบ่งออกเป็นกี่ประเภทนั้น มันก็ได้ทั้งนั้น ถ้ามากเกินไปมันก็เพื่อ หรือมันยุ่งมากขึ้น คิดว่าสัก ๕ ประเภทนี้จะพอดี ขอให้ฟังกันให้ดีต่อไป.

โลกียสัมมาทิฏฐิ

ประเภทที่ ๑ เฉนิยมเรียกกันว่า โลกียสัมมาทิฏฐิ คือ สัมมาทิฏฐิที่ยังเนื่องกันอยู่กับวิสัยโลก คือจะแก้ปัญหของ โลกในขั้นต้นๆ.

ข้อโลกียสัมมาทิฏฐินี้ มีพระบาลีเป็นหลักสำคัญว่า สมมาทิฏฐิโก โข ปน โหติ อวิปริตทสฺสโน เขาเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ มีทัศนะไม่วิปริต. คือเห็นว่า อตฺถิ ทินฺนํ อตฺถิ ยญฺจํ อตฺถิ ปุชฺชํ ซึ่งแปลว่า การให้นั้นมี การบูชาญมี การบวงสรวงมี, สุกตฺทุกตํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก วิชาของผลกรรมที่ดีและชั่วมี, อตฺถิ อยํ โลโก ปฺรโลโก โลกนี้มีโลกอื่นมี, อตฺถิ มาตา อตฺถิ ปิตา มารดามีบิดามี, อตฺถิ สตุตา โอปฺปาติกา สัตว์ทั้งหลายที่เป็น โอปฺปาติกะมี, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมญฺจिता สมมาปฏิบัติปณา สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติชอบ ถึงแล้วซึ่งธรรมอันชอบ ซึ่งทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่นด้วยอภิคุณญา แล้วก็ประกาศ; นี้ก็มีใจความอย่างนี้.

การให้ การบูชา การบวงสรวงมี

นี่ก็ดูข้อที่ว่า การให้ การบูชา การบวงสรวงนั้นมี. ข้อนี้มีความหมายเป็นพิเศษ สำหรับการให้ที่บริสุทธิ์ คือการให้ชนิดที่มีเจตนาจะให้เป็นการเป็นประโยชน์แก่ผู้รับจริง ๆ และมีผล. ถ้าคนที่ไม่มีความศรัทธา เขาก็ไม่เห็นว่ามันเป็นสิ่งที่มี หรือควรจะทำ. เขาจึงให้กันแต่ในลักษณะที่มองเห็นชัดว่า จะได้รับประโยชน์ตอบแทนเป็นวัตถุ อย่างที่ให้กันอยู่ในโลกนี้เวลานี้ มันต้องให้ผลตอบแทนเป็นวัตถุ, เขาช่วยเรา เราช่วยเขา แล้วก็ได้กำไรมากยิ่งขึ้นด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย ก็เลยยิ่งขึ้นไปทุกที; เขาเห็นกันแต่อย่างนี้.

ส่วนที่เป็นการให้ชนิดไม่หวังอย่างนั้น ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ, ให้เพื่อจะทำลายความเห็นแก่ตัวของตัวนั้น มันกำลังไม่มีในโลกนี้. ฉะนั้นโลกนี้ก็ไม่มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชนิดที่เห็นแก่ผู้อื่น เพราะมันขาดศรัทธาชนิดที่ว่า ทานการให้นี้มี. เขาไปเอาแต่การแลกเปลี่ยน การค้ากำไรกันเสียหมด, โลกนี้มีแต่การค้ากำไร แล้วก็ไม่มีที่ให้ที่บริสุทธิ์ โลกนี้

ก็เป็นอย่างที่กำลังเป็นอยู่. ถ้าเราจะมี การให้ชนิดที่บริสุทธิ์เกิด ขึ้นในโลก มันก็เต็มไปด้วยความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยบริสุทธิ์ มันก็เบียดเบียนกันไม่ลง ล้างผลาญกันไม่ได้.

ขอให้มองกันอย่างนี้ แล้วสัมมาทิฐิมันจะช่วยโลกได้ ด้วยการให้มีความเข้าใจถูกต้อง โดยเห็นว่าการให้อย่างบริสุทธิ์นั้น เป็นสิ่งที่ดี ที่มีผล ที่ประเสริฐ ที่ควรจะทำ แล้วก็กระทำกัน ลงไป.

สำหรับการบูชาบวงสรวงอะไรทำนองนั้น มันหมายถึงให้ เพื่อบูชาคุณ หรือเพื่อกิจอย่างอื่นที่สูงไปกว่าธรรมดา ก็ต้องมี มันมี มันมีผล เช่นให้แก่ศาสนา ให้แก่พระเป็นเจ้า, มันเป็นการบูชาคุณของพระธรรมนั่นเอง แต่คำนี้มันมาจากพวกที่เขา ถือพระเจ้า จึงใช้คำว่าบูชาัญญบ้าง บวงสรวงบ้าง แล้วก็หมายถึง การทำขนาดใหญ่ คือเป็นการให้ขนาดใหญ่ ที่ต้องมีการลงทุนมาก มีพิธีรีตองมาก. ผู้ที่มีสัมมาทิฐิก็เห็นว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องและ ควรกระทำ และมีผล แล้วกระทำกันอยู่ เช่นการให้ทานคราวใหญ่. เดียวนี้พวกที่เป็นมิชฉาทิฐิในโลกนี้ เขาก็เห็นว่าปวดยการ ก็คงทำ

แต่เรื่องการแลกเปลี่ยนกันเรื่อยๆไปเท่านั้น โลกก็มีแต่ความเห็น
แก่ตัวมากขึ้น ต่างฝ่ายก็จะแสวงหาประโยชน์เพื่อตัวยิ่งขึ้นทุกที.

ผลกรรมมี

นี่ข้อถัดไปที่ว่า ผลกรรมดีกรรมชั่วมี นี่เป็นสัมมาทิฐิว่า
อย่างนี้. ทีนี้พวกมีจลาทิฐิในโลกนี้โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ก็
ไม่ต้องสนใจผลกรรมดีกรรมชั่ว ขอให้มันได้อะไรมาก็แล้วกัน ได้
นั่นแหละคือดี, ได้ประโยชน์ได้กำไรได้อำนาจ ได้อะไร
ต่าง ๆ อย่างที่เขาต้องการกันก็ได้ นั่นแหละคือดี นั่นแหละมี;
ส่วนผลกรรมที่เป็นบุญเป็นบาปไม่ต้องพูดถึง คือถือว่าไม่มี.
ในโลกนี้ก็ไม่มีใครสนใจกับเรื่องบุญเรื่องบาป ต้องการแต่ผลของ
การกระทำ ชนิดที่มันสนองวัตถุสนองอำนาจวาสนา หรืออำนาจ
ชนิดที่จะทำลายโลกได้ ก็มี. ไปศึกษารายละเอียดเอาเองว่าเขา
ไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาปมีผล; โลกมันก็ไปในทางไม่มีธรรมะ มันก็
เป็นวิกฤตการณ์ขึ้นมาอีกแบบหนึ่ง ต่างคนต่างไม่เห็นแก่ความดี
ความชั่วหรือบุญหรือบาป, ใช้คำว่ามันไม่มี คือมันไม่มีผล ไม่
ควรสนใจ ไม่ต้องกระทำ.

โลกนี้มีโลกอื่นมี

นี่ข้อถัดไปก็ว่า โลกนี้มี โลกอื่นมี นี่จะเข้าใจยากสำหรับ
ปัจจุบันนี้ ที่ว่าโลกนี้มีโลกอื่นมี. โลกนี่ก็คือเอาอย่างที่เราเห็น ๆ
กันอยู่ มีคุณค่าหรือว่ามีความหมายอย่างตามธรรมดาสามัญ
อย่างที่เห็นกันอยู่; แล้วก็ไมยอมรับว่า โลกอื่นที่ดีกว่านี้ที่แปลก
ไปจากนี้มีอยู่ ไม่ยอมรับ. นี่จึง*ไม่เชื่อโลกสวรรค์ ไม่เชื่อโลก
หน้า ไม่เชื่อความเป็นอย่างอื่น.*

เรื่องนี้เราก็เคยอธิบายกันมาแล้ว ว่ามันเกี่ยวกับจิตใจก็ได้
จิตใจที่เป็นสุขอย่างอื่น จะเรียกว่าโลกอื่นได้. เขาไม่รู้จัก
ไม่สนใจ จะเอากันแต่ที่เรียกว่าความสุขอย่างโลก ๆ คือกามารมณ์
อื่นกว่านี้ ที่ดีกว่านี้ไม่มี; นี่ปฏิเสธว่าโลกอื่นไม่มี ที่ประเสริฐกว่า
นี้ไม่มีแล้ว มันมีเท่านี้ มีเท่าที่เนื้อหนังมันจะต้องการนี้.

มารดามี บิดามี

มารดามีบิดามี, นี่กิน่าหัว. ถ้าเป็นมิจฉาปฏิฐิก็ว่า มารดา
ไม่มีบิดาไม่มี; ถ้าเป็นสัมมาปฏิฐิก็ว่า มารดามีบิดามี. ฟังให้ดี ๆ

พวกมิชฌาติภูริเขาไม่ได้นับถือบิดามารดา ในฐานะเป็นบิดามารดา คือบุคคลพิเศษสูงสุด เขาถือว่าไม่มี. ถ้าเป็นสัมมาติภูริ ก็*เคารพ* ในความเป็นมารดาบิดาอย่างสูงสุด ขอมรับว่ามี, มันก็ขยายออกไปเป็น ความเป็นผู้มีพระเดชพระคุณล้นเหลือเหนือเกล้าเหนือเศียรอะไรทำนองนี้; นี้ผู้ที่เห็นว่ามารดาบิดามี. เดียวนี้เขาไม่สอนกันอย่างนี้ ศีลธรรมข้อนี้มันเลื่อนไปหายไป; เด็กๆไม่ได้รู้สึกต่อมารดาบิดามาก เหมือนในสมัยที่เขาสอนเป็นพิเศษ เรื่องให้รู้คุณของมารดาบิดา.

ข้อนี้มันยากอย่างที่ผมเคยกล่าวมาแล้วว่า เมื่ออายุน้อยเกินไป ก็ไม่ได้เห็นสิ่งที่แปลกที่เคยมีอยู่ เมื่อหลายสิบปีร้อยปีมาแล้ว ต้องพยายามศึกษาบ้าง. นี่มันจะเลี้ยวหัวเลี้ยวหัวต่อมาแล้ว ก็เลยไม่มีอะไรเปรียบเทียบ จึงเห็นกันอยู่แต่บุคคลชนิดที่ไม่*เคารพ*มารดาบิดา, ถ้าอยู่ตรงหัวเลี้ยวหัวต่อนั้นแหละจะเห็นได้ง่าย. อย่างผมเกิดก่อนพวกคุณมาก ก็เรียกว่าโกล้หัวเลี้ยวหัวต่อเข้าไปมาก คือยังได้เห็นแบบเก่า ที่*เคารพ*บิดามารดาสูงสุด, แล้วก็เห็นแบบใหม่ ที่ไม่ค่อย*เคารพ*บิดามารดายิ่งขึ้น ได้เห็นทั้ง

สองอย่าง. นี้ต่อไปข้างหน้าต่อไปอีก เด็กๆก็จะไม่ได้เห็นเลย
แบบที่เคารพิตามารดาเป็นเทวดา เป็นพระเจ้า เป็นพระพรหม
เป็นพระอรหันต์ในบ้านเรือน จะไม่มีเลย.

ถ้าถือตามพระพุทธรายิตแล้ว บิดามารดาเป็นพระพรหม
ของโลก เป็นอาหุเนยยะบุคคล เป็นพระอรหันต์ ทำให้ลูก
หลานได้บุญ. เขาสอนกันอย่างแน่นแฟ้น แล้วมันมีติดมาใน
วัฒนธรรมประจำหมู่ชน ที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแน่น
แฟ้น. เขากลับมาปลุกกรรมมาก ในข้อที่ประพฤติดัดต่อบิดา
มารดา.

คำว่ามารดามี ก็ขอให้ถือว่า มารดาเป็นบุคคลพิเศษสูงสุด
ในการที่ให้กำเนิดชีวิต หรือให้ดวงวิญญาณอย่างถูกต้องขึ้นมา,
บิดาก็เหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ในโลกนี้ วัฒนธรรมใหม่ของชาวตะวันตก บิดา
มารดาไม่ค่อยมีความหมาย; คุณก็เคยอ่านพบแล้วนี้ พวกฝรั่ง
เขากระทำแก่บิดามารดาที่แก่ชรา ผิดกันกับที่พวกคนไทยเราทำ
แก่บิดามารดาที่ชรา. นี้เกิดเป็นธรรมเนียมอย่างนั้นขึ้นมา ก็

เหมือนกับไม่มี, ลูกหลานที่มีครอบครัวไปแล้ว จะไปเยี่ยมบิดามารดาเดือนละครั้งก็ทั้งยาก แก่เข้าแล้วก็ต้องไปอยู่บางแคว ไม่ได้晤ชูกันอย่างตายไปด้วยกัน. วัฒนธรรมใหม่มันไปในทางมารดาไม่มีบิดาไม่มีอย่างนี้ เป็นมิจฉาปฏิฐิตามหลักนี้. ถ้าเป็นอย่างสัมมาปฏิฐิก็ต้องรับรู้ หรือประคบประหงมมารดาบิดาจนถึงที่สุด จนถึงวินาทีสุดท้าย เพราะถือว่ามี แล้วก็มืออย่างยิ่ง.

นี่เมื่อคนไม่นับถือมารดาบิดา มันก็เป็นคนที่มีจิตใจประหลาด มีจิตใจแห้งแล้ง หรือแคบ หรือเห็นแก่ตัว, แม้แต่ผู้มีพระคุณสูงสุด เขาก็ยังทำได้อย่างนี้ ก็เลยมีใจแห้งแล้งหรือคับแคบต่อคนอื่น ซึ่งมีใช้มารดาบิดายิ่งขึ้นไปอีก. โลกนี้ก็มีแต่คนใจแคบ ใจจืด ใจแห้งแล้ง ได้ง่ายขึ้นมากขึ้น ก็เป็นโลกของคนที่มีใจแคบก็เบียดเบียนกันได้ง่าย. ปัญหามันเนื่องไปถึงโลกอย่างนั้น โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันนี้ มันเป็นอุปัททวะหรือเป็นเสนียดจัญไรอะไรของโลก ที่ต้องตัดออกไป. สิ่งที่จะตัดออกไปก็คือ ธรรมศาสตร์ อย่างที่กล่าวแล้ว สัมมาปฏิฐินี้ ตัดเสนียดจัญไรที่มีความคิดไม่เคารพนับถือบิดามารดา ว่าเป็นบุคคลสูงสุด ออก

ไปให้หมดเสียจากโลกนี้สักที ให้กลับมาใหม่ ให้นำถือบิดามารดาอย่างยิ่ง.

โอปปาติกะมี

นี่ข้อต่อไปก็ว่า *อตฺถิ สตฺตา โอปฺปาติกา มีสัตฺว์ประภท* โอปปาติกะ โอปปาติกะนั้นหมายความว่า อูบัติขึ้นทันควัน ไม่ต้องเกิดจากท้องแม่ โสฬ์ขึ้นมาก็เป็นคนโตเต็มที่. ไปสังเกตไว้ให้ดีว่า โสฬ์ขึ้นมาเป็นคนโตเต็มที่ ไม่ต้องอาศัยท้องแม่เกิดเป็นเด็กทารกก่อน แล้วจึงเติบโต, แล้วยังไม่ได้กล่าวว่า เป็นหญิงหรือเป็นชายเสียด้วย มันฟังมาว่าเอาเองเป็นหญิงเป็นชายนี้. เอาละก็ยอมรับว่า มันจะเป็นหญิงเป็นชายตามความหมายนั้นก็ได้ แต่เกิดโผล่ออกมาเป็นคนโตเต็มที่ นี่คืออะไร; เมื่อก่อนเราก็ยอมรับ.

โอปปาติกะมีอยู่ ๒ ความหมาย, ความหมายอย่างศีลธรรมหรือภาษาคนตามธรรมดาก็ว่า พอคนเราตายลงไป ก็เกิดขึ้นมาทันทีเป็นโอปปาติกะ เช่นตายไปเกิดเป็นเทวดาทัน

ที่, ไปเกิดเป็นสัตว์นรกทันที, หรือแม้แต่ไปเกิดเป็นพรหม มันก็
โผล่ขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่เลย เสวยผลกรรมไปตามนั้น. อย่างนี้ก็
เรียกว่าภาษาคน คือมีคนอย่างที่เขาเชื่อกันอยู่อย่างนี้, อย่างนี้
มันก็ยังดีมีประโยชน์ คือทำให้คนกลัวบาปกลัวกรรม จะได้เกิด
ขึ้นมาเป็นเทวดาหรือเป็นพรหมอะไรทำนองนั้น ไม่ไปเกิดเป็น
สัตว์นรก.

ทีนี้ถ้าจะอธิบายอีกอย่างหนึ่ง เขาเรียกว่าอย่าง*ภาษาธรรม*
นี่ก็เป็นเรื่องของจิตใจ พอจิตใจยึดมั่นไปในทำนองไหน
มันก็เกิดเป็นสิ่งที่มันขึ้นมาทันที คือเราเกิดกิเลสขึ้นมา ยึดมั่น
ถือมั่นเป็นตัวกูอย่างนั้นอย่างนี้. เช่นว่ามันโลกเกินไป เวลานั้น
มันก็เกิดเป็นสัตว์ที่เรียกว่าเปรต คือหิวกระหายหรือโลกเกินไป
ขึ้นมาทันที ไม่ต้องรอเป็นเด็ก ไม่ต้องเกิดเป็นเด็ก แล้วก็เกิด
โผล่มาเป็นเปรตขึ้นมาทันที; ไม่ต้องพูดถึงว่าเป็นตัวผู้หรือตัวเมีย
ก็ได้.

เราเกิดกิเลสโกรธยึดมั่นเต็มที่ โกรธหัวฟัดหัวเหวี่ยงนี้ มัน
ก็เกิดเป็นยักษ์เป็นมาร เป็นปีศาจชนิดหนึ่งขึ้นมาทันที เวลานั้น

ที่นั่นและเดี๋ยวนี้ ในร่างกายนี้ มันก็เกิดเป็นโอปปาติกะ ผลุดขึ้นมา หรือผุดขึ้นมาแล้วแต่จะเรียก ทันทิ, บางเวลาเราก็คิดดี คิดไปในทางบุญกุศล สบายใจยังมีกรรมอยู่ในใจอย่างนี้ ก็เกิดใน สุกติเป็นเทวดาเป็นต้น ขึ้นมาทันทีเหมือนกัน.

การเกิดทันทีอย่างนี้เรียกว่าโอปปาติกะ มันมี ๒ ความหมาย เกิดโดยภาษาธรรมเกิดทางจิต เกิดในทันที และเห็นอยู่ได้ง่าย; แล้วเราคนหนึ่ง ๆ ก็คงจะเกิดกันหลายๆแบบในวันหนึ่ง ๆ อย่า ปฏิเสธว่าไม่มี ต้องยอมรับว่ามี. นี้ของเดิมเขาเชื่อว่าตายเข้าโลง ไปเกิดผุดขึ้นมาทันที อย่างนั้นก็ได้อีกเหมือนกัน อย่าไปคัดค้านเขา อย่าไปล้อเลียนเขา, อย่าไปดูหมิ่นเขา ปล่อยไปตามนั้น เพราะ มันมีประโยชน์แก่คนพวกหนึ่ง. แต่ไม่สำคัญมากเหมือนกับที่ว่า มันเกิดที่นี้ ผลุดขึ้นมาทันที, แล้วก็ป็นอะไรก็ได้ แล้วแต่กิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น.

เมื่อมันขลาดด้วยอำนาจของกิเลส ยึดมั่นถือมั่น มันก็เกิด เป็นอสุรกาย อย่างนี้เป็นต้น คือแปลว่าคนที่ไม่มี ความกลัว. ถ้า มีความคิดอย่างสัตว์เดรัจฉาน เกิดขึ้นในคน คนนั้นแหละเกิด

เป็นสัตว์เดรัจฉานขึ้นมาทันทีโตเต็มที่ ไม่ต้องเกิดเป็นลูกอ่อนของสัตว์เดรัจฉาน เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานโตเต็มที่.

บทอธิบายมันมีอยู่อย่างนั้นโอปปาติกะ อย่าปฏิเสธว่าไม่มี; ถ้าปฏิเสธว่าไม่มีแล้ว มันก็ไม่กลัวบาปกลัวกรรม ไม่กลัวความชั่ว แล้วก็ไม่ต้องหน้าตั้งตาที่จะบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลให้ไปเกิดดี. เดียวนี้ในโลกนี้ คือการศึกษาอย่างใหม่ๆ เขาไม่เชื่ออย่างนี้ แล้วมีการทำไปตามอำนาจของกิเลสได้ง่ายขึ้น ฉะนั้นโลกนี้ก็เลวลง ในด้านจิตใจ ไม่ได้สำรวมระวัง ไม่ได้หวังที่ให้มันดีกว่าที่จะปล่อยไปตามเรื่อง.

สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติดีมี

ที่นี้ข้อสุดท้ายก็ว่า สมณพราหมณ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่น แล้วประกาศสอนผู้อื่นอยู่ ก็มี. ตัวอย่างเช่นพระพุทธเจ้า รู้โลกนี้รู้โลกอื่น หมายความว่ารู้ทุกโลก รู้โลกทั้งสองฝ่ายที่ตรงกันข้าม แล้วก็สอนให้ผู้อื่นรู้ ที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับทั้งสองโลกนี้ ก็มี.

ถ้าปฏิเสธ เป็นมิจฉาทิฎฐิ ก็ว่าไม่มี มันก็ไม่ฟังคำสั่งสอนทางศาสนา ไม่ฟังคำสั่งสอนของพระอรหันต์ เพราะถือเสียว่าไม่มีพระอรหันต์ไม่มี, หรือพระศาสดาผู้รู้จริงรู้แจ้งไม่มี ไม่ยอมฟังเสียงใครหมด จะเอาแต่ตามกิเลสของตัวเอง. นี่มันก็เลยถือทิฎฐิมานะ ถืออะไรตามเรื่องของตัวเอง ก็เลยไม่มีใครจะเอื้อเพื่อใคร, ไม่มีใครจะเชื่อฟังพระศาสดาแห่งศาสนานั้นๆ. ถึงกับที่กล่าวกันใหม่ๆ ไม่นานนี้ว่า พระเจ้าตายแล้ว คือไม่ต้องเชื่อพระเจ้า, ไม่ต้องเชื่อพระธรรม, ไม่ต้องเชื่ออะไรที่พิเศษกว่าคนธรรมดา ที่เขารู้อะไร หรือได้กล่าวไว้อย่างพิเศษกว่าธรรมดา มีค่าอย่างยิ่ง มีค่าสูงสุด. โลกปัจจุบันนี้ มันกำลังหมุนไปในทางที่จะไม่ยอมรับฟัง เรื่องของพระศาสนาหรือเรื่องของพระอรหันต์ เอาได้แล้วเป็นดี เอาวัตถุเป็นประมาณ; นี้เรียกว่ามิจฉาทิฎฐิ.

ถ้าเข้าใจถูกต้อง ย่อมฟังเรื่องของพระศาสดาแห่งศาสนานั้นๆ หรือเรื่องของผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบพิเศษกว่าคนธรรมดา ก็มีอยู่ มันก็เป็นคนที่อ่อนโยน เป็นคนที่เชื่อฟัง, สรุปลได้อีกว่า

มันกลัวบาปแล้วก็รักบุญ บำเพ็ญกุศล โลกนี้ก็มีความสุข.
ถ้าเป็นมิจฉาทิฐิตรงกันข้าม โลกนี้ก็มีแต่คนร้ายกาจอันธพาล.

นี่รวมความแล้วก็เรียกว่า สัมมาทิฐิประเภทโลกิยะ ก็เป็น
ธรรมศาสตร์ ตัดปัญหาของโลกได้ คือช่วยโลกได้.

กัมมสัมมาทิฐิ

ที่นี้ประเภทที่ ๒ เรียกว่า กัมมสัมมาทิฐิกันก็ได้ คือมี
สัมมาทิฐิในเรื่องของกรรม หรือเกี่ยวกับกรรม. หลักเรื่อง
ของกรรมที่เป็นพื้นฐานที่สุด ก็คือว่า มีดีมีชั่ว, มีบุญมีบาป,
ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว, แล้วผู้ทำนั้นแหละจะต้องได้รับผล
ของการกระทำ ไม่ใช่คนอื่นจะมารับแทนกันได้ เป็นหลักทั่วไป
ของกรรม. ถ้าคนเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฐิ เขาก็ไม่เชื่อ, ไม่เชื่อ
เรื่องกรรม คือไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่มีผลของบุญและบาป ไม่มี
ใครได้รับผลของบุญและบาป ก็เลยเอาตามกิเลส.

ศาสนาโดยมากก็มีแต่สอนเรื่องดีและชั่ว กรรมดีกรรมชั่ว;

แต่ในพุทธศาสนาสอนพิเศษ โดยขึ้นไปถึงว่า **มีกรรมอีกชนิดหนึ่ง** ที่**จะระงับกรรมดีกรรมชั่ว** ให้อยู่เหนือกรรม นี้ก็มี. ถ้าเข้าใจ ถูกต้องในเรื่องกรรม ในชั้นธรรมคาสามัญ ก็ทำดีดี ทำชั่วชั่วก่อน.

นี่โดยมากมีปัญหาหาหนุ้ขึ้นทุกทีเวลานี้ว่า ทำดีไม่เห็นได้ดี ทำชั่วไม่เห็นได้ชั่ว เห็นพวกคอร์รับชั่นกลับได้ดี อย่างนี้ก็เกิด สงสัยลังเล แล้วก็**ไม่เชื่อ** ก็เป็นมิจฉาทิฎฐิเหมือนกัน. ฉะนั้นถ้า จะเข้าใจให้ถูกต้องในเรื่องนี้ ก็ต้องใช้คำว่า **ทำดีดี** แล้วก็**ดีเสร็จ** ตั้งแต่เมื่อทำ ทำชั่วก็ได้ชั่วเสร็จ ตั้งแต่เมื่อทำ. เพราะเราก็ได้ ตกลงกันแล้ว บัญญัติกันแล้ว ยอมรับกันแล้ว ว่าทำอย่างนี้มันชั่ว: เช่นฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์อะไรก็ตาม มันชั่วนี้ พอไปทำเข้ามันก็ชั่ว ในการกระทำนั้นแล้ว มันก็ชั่วเสร็จแล้ว, เป็นคนชั่วไปเสร็จแล้ว ไม่ต้องรองจนกว่าตำรวจจับไปลงโทษ จึงจะชั่ว.

นี่เข้าใจเสียใหม่ ถ้าทำดีก็ดี ไม่ต้องใช้คำว่าได้ดี ให้มันรือรอ ชักช้าอยู่, ทำดีก็ดีเสร็จ ทำชั่วก็ชั่วเสร็จ ในขณะที่กระทำ เป็นชั้นรากฐานอย่างนี้ไว้ทีก่อน จะได้กลัวบาป แล้วก็จะได้รัก บุญ, ทำดีก็ดีเสร็จ ทำชั่วก็ชั่วเสร็จ.

ส่วนที่ว่าจะได้อะไรตามมามากที่หลังนั้น มันอีกเรื่องหนึ่ง มันได้ก็ได้อันไม่ได้ก็ได้อัน แต่ที่มันแน่นอนคือได้คือได้ชั่วเสร็จแล้ว ตั้งแต่การกระทำลงไปแล้ว. ส่วนจะได้เงินได้เกียรติหรือไม่นี้ มันหลอกกันได้, สังคมมันอาจจะถูกหลอกก็ได้ คือสรรเสริญคนทำชั่วเป็นคนดี ดิเตียนคนดีเป็นคนชั่ว นั้นมันเรื่องความโง่ของสังคม. เหมือนกับว่าเราจะทำดีในการหาเงินหาทองนี้ เมื่อทำดีก็เป็นคนดีไปแล้ว เป็นคนหาเงินที่ดี แต่ถ้าเกิดไม่สำเร็จไม่ได้เงินขึ้นมา เราก็ไม่เป็นคนชั่ว, แล้วก็ไม่ได้ทำลายหลักที่ว่า ทำดีดีทำชั่วชั่ว. แล้วบางทีมันก็ได้มา หรือว่าส่วนมากมันก็ได้ตามความประสงค์ ถ้ามันเกิดไม่ได้ ก็เห็นเป็นของธรรมดา ไม่เข้าใจผิด.

นี่จึงกล่าวอีกทีหนึ่ง ก็ในพวกที่ได้ ทำชั่วก็ได้ผลพลอยได้เป็นเงินมา ทำดีก็ได้ผลพลอยได้เป็นเงินมา แบบกรรมดีกรรมชั่วมีผลพลอยได้. ถ้าคนทำชั่วแล้ว มันก็ได้ผลพลอยได้เป็นเงิน เป็นเกียรติยศชื่อเสียงมา ผลที่ได้นั้นชั่วเหมือนกัน เงินที่ได้มาจากการทำชั่ว ก็เป็นเงินชั่ว เงินที่ได้มาจากการทำดี ก็เป็นเงินดี,

เงินชั่วก็มาเป็นบาป เป็นโชคร้ายแก่บุคคลนั้น เงินดีก็มาเป็นบุญ เป็นกุศล ส่งเสริมความดีแก่บุคคลนั้น.

ฉะนั้น อย่าไปเข้าใจผิด ทำชั่วทำไมมันได้เงินได้ชื่อเสียง ก็ให้รู้ว่า ทำชั่วได้เงินก็เป็นเงินชั่วเงินบาป ได้ชื่อเสียงก็เป็นชื่อเสียงหลอก ชื่อเสียงคดโกง ชื่อเสียงไม่ดี; มันต้องทำดี ได้เงินมากก็เป็นเงินดี ควรจะเอามากินมาใช้ ชุบเลี้ยงร่างกายให้มันดี ได้ชื่อเสียงมากก็เป็นชื่อเสียงจริง ก็ควรจะสบายใจ. โดยพื้นฐานจะต้องว่า ทำดีดี ทำชั่วชั่ว ผลพลอยได้ก็พลอยดี พลอยชั่วไปตามการกระทำนั้น.

มิฉะทิวินิจเขาไม่ยอมอย่างนี้ เขาก็เอาแต่กิเลสของเขา ก็เลยทำแต่ในทางที่จะทำให้เขาได้ของที่เขาคงต้องการ ไม่นึกถึงดีถึงชั่ว, มันเกิดการเบียดเบียน เกิดปัญหายุ่งยากกันขึ้นไปหมด โลกนี้ก็เป็นโลกของสัตว์นรกไปทันที.

ที่นี้ก็ยังไม่สอนให้เข้าใจละเอียดว่า ทำดีแล้วก็ได้ดี ทำชั่วแล้วก็ได้ชั่ว, ทำดีได้ผลดี ทำชั่วได้ผลชั่ว แล้วคนทำก็ได้รับ ใช้คำว่า เรา มีกรรมเป็นของตัว มีกรรมเป็นมรดกตกทอด มีกรรมเป็น

กำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้องเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึงอาศัย. เข้าใจก็แล้วกัน ไม่ต้องจำบาลีเหล่านี้ก็ได้ ให้สรุปความได้ว่า ผู้ทำกรรมนั้นแหละจะต้องได้รับผลกรรม แล้วผลที่ทำไว้นั้นแหละ มันจะเป็นอะไรแก่เราทุกอย่างเลย เช่นว่าจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม แล้วพร้อมกันนั้นมันก็จำแนกคนนั้น ๆ ให้เป็นคนดีหรือคนชั่ว คนดีหรือคนชั่วมันอยู่ที่การกระทำ.

วรรณะอย่างนี้ก็มิได้อยู่ คือวรรณะที่เกิดมาจากการกระทำ แบ่งเป็นวรรณะดี เป็นวรรณะชั่ว วรรณะสูง วรรณะต่ำ ก็เอากันที่การกระทำ วรรณะอย่างนี้ไม่ต้องเลิก. เขาเลิกกันแต่วรรณะโดยกำเนิด วรรณะ ๔ เป็นวรรณะโดยกำเนิด นั้นควรจะเลิก ควรจะมาอยู่ที่ว่าการกระทำกรรมนั้นแหละ จะเป็นเครื่องจำแนกวรรณะ ให้เป็นดีหรือเป็นเลว; สัมมาทิฎฐิเข้าใจเรื่องกรรมโดยถูกต้องอย่างนี้ มิจฉาทิฎฐิกิจำใจผิด. มิจฉาทิฎฐิเข้าใจเรื่องกรรมผิด มันก็ทำสิ่งที่ป็นเสนียดจัญไรขึ้นมาในโลก ทำโลกให้เดือดร้อนระส่ำระสาย; สัมมาทิฎฐิเกิดขึ้น กำจัดความเข้าใจผิดเหล่านั้นเสีย ทุกคนก็ตั้งหน้าตั้งตาแต่ทำกรรมดี.

นี่ถ้าว่าจะยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็ศึกษาให้สูงไปถึง ทำกรรมคือ อริยมรรค สីล สมาธิ ปัญญา ในพระพุทธศาสนา ให้จิตใจมัน หลุดพ้นจากกรรมชั่วและกรรมดีไปเสียอีกทีหนึ่ง นั่นต้องไป ศึกษากันเรื่องโลกุตตระ. นี่เราพูดถึงเรื่องระดับโลกียะ คือไปตามดีตามชั่วตามกรรมนั้น. ถ้าอยู่เหนือกรรม ก็เป็นโลกุตตระไปเลย กระทำกรรมชนิดที่อยู่เหนือผลกรรมทั้งหมดทุกสิ่งทุกอย่าง เขาเรียกว่า สันกรรม.

อิทัปปัจจยตาสัมมาทิฏฐิ

สัมมาทิฏฐิประเภทที่ ๓ จะเรียกชื่อว่า อิทัปปัจจยตาสัมมาทิฏฐิ อิทัปปัจจยตาสัมมาทิฏฐิ คือ สัมมาทิฏฐิที่เห็นอิทัปปัจจยตา.

อิทัปปัจจยตานี้มีมาก ที่อธิบายไว้ในพระพุทธวจนะในพระบาลี แต่ไม่ค่อยจะพูดถึงกัน มันเงิบอยู่ในพระไตรปิฎก. ผมก็พยายามคุ้ยเขี่ยมาให้มาแพร่หลายเกลื่อนกลาดอยู่ในการขีดเขียน

การพูดจาการสนทนา ให้มันมากที่สุด เพราะมันเป็นกฎที่ดีเลิศ
ในพระพุทธศาสนา คือตอบปัญหาได้ทุกอย่าง แล้วเป็น
วิทยาศาสตร์ที่สุด.

อิทัปปัจจยตา ความที่ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุปัจจัย
นั้น ๆ มันมีตัวบทว่าอย่างนี้ คุณจะจดก็ได้: เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็
มี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ก็เกิดขึ้น นี้คู่หนึ่ง, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่ง
นี้ก็ไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับไป เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้ก็ดับไป คู่ที่
สอง. เขาพูดไว้เป็นคำอย่างนี้ มันเป็นตามวิธีของภาษาบาลี.

ใจความของมันก็มีว่า เมื่อมีสิ่งนี้ แล้วสิ่งหนึ่ง อีกสิ่งหนึ่ง
มันก็จะ มี คลอดออกไปจากสิ่งนี้, เมื่อสิ่งนี้มันเกิดขึ้น สิ่งนี้สิ่ง
หนึ่งมันก็จะเกิด เพราะอาศัยการเกิดขึ้นของสิ่งนี้. เช่นว่าเมื่อ
แม่มีลูกก็มี แต่ถ้าแม่ไม่มีลูกก็ไม่มี, นี่เห็นชัดว่า เมื่อเหตุมี ผล
ก็มี, แล้วผลนั้นก็กลายเป็นเหตุอีก พอเราเป็นลูก ไม่เท่าไรก็
เป็นบิดามารดาอีก ก็มีผลอีก เนืองกันไปเป็นสาย. ถ้าว่าเกิดหยุด
ดับเหตุ ผลมันก็ดับ นี่แหละเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เมื่อสิ่งนี้
ดับลง สิ่งนี้ก็ดับลง. กฎแห่งเหตุและปัจจัย ที่ปรุงแต่งอาศัยกัน

เป็นไปไม่ขาดสาย ไม่รู้ว่าตั้งแต่ครั้งไหน สายของอิทัปปัจจยดา มาอย่างนี้.

ที่นี้ที่ว่าเป็นวิทยาศาสตร์ คือเป็นกฎวิทยาศาสตร์ที่ ครอบงำโลกทั้งหมด โลกที่มันเกิดขึ้นมาได้นี้ เพราะกฎแห่ง อิทัปปัจจยดา. ไปตั้งต้นมาจากไหนก็สุดแท้ ตั้งต้นเมื่อมันแยก มาจากดวงอาทิตย์ หรือมันจะรวมกลุ่มเป็นหมอกไฟขึ้นมาเอง ก็ตามใจ, มันมาตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยดา จนกระทั่งไม่รู้กี่ล้าน ๆ ปี จนกระทั่งมาเป็นบัดนี้ มามีเรานั่งอยู่ที่นี้ มาด้วย อำนาจแห่งอิทัปปัจจยดา แล้วต่อไปข้างหน้าก็เหมือนกันอีก มัน มีแต่อิทัปปัจจยดาอย่างนี้ อย่าไปเข้าใจว่ามีตัวตน.

อิทัปปัจจยดา ก็หมายความว่า เพราะเมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ก็มี เมื่อเหตุมีผลก็มี แล้วผลก็เป็นเหตุอีก แล้วก็มีผลอีก. แต่ถ้า เกี่ยวกับเรื่องความทุกข์หรือดับทุกข์ในใจคนนี่ เปลี่ยนชื่อเรียกว่า ปฏิจอสมุปบาท หรือถ้าจะเรียกให้เต็มก็ อิทัปปัจจยดาปฏิจอสมุปบาท ถ้าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในใจคนเราจนเป็นทุกข์; แต่ เป็นเรื่องทั่วไป ที่มันเกิดกันขึ้นไปตามกฎเกณฑ์ทั่วไป ก็เรียกว่า

อิทัปปัจจยตาก็แล้วกัน เช่นโดยกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา หินก้อนนี้ก็มาอยู่ที่ตรงนี้แล้วก็เปลี่ยนไปตามเรื่องของกฎอิทัปปัจจยตา; แต่ถ้าเป็นเรื่องการเกิดขึ้นแห่งทุกข์ในใจเรา เพราะเห็นรูปแล้วก็เกิดผัสสะ เกิดเวทนา เกิดตัณหา อุปาทาน ภพชาติและเป็นทุกข์อย่างนี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

ผู้มีสัมมาทิฐิจะเห็นอันนี้อย่างแจ่มแจ้ง ถ้าไม่เห็นอันนี้อย่างแจ่มแจ้ง ก็เข้าใจไปต่างๆ แล้วแต่จะเข้าใจ เป็นมิจฉาทิฐิ ว่าเป็นตัวเป็นคนเป็นสัตว์เป็นคนก็มี หรือถือว่าไม่มีอะไรเลยก็มี; ถ้าที่ถูก มันต้องคือมีกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. การที่เขาจะประดิษฐ์อะไรขึ้นมาแปลกๆใหม่ๆขึ้นมาในโลกนี้ เป็นความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ มันก็เป็นไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา; จะสร้างรถยนต์ขึ้นมา สร้างเรือบินขึ้นมา สร้างยานไปพระจันทร์อะไรก็ตาม มันต้องถูกต้องตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา มันจึงจะเป็นขึ้นมาได้.

ทีนี้ถ้าเราใช้กฎเกณฑ์อันนี้ไปในทางที่ถูกที่ควรจะทำโลกนี้ก็มีสันติภาพ แต่นี้เรามันใช้ในทางที่เอาเปรียบทำลาย

ผู้อื่น โลกนี้ก็มีวิฤตการณ์.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง ถ้ารู้กฎเกณฑ์ที่อุปัจจยตานี้ มันไม่หลงเรื่องตัวตนเรื่องของตน, ไม่หลงเรื่องผีเรื่องสาง เรื่องเทวดาอะไรว่าเข้ามาช่วยให้เราเป็นอย่างนั้น ช่วยให้เราเป็นอย่างนี้. ควรจะเห็นว่ามันเป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งอุปัจจยตา มีความสุข มีความทุกข์อะไรก็ไปตามกฎนี้; อย่าเอาเรื่องผีสางหรือว่าอำนาจอะไรเข้ามาแทรกแซง มันจะเป็นเรื่องเข้าใจผิด แล้วมันจะยุ่งกันใหญ่. ถ้ายึดถือในกฎเกณฑ์ของอุปัจจยตา ก็ไม่ต้องฟังผีฟังสาง ก็ทำได้โดยมือของเรา โดยแรงของเรา สติปัญญาของเรา, ใช้ให้มันถูกต้องตามกฎเกณฑ์แห่งเหตุผล.

ถ้าในโลกมีสัมมาทิฐิอย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นโลกของคนฉลาด ถ้าเข้าใจผิดงมงาย มันก็เป็นโลกของคนโง่. ก็ต้องถือว่า สัมมาทิฐิเกี่ยวกับอุปัจจยตานี้ จะช่วยแก้ไขโลกนี้ ไม่ให้เป็นโลกของคนโง่หรืองมงาย แต่ให้มาเป็นโลกของผู้ที่รู้จริงเห็นจริง หรือเฉลียวฉลาด, ก็เรียกว่าตัดปัญหาของโลกได้เหมือนกัน ช่วยโลกได้เหมือนกัน คือจะป้องกันความงมงายได้หมด ไม่เห็นเป็น

ตัวเป็นคน, หรือไม่เห็นว่าว่างไม่มีอะไรไปเสียเลย อย่างอีกพวก
หนึ่ง เป็นของคู่กันอยู่.

อริยสัจสัมมาทิฏฐิ

ที่นี้สัมมาทิฏฐิประเภทที่ ๔ ก็เรียกว่าอริยสัจสัมมาทิฏฐิ
สัมมาทิฏฐิในเรื่องอริยสัจ. สัจจะนี้แปลว่าความจริง, ความ
จริงมีมาก ไม่ต้องรู้ทั้งหมด ไม่ต้องไปเกี่ยวข้องกับทั้งหมด จะ
เกี่ยวข้องกับแต่เฉพาะที่มันจำเป็น คือจะดับทุกข์ได้.

สัจจะที่จะช่วยดับทุกข์ในโลกได้นั้น เขาเรียกว่าอริยสัจ
นอกนั้นเรียกว่าสัจจะเฉย ๆ มีมากมาย อย่างที่พระพุทธเจ้าท่าน
ได้ตรัสว่า ส่วนที่ตถาคตตรัสรู้นั้นเท่ากับใบไม้ทั้งป่าทั้งดง แต่
ที่เอามาสอนนั้นเท่ากับใบไม้กำมือเดียว ก็คือสอนแต่สัจจะ
ที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์โดยตรง เรียกว่าอริยสัจ. พวก
มิถฉาทิฏฐิมองไม่เห็น ไม่รู้เรื่องอริยสัจ; พวกสัมมาทิฏฐิมองเห็น
เห็นว่าตรงหรือจริงตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้.

สัมมาทิฐิประเภทนี้ ก็จำแนกไว้เป็น ๔ ตามหลักของอริยสัจนั่นเอง: ๑.ความรู้ในทุกข์, ๒.ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์, ๓.ความรู้ในความดับทุกข์, ๔.ความรู้ในทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์.

นี้ควรจะจำไว้เลย อย่าไปมัวจดมัวเขียน ถ้าจดไปก็ไปทำให้จำได้ จนไม่ต้องเปิดสมุดคู่อีกต่อไป. ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ นี้คู่หนึ่ง, ความรู้ในความดับทุกข์ ความรู้ในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ นี้อีกคู่หนึ่ง เป็น ๒ คู่ มั่นก็ ๔. ถ้าเห็นให้ถูกในทั้ง ๔ นี้ ก็เรียกว่ามีสัมมาทิฐิในอริยสัจ.

ความยึดมั่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย หรืออะไรก็ตาม ที่ถูกยึดมั่น นั้นเป็นตัวทุกข์.

เหตุของมั่นก็คือตัณหา, ความอยากด้วยอวิชชา เรียกว่าตัณหา ถ้าต้องการด้วยสติปัญญา ไม่เรียกว่าตัณหา, มั่นต้องการหรืออยากอย่างแรงด้วยอำนาจของอวิชชา นั้นเรียกว่าตัณหา ตัณหาชนิดนี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ต้องรู้จักเสีย.

ที่นี้ความดับทุกข์ คือว่าดับตัณหานั้นเสีย ความดับแห่งตัณหานั้น คือความดับแห่งทุกข์ ก็รู้ที่ ๓.

รู้ที่ ๔ ก็รู้วิธีที่จะดับตัณหานั้นเสีย ก็คืออริยมรรคมืองค์ ๘, ประพฤติให้สมบุรณ์ เป็นอยู่อย่างถูกต้อง คัดหากก็ไม่เกิด; หรือถ้ามันเปลอเกิดมา มันก็ดับเพราะอริยมรรคมืองค์ ๘ ที่เรา ทำให้มีขึ้นมาได้ใหม่. รู้ ๔ อย่างนี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิในอริยสัจ.

ที่นี้โลกปัจจุบันนี้ไม่รู้อย่างนี้ คุณเป็นนักศึกษาทั้งทีคุณก็รู้ อยู่เอง คือคนในโลกนี้เขาไม่ถือว่า ความทุกข์ในโลกนี้เกิดมาจาก ตัณหา. เขาจะถือกันว่า ความทุกข์ในโลกนี้มันเกิดมาจาก เศรษฐกิจไม่ดี ก็ไปยุ่งกันในปัญหาทางเศรษฐกิจ ที่จะทำให้โลก นี้ดับทุกข์. มันก็ผิดทั้งนั้น มันเป็นไปไม่ได้ ยิ่งไปยุ่งทาง เศรษฐกิจ มันก็เห็นแก่ตัว มันก็มีตัณหามากขึ้น มันก็เลย เบียดเบียนกันระหว่างปัญหาทางเศรษฐกิจ ประเทศนั้นประเทศ นี้ประเทศโน้น มันก็ทำลายกันด้วยเครื่องมือทางเศรษฐกิจ เป็นต้น. เพราะว่าความทุกข์มันไม่ได้เกิดมาจากสิ่งชนิดนั้น ที่จะมาเป็น ทุกข์อยู่ในจิตใจของคนนี้ มันเกิดมาจากความโง่เป็น เหตุให้อยาก อยากไปตามความโง่; ถ้าเราไม่มีอันนี้แล้วก็ไม่ ทุกข์ แม้ว่ามันจะไม่มีอะไรจะกิน จนถึงต้องตาย มันก็เป็นทุกข์ ไม่ได้.

ผลมันก็มีต่อไปว่า เมื่อไม่มีความอยาก ไม่มีตัณหาอย่างไรง่
 เวลาชนิดนี้แล้ว ก็สามารถจะรู้จักทำให้มันถูก. ทำด้วยความ
 อยากที่ไม่ต้องมีตัณหา ก็ไม่มีอะไรผิด, ไม่มีอะไรเพ้อ, ไม่มี
 อะไรเตลิดไปในทางที่จะให้เกิดความระส่ำระสายขึ้นมาในโลก.
 แล้วที่สำคัญที่สุดก็คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ให้ทำไปตาม
 นั้น แล้วก็จะพอดีในทุก ๆ อย่าง แล้วโลกนี้ก็จะมีสันติสุข.

สัมมาทิฏฐิในเรื่องอริยสัจนี้จะช่วยโลกได้มากเหลือประมาณ
 ในหลายแง่หลายมุม ในกรณีที่มีมันเกี่ยวกับความทุกข์โดยตรง ได้
 ศึกษาเรื่องอริยสัจทั้ง ๔ แล้วก็ให้มีความรู้ในทั้ง ๔ นั้นแหละ
 เรียกว่าสัมมาทิฏฐิในความหมายนี้.

อตถิตานัตถิตาสัมมาทิฏฐิ

ที่นี้จะแถมเป็นพิเศษประเภทที่ ๕ จะเรียกเป็นบาลีก็เรียก
 ว่า อตถิตานัตถิตาสัมมาทิฏฐิ คือสัมมาทิฏฐิเกี่ยวกับอตถิตา
 และนัตถิตา. อตถิตาแปลว่าความมี นัตถิตาแปลว่าความไม่มี

สัมมาทิฏฐิเกี่ยวกับความมีหรือความไม่มี คือสัมมาทิฏฐิที่กำลังพูดนี้.

นี่มันเป็นเรื่องประณีตสูงสุด เกี่ยวกับทิฏฐิของคน ที่เป็นนักคิด นักวิพากษ์วิจารณ์อย่างละเอียด มีผลทำให้พวกหนึ่งแล่นไปสุดเหวี่ยงฝ่ายโน้น ว่ามี ทุกอย่างมี มีเป็นเที่ยง เป็นแน่นอน เป็นตายตัว. ทีนี้อีกพวกก็มีวิธีคิด ที่จะแสดงเป็นอย่างอื่น มันแล่นไปสุดโค้งอีกฝ่ายหนึ่ง ว่าไม่มี ไม่มี. เคว้งคว้างทั้งนั้นแหละ เช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น ในสัมมาทิฏฐิประเภทที่๑ ว่า *ทานไม่มี, ผลกรรมไม่มี, โลกนี้ไม่มีโลกอื่นไม่มี, มารดาไม่มีบิดาไม่มี,* มันเคว้งไปในทางไม่มี. ทีนี้อีกทางหนึ่ง มันก็มีเสียจนเกินไป มีอย่าง *สัสสะตะ* มีอย่าง *เที่ยงแท้,* มีอย่าง *มีตัวมีตน* อย่างนี้ เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ.

ถ้าสัมมาทิฏฐิจะไม่พูดว่ามีหรือไม่มี จะพูดว่าเป็นกระแสแห่งอิทัปปัจจยจคา เมื่อมีสิ่งนี้สิ่งนี้ก็มีความมีแห่งสิ่งนี้มาจากความมีแห่งสิ่งนั้น, เมื่อไม่มีสิ่งนี้สิ่งนี้ก็ไม่มี ความไม่มีแห่งสิ่งนี้มันมาจากความไม่มีแห่งสิ่งนั้น. นี่เป็นสัมมาทิฏฐิที่ละเอียดชั้น

สูงสุด ที่จะป้องกันเสียซึ่งทิฏฐิที่เลวร้ายอื่น ที่เรียกกันว่า **สัสสตทิฏฐิ** หรือ **อุทเฉททิฏฐิ**, เห็นว่าเที่ยงก็ผิด เห็นว่าขาดสูญไม่มีอะไรเลยก็ผิด; มามีถูกอยู่ก็เห็นอิทัปปัจจยตา มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ปรุงแต่งไหลไปเป็นกระแส.

ถ้าถามว่า **โลกนี้มีหรือโลกนี้ไม่มี** คุณจะตอบว่าอย่างไร? ถ้าจะไม่ให้เป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็ว่า **มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา**. นี่มันเป็นชั้นสูงชั้นละเอียด เดี่ยวจะไปขัดกันกับข้างต้นที่ว่า **โลกนี้ไม่มี หรือโลกนี้มี**, เราจะไม่ถือว่าเป็นโลกหรือเป็นอะไร เพราะมีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตามากฎอนั้น. **โลกนี้จะถือว่าไม่มีถูก จะถือว่าไม่มีก็ไม่ถูก** มันถูกอยู่ที่ว่า มันมีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา, **จะว่าไม่มีอะไรเลยก็ไม่ได้** มันเห็นอยู่ ต้นไม้ภูเขาที่มีในโลกนี้ สัตว์ คนก็มี แต่ดูให้ดี นั่นมันเป็นเพียงกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. **ถ้าจะว่าไม่มีอะไรเสียเลย มันก็ไม่ถูก** ถ้าว่าจะเป็นตัวคนของสิ่งนั้น มันก็ไม่ถูก เพราะมีแต่กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทแท้แล้ว ก็จะไม่พูดว่า สิ่งทั้งปวงมี

หรือสิ่งทั้งปวงไม่มี. ถ้าเราไม่เคยศึกษาเรื่องนี้ เราก็จะต้องพูดว่ามีหรือไม่มีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะมันเป็นความเห็นอย่างลูกเด็ก ๆ. เช่นก้อนหินนี้มี มันเข้าใจผิด ว่าเป็นก้อนหิน เป็นตัวก้อนหินเป็นตัวเป็นคนจริงจัง; ถ้าเห็นจริง ก็เห็นว่ามันเป็นเพียงกระแสของการปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง เดียวนี้มันมาปรากฏการณ์อย่างนี้อยู่ ช่วงขณะอย่างนี้ กำลังเปลี่ยนเรื่อย ๆ ไปสู่ความเป็นอย่างอื่น. ของแข็งอย่างนี้ก็เห็นช้าเห็นยาก เพราะมันเปลี่ยนช้า คือเราไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงอันลึกซึ้ง ที่ละเอียดที่มองไม่เห็น แต่ถ้าของที่มีชีวิตมีเนื้อหนังสด ๆ นี้เห็นง่าย เปลี่ยนเร็ว แต่ก็เอามาใช้อย่างเดียวกันได้ว่า มันไม่มีตัวตนที่แท้จริง ที่ถาวรของสิ่งนั้น ๆ มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา.

นี่คู่กันอีกหน่ยว่าสัมมาทิฏฐิชนิดนี้จะช่วยโลกได้อย่างไร? เดียวนี้โลกกำลังมีมิถชาติทิฏฐิอยู่ในขณะนี้ ก็คือยึดมั่นถือมั่นตัวกูของกูอะไรมากเกินไบนั่นเอง เพราะมีมิถชาติทิฏฐิในขณะนี้. ถ้ามีสัมมาทิฏฐิในขณะนี้เสีย ความยึดมั่นเป็นตัวกูของกูก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือว่าเกิดขึ้นมาแล้ว มันก็ทำลายเสียได้ โลกนี้ก็มีสันติ-

ภาพ คือไม่มีบุคคลที่เต็มไปด้วยกิเลส แล้วดำเนินไปตาม
อำนาจของ
กิเลส. นี่เป็นสัมมาทิฏฐิอันที่ ๕ พอแล้วสำหรับ ๕ ประเภทหรือ
๕ ชนิดนี้.

ไปดูเอาเองต่อไปให้ละเอียดยิ่งขึ้นว่า พอขาดสัมมาทิฏฐินี้
โลกมันเป็นอย่างไร, พอมีสัมมาทิฏฐิเข้ามา ปัญหานั้นมัน
หายไปได้อย่างไร, นี่ผมเรียกว่า สัมมาทิฏฐิจะช่วยโลกได้
อย่างไร ให้ดูกันที่ตรงนี้.

ความเห็นที่ถูกต้องในสิ่งทั้งปวง จะช่วยโลกได้อย่างนี้;
พอเห็นผิด มันก็ทำให้เกิดความผิดขึ้นมา จนเป็นการทำให้โลกนี้
ระส่ำระสายและเป็นทุกข์ วิกฤตการณ์ในโลกก็เกิดขึ้นเพราะ
มิจฉาทิฏฐิ สันติภาพในโลกก็เกิดขึ้นเพราะสัมมาทิฏฐิ. นี่
เป็นการกล่าวโดยเค้าๆ พอให้เป็นหลักสำหรับกำหนดหรือสังเกต
ส่วนรายละเอียดนั้นก็ไปดูเอาเอง.

นี่การบรรยายก็หมดเวลา ขอยุติการบรรยายสำหรับ
วันนี้ ไว้เพียงเท่านี้ก่อน.

หนังสือชุดหมุดอักษรจักร

สันติภูษิโก

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์เป็นครั้งที่ ๑ แห่งภาควิ-
สาขามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นครั้งแรกของชุดแห่งการบรรยาย.
ในภาคมาฆบูชาได้พูดถึงเรื่องปัจฉิมที่ ๕ เสร็จไปแล้ว ในภาคนี้
เมื่อคิดว่าจะพูดเรื่องอะไรดี ก็นึกไม่ค่อยออก, ไปๆ มาๆ ก็นึก
ไปในทำนองที่ว่าเรื่องที่รู้จักกันอยู่ แต่ไม่ถึงที่สุด คือไม่เพียงพอ
ที่จะสำเร็จประโยชน์นั้นแหละ เอามาพูดเสียใหม่ให้รู้จักกันถึงที่สุด
ก็จะเป็นการดี คือสมกับที่เป็นภาควิสาขามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งพอจะสรุป

ธรรมบรรยายประจำวันเสาร์ที่ ๔ เมษายน ๒๕๒๔

ความได้ว่า เป็นภาคแห่งแสงสว่าง ก็ควรจะมีแสงสว่าง
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ความรู้บางเรื่องยังไม่สว่างแจ่มแจ้งเพียงพอก็มีอยู่
แล้วบางทีก็เป็นที่น่าเวทนา คือว่ามันเป็นเรื่องเบื้องต้น ที่ควร
จะรู้จักอย่างแจ่มแจ้ง แล้วก็ไม่ว่าอย่างแจ่มแจ้ง. เรื่องที่ถือว่าเป็น
เรื่องเบื้องต้นที่สุด ก็น่าจะได้แก่เรื่อง พระพุทธ พระธรรม และ
พระสงฆ์; เดียวนี้เรารู้จักพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์กันอย่าง
แจ่มแจ้งถึงที่สุดหรือยัง? ก็ลองคิดดูเอง. อาตมาสังเกตเห็นว่า
ยังมีอะไรบางอย่างเหลืออยู่ คือไม่เป็นไปอย่างเพียงพอ ที่ควรจะ
รู้ควรจะเข้าใจให้ถี่ๆ ในที่นี้ก็หมายถึงเรื่องพระธรรมนั่นเอง.

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ อย่างนี้ ใจความ
สำคัญที่สุดอยู่ที่เรื่องพระธรรม, พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้า
ก็เพราะตรัสรู้ธรรม, พระธรรมคือสิ่งที่ดับทุกข์ได้, พระสงฆ์ก็คือ
ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อจะดับทุกข์นั่นเอง. ความสำเร็จประโยชน์
อยู่ที่พระธรรม เราควรจะรู้เรื่องพระธรรมกันให้เพียงพอ จน
สำเร็จประโยชน์ คือดับทุกข์ได้.

สันติปฏิโก คือคำแรกที่ต้องทำความเข้าใจ

ทีนี้เมื่อพิจารณาดูว่า พระธรรมในความหมายไหน ที่ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันอย่างเพียงพอ มันก็ได้แก่คำแรกของพระคุณของพระธรรม คือคำว่า “สันติปฏิโก”. สวากขาโต ภวตถัมโม พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคกล่าวไว้ดีแล้วนั้น, สันติปฏิโก เป็นสันติปฏิโก อันบุคคลพึงเห็นได้ด้วยตนเอง. สันติปฏิโก คำนี้แหละยังเป็นปัญหานัก จึงอยากจะให้เป็นคำที่หมดปัญหา, ให้เข้าใจกันอย่างแจ่มแจ้ง เหมือนที่เราได้เข้าใจคำอื่นอีกหลายๆคำที่แล้วมา เช่นคำว่าปัจฉยที่ ๕ ซึ่งพูดกัน ๑๓ ครั้ง.

นึกดูก็น่าสงสาร เรื่องปัจฉยที่ ๕ อย่างเดียว พูดกัน ๑๓ ครั้ง จะเข้าใจหรือยังก็ไม่ทราบ. อาตมาสันนิษฐานว่าคงจะเข้าใจ, เข้าใจจนถึงกับว่า พอเอ่ยว่าปัจฉยที่ ๕ แล้ว ให้มีความเข้าใจทะลุปรุโปร่งไปหมด ว่า มันคืออะไร? มันได้แก่อะไร? จะต้องทำอย่างไร?

อีกคำหนึ่งที่พูดติดปากได้แล้วว่า เช่นนั่นเอง ถ้าใครเข้าใจคำว่าเช่นนั้นเองถึงที่สุด มันก็จะดับทุกข์ได้ เพราะไม่มีอะไรที่ไม่เช่นนั้นเอง, มันเป็นเช่นนั้นเอง. เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

ทันทีเลย. พอมืออะไรเกิดขึ้น มันก็หลุดปากออกไปได้ว่า
 เช่นนั่นเอง. อย่างการปฏิวัติเมื่อวันสองวันนี้ ถ้าใครประหลาด
 ใจ คนนั้นก็ไม่รู้จักเช่นนั่นเอง, ถ้าคนรู้ธรรมะเพียงพอ มันก็ว่า
 โง่เขลาเช่นนั้นเอง. นี่คนที่เช่นนั้นเองได้นั้น มันต้องรู้จักเช่นนั้นเอง
 ถึงขนาดที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเอาทีเดียว.

เดี๋ยวนี้เราจะพูดถึงคำว่า สันติปฏิริโก, พอพูดว่า
 สันติปฏิริโก ก็ขอให้มันเข้าใจแจ่มแจ้งได้ เหมือนกับเราเข้าใจ
 คำว่าเช่นนั้นเอง. สันติปฏิริโกความหมายว่า อันบุคคลเห็น
 ได้ด้วยตนเอง, สังว่าเอง ทิฏฐิ แปลว่า เห็น เป็นคุณบท
 ของพระธรรม ถ้าไม่มีความเป็นสันติปฏิริโก พระธรรมที่แท้จริงก็
 ไม่มีแก่บุคคลนั้น. สันติปฏิริโก เป็นคุณบทที่แสดงลักษณะ
 ของพระธรรม ที่เราท่องกันอยู่ทุกวันว่า สวากขาโต ภควตาธัมโม
 สันติปฏิริโก อกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ
 วิญญูหิ; บทที่เข้าใจยาก ก็อยากจะระบุว่าเป็นบทสันติปฏิริโกนี้
 เอง. คุณบทของพระธรรมมีมากเท่าไร ก็มารวมอยู่ใน ๖ บทนี้;
 จะแปลกไปอีกบทหนึ่งก็คือ นิชชโร ซึ่งต้องนับว่ามีความสำคัญ
 มาก.

พระธรรมไม่ชรา จึงไม่ล้าสมัย

นิชชโร แปลว่าไม่รู้จักรชรา คือ พระธรรมนั้นแก่ชราไม่เป็น เปรียบเหมือนกับเป็นหนุ่มอยู่เสมอ, ก็หมายความว่า แม้เดี๋ยวนี้ พระธรรมก็ยังไม่แก่ พระธรรมเดิมนั้นแหละยังไม่แก่ ยังเอามาใช้ได้ แม้เดี๋ยวนี้, มีลักษณะไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย จึงไม่แก่ ไม่พันสมัย, ไม่ล้าสมัย ไม่พันสมัย นี่อีกบทหนึ่งซึ่งควรจะสนใจ. สิ่งที่แก่ได้ชราได้ เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาได้นั้น มันก็ต้องแตกดับในที่สุด; พระธรรมในที่นี้ พระธรรมที่แท้จริง คือ ไม่แก่ ไม่ชรา ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ที่เรียกว่า *อกาลิโก* ควรจะเป็นที่เข้าใจกันไว้.

สำหรับพวกที่หาว่า พระธรรมหรือศาสนานี้มันล้าสมัยแล้ว ไม่อาจจะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้สำหรับสมัยนี้ อย่างนี้เป็นต้น. ก็ เพราะว่า คนๆ นี้เขาไม่รู้จักรชราพระธรรมในลักษณะที่เป็นสันติภูฏิโก เขามีความโง่ ไม่เห็นพระธรรมว่าเป็นอย่างไร แล้วก็เหมาเอาว่า พระธรรมนี้ล้าสมัยแล้ว พันสมัยแล้ว. ถ้าว่าเขารู้จักรชราพระธรรมในลักษณะสันติภูฏิโก เขาจะไม่พูดอย่างนั้นคือพูดไม่ได้ เพราะพระธรรมไม่ล้าสมัย ไม่ชรา. ถ้าพุทธบริษัทบางคน ทั้งที่ตนเป็นพุทธบริษัท ก็เกิดสงสัยในพระธรรม ว่า พระธรรมข้อนี้จะพันสมัยใช้ไม่ได้ อย่างนี้ละก็ เขาก็ไม่ใช่พุทธ-

บริษัท คือไม่รู้จักพระธรรมนั่นเอง เพราะพระธรรมไม่มีชรา
ดั่งที่กล่าวแล้ว.

ผลของการไม่เป็นสันติปฏิโก

เนื่องจากว่าเราไม่เข้าใจพระธรรม จนถึงกับเป็น
สันติปฏิโกกัน ทั้งในแง่ปริยัติ และในแง่ปฏิบัติ และในแง่ปฏิเวธ.
มันก็เกิดอุปสรรคชนิดที่ตายด้าน คือพุทธบริษัทที่เฝ้าหลักตอใน
วัฏฏะ ไม่ก้าวไปข้างหน้า หยุดอยู่ที่นี้, นั่งเฝ้าหลักตอในวัฏฏะอยู่
ที่นี้ คือรักษาความโง่ของตนไว้ นั่งเฝ้าวิชาความโง่ของตน
รักษาไว้ที่นี้ นี้เรียกว่าเฝ้าหลักตอในวัฏฏะ หรือมิจฉาทิปฏิโก; มัน
จะเกิดอุปสรรคขึ้นถึงขนาดนั้น เพราะฉะนั้น ขอให้สนใจกันได้
แล้ว ในเรื่องของสันติปฏิโก.

ไม่เป็นสันติปฏิโก คือไม่เห็นลงไปด้วยตนเอง ใน
เรื่องที่เป็นปริยัติ คือบทข้อความต่างๆ ที่เป็นปริยัติที่สอนอยู่
เป็นบาลีก็ดี เป็นอรรถกถาก็ดี ที่เอามาเรียนเป็นนักธรรม เป็น
บาลี เป็นอะไรก็ดี นี้เรียกว่าปริยัติ. มันไม่เป็นสันติปฏิโก
เพราะไม่เข้าใจถ้อยคำนั้นๆ อย่างถูกต้อง แม้ว่าจำได้มาก
ให้จำหมดทั้งพระไตรปิฎกเลย จำได้หมด แต่ก็ยังคงเป็นไม่สัน-
ติปฏิโกอยู่นั้นแหละ คือไม่เข้าใจเนื้อความนั้นโดยถูกต้อง.

เรื่องกรรมกัถิ เรื่องอนัตตาก็ดี เรื่องปฏิจจสมุปบาท กัถิ ไม่ได้เข้าใจความหมายของถ้อยคำนั้นอย่างถูกต้อง ดังที่ได้เคยพูดกันมาแล้ว ว่า มีคำอะไรบางอย่างที่เราไม่เข้าใจกันอย่างถูกต้อง. อย่างในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ก็คำว่า ชาติ-ความเกิดขึ้นนั้นแหละ เราไม่ได้เข้าใจกันอย่างถูกต้อง เลยไม่รู้ปฏิจจสมุปบาทอย่างถูกต้อง จึงไม่สามารถเอาหลักเรื่องปฏิจจสมุปบาทมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ได้, นี้เรียกว่า ปริยัติไม่เป็นสันตสิทฎฐิโก คือไม่เข้าใจในตำรา หรือในปริยัตินั้นอย่างถูกต้อง.

การปฏิบัติไม่เป็นสันตสิทฎฐิโก คือปฏิบัติไปทั้งที่ไม่เข้าใจ ปฏิบัติตาม ๆ กันไปอย่างมมงาย, แม้จะเคร่งครัดเหลือประมาณ การปฏิบัตินั้นก็ไม่เป็นสันตสิทฎฐิโกไปได้ เพราะมันจะเป็นสันตสิทฎฐิโกไม่ได้ด้วยความเคร่งครัด. มันเป็นสันตสิทฎฐิโกเพราะความเห็นอย่างแจ่มแจ้ง จนปฏิบัติถูกต้อง เมื่อปฏิบัติถูกต้อง เห็นอยู่อย่างถูกต้อง จึงจะเป็นสันตสิทฎฐิโก.

ที่นี่ ปฏิเวธ คือผลของการปฏิบัติ ก็ไม่เป็นสันตสิทฎฐิโก คือมันไม่เกิดผลที่แท้จริง, ผลที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นเป็นความสุข หรือเป็นมรรค ผล นิพพาน หรืออะไรก็ตาม มันไม่ได้เกิดขึ้น แล้วมันจะเอาสันตสิทฎฐิโกมาแต่ไหน. ก็สำคัญเอาเองว่า นี่เป็นมรรค เป็นผล เป็นนิพพาน เป็นความสุข เป็นอะไรไป

ตามความเข้าใจของตนเอง, เรียกว่าสำคัญผิด เอาตามที่บอกๆ กล่าว่าๆ กันมา หรืออ่านแล้วไม่เข้าใจ ก็เอามาถือเป็นหลัก.

นี่คือตัวปัญหา การเล่าเรียน ก็ไม่เป็นสันทิฏฐิโก การปฏิบัติก็ไม่เป็นสันทิฏฐิโก การรับผลของการปฏิบัติ ก็ไม่เป็นสันทิฏฐิโก แล้วมันได้อะไร? ไม่มีพระธรรมเหลืออยู่สักชนิดเดียว เพราะว่าพระธรรมที่แท้จริงเป็นสันทิฏฐิโกดังที่กล่าวแล้ว. แม้เราจะได้ยิน คำอื่นๆ ว่า สวากขาโตกัถิ อกาลิโกกัถิ เอหิ-ปัสนิโก อะไรกัถิ มันเป็นหมันไปหมด เพราะว่ามันไม่เห็นความเป็นสันทิฏฐิโก ก็ไม่เข้าใจได้ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ดีอย่างไร.

หรือว่าเป็นอกาลิโกอย่างไร มันไม่เห็นที่ตัวพระธรรม ก็ไม่เห็นว่าเป็นอกาลิโก เลยเข้าใจผิดว่าพระธรรมล้ำสมัยอย่างนี้.

ที่ว่าพระธรรมเป็นเอหิปัสนิโก มันต้องมีอยู่จริงๆ ในจิตใจของเรา หรือว่าที่วาจาของเรา จึงจะเรียกคนอื่นว่า มาดูซิๆ มันเป็นอย่างนี้ๆ ถ้าพระธรรมยังไม่เป็นสันทิฏฐิโกแก่เรา ก็ไม่มีทางที่จะเรียกว่าท่านทั้งหลายจงมาดูๆ.

โอบนยิโก จะโน้มเข้ามาใส่ตัว มันก็โน้มเข้ามาไม่ได้ เพราะมันไม่รู้จะโน้มอะไร.

ปัจจัยตัดัง เวทิตัพโพ วิญญูติ ก็ยิ่งไม่มี เพราะเขา
ไม่ได้เป็นผู้รู้สึกต่อพระธรรมนั้นเฉพาะตน; เดียวนี้มันก็เป็นเสีย
อย่างนี้.

เห็น คือ รู้สึกด้วยใจ

เรามาทำความเข้าใจเรื่องสันทิฏฐิโกกันให้ถึงที่สุด,
สันทิฏฐิโกแม้ว่าจะแปลว่าเห็นได้ด้วยตนเอง คำว่า เห็น ในที่นี้
มันใช้แทนคำพูดอื่นๆ เช่น คำว่า รู้สึก ธรรมะรู้สึกอยู่กับใจ
นั้นแหละ เรียกว่าเห็น หรือเห็นเอง, รู้สึกอยู่เอง ก็เรียกว่า
เห็นเอง. เพราะว่าธรรมะในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เห็นด้วยตา
หรือดูด้วยตาธรรมดา แต่ดูด้วยตาธรรมะ ธรรมจักขุ ธรรมจักขุ
ดูเห็น นั่นคือ รู้สึกด้วยใจ ปัญญาจักขุ ธรรมจักขุ ญาณทัส-
สนะดูแล้วก็เห็น แล้วก็รู้สึก. ฉะนั้นคำว่า สันทิฏฐิโก คือ
รู้สึกอย่างแท้จริงอย่างเต็มที่ ราวกับว่าเราเห็นด้วยตา พอ
ใครพูดหรือออกชื่อสิ่งนั้น ก็รู้จักได้ดี.

เหมือนกับเราพูดว่าเกลือ คนที่ไม่เคยเห็นเกลือ มันก็
ไม่มีทางที่จะนึกไปได้ว่าเกลือเป็นอย่างไร, นิดีแต่ว่าทุกคนเคย
เห็นเกลือ เคยกินเกลืออะไร พูดว่าเกลือ มันก็รู้ว่าเกลือเป็น
อย่างไร; แต่ถ้าไปพูดกับคนที่ไม่เคยเห็นเกลือ มันก็ฟังไม่ถูก

ว่าเกลื่อนั้นคืออะไร. ทีนี้คนที่เคยกินเกลือแล้ว รู้จักเกลือดี พอพูดว่าเกลือ มันก็รู้จักเกลือมากกว่าพวกที่เพียงแค่เคยเห็น แต่ไม่เคยกินเกลือ.

ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน ที่จะพูดว่าเป็นมรรค ผล นิพพาน หรือเป็นอะไร ที่ล้วนแต่จะดับทุกข์ได้นั้น ก็ไม่เป็นที่เข้าใจ เพราะมันไม่เคยแม้แต่เห็น อย่าพูดถึงว่าจะได้เคยชิมรส. นี้ขอให้เอาตัวอย่างนี้ไปจับดู เป็นเครื่องเทียบเคียงว่า คำว่าเห็นเอง มันมีความหมายอย่างไร. เกลือสำหรับคนที่ไม่เคยเห็นเกลือ, เกลือสำหรับคนที่ไม่เคยกินเกลือ มันก็พูดไปแต่ปาก, แต่ถ้าคนเคยเห็นเคยกินเกลือ แล้วก็รู้แจ่มแจ้ง เพราะมันเคยกินมาแล้ว มันง่ายนิดเดียวที่จะรู้รสเกลือ.

ทีนี้จะพูดฝ่ายตรงกันข้าม ที่มันเป็นอันตราย เช่น เสือ, สำหรับคนที่ไม่เคยเห็นเสือ เราจะพูดว่าเสือ มันก็ไม่สะดุ้งสะเทือนอะไร เขาไม่รู้ว่าอะไร, แต่ถ้าเราพูดกับคนที่เคยเห็นเสือ มันพอจะนึกออก และรู้สึกกลัว, แต่ถ้าเราพูดกับคนที่เคยถูกเสือกัดมาก่อนแล้วละก็ ยิ่งดีมาก เขาจะรู้จักความหมายของคำว่าเสือถึงที่สุดได้.

เหมือนกับเราจะพูดถึงเรื่องฝ่ายกิเลสและฝ่ายทุกข์ พูดว่า กิเลส โลภะ โทสะ โมหะก็ดี, ความทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ดี. คนที่เคยรู้รสของกิเลสมาแล้ว เขาฟังถูก รุ้รสของความทุกข์มาแล้วเขาก็ฟังถูก; แต่คนโง่ไม่เคยรู้เรื่องของกิเลส มันไม่เห็นเป็นกิเลส เมื่อกิเลสเกิดขึ้นกลับเห็นว่าสนุกดี อย่างนี้ เขาฟังไม่ถูก ความทุกข์นี้บางอย่างเห็นเป็นความสุขไปเสียก็มี.

การศึกษาสมัยปัจจุบัน สอนไปในทางที่คนจะไม่รู้สึก ความทุกข์ มองเห็นเป็นของที่ธรรมดาจนเกือบจะลืม, แก้ไขกันไปได้ง่ายๆ; เมื่อแก้ไขไม่ได้ ก็ยังตัวตายเสียก็แล้วกัน ไม่ต้องเป็นทุกข์อะไร. ฉะนั้นคนจึงใช้ชีวิตยังตัวตาย ขำตัวตายดับทุกข์ของตัว เพราะเขาไม่รู้เรื่องความทุกข์ว่า เกิดมาจากอะไร? และเราจะดับมันได้อย่างไร?

นรท สวรรค์ เจริจฉาน เปรต อสุรกาย ที่เป็นสันทิฎฐิโก

นี้อาตมาจึงพยายาม ที่จะให้เข้าใจชื่อต่างๆ ที่ใช้พูดกันอยู่ ทั้งในภาษาคนและภาษาธรรม: เช่นคำว่า นรท เคยเห็นรูปภาพเขียนฝาผนัง เคยอ่านเรื่องราวเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็เป็นนรททางหู ไม่เป็นสันทิฎฐิโก, ถึงแม้จะเห็นรูปภาพที่น่าเกลียดน่ากลัว มันก็ไม่รู้สึกต่อความหมายของคำว่านรท.

ดังนั้นจึงได้บอกว่า นรกนะ เมื่อมันร้อนใจเหมือนไฟเผา นั่น
เมื่อใดมันมีความร้อนใจเกิดขึ้นเหมือนกับไฟเผา แล้วก็รับ
ศึกษามันเถอะ นั่นแหละคือความหมายหรือคุณค่าของนรก
ฉะนั้นจงรู้สึกต่อความร้อนใจที่เผาผลาญอยู่ในใจ นี้เรียกว่านรก.
อย่างนี้มันคิดว่าเห็นรูปเขียน หรือว่าอ่านเรื่องราวเรื่องนรกอย่าง
นั้นอย่างนี้ เพราะมันไม่รู้สึกต่อความทุกข์ความร้อนใจได้.

เมื่อพูดถึงสวรรค์ก็เหมือนกัน เขียนรูปภาพสวรรค์
ให้ดู, บรรยายเรื่องให้อ่าน แต่ว่ามันจะรู้สึกรสชาติของสวรรค์
อันถูกต้องไม่ได้ ; จึงพูดว่า เมื่อเราชื่นใจในตัวเอง พอใจ
ในตัวเอง ถึงขนาดที่ยกมือไหว้ตัวเองได้ นั่นแหละความรู้สึก
อันนั้นแหละคือสวรรค์. อย่างนี้เป็นสันติภูมิโก, สวรรค์นี้เกิด
เป็นสันติภูมิโกขึ้นแก่บุคคลนั้น เพียงแต่เห็นรูปภาพของสวรรค์
อ่านเรื่องราวของสวรรค์ ก็ไม่เป็นสันติภูมิโกแก่บุคคลนั้น.

ฉะนั้นนรกก็ดี สวรรค์ก็ดี มันจะเป็นสันติภูมิโกขึ้นมา
ได้ ก็ต่อเมื่อได้ชิมรสของมัน แล้วมันก็ชิมได้ที่นี้โดยไม่ต้องไป
ตกอยู่ในนรก. เมื่อใดมันร้อนใจเหมือนไฟเผา เมื่อนั้นรสของ
นรกมันมาปรากฏเป็นสันติภูมิโกอยู่ในใจแล้ว, เมื่อใดชื่นใจใน
การกระทำของตัวที่ได้ทำความดี พอใจนับถือตัวเอง ไหว้ตัวเอง
ได้ นั่นมันสวรรค์.

นี่พูดโดยภาษาธรรมเพื่อให้เกิดสันติปฏิโภก จนกระทั่งมีคนอันธพาลบางคน เขากล่าวหาอาดมาว่า *ยกเล็กเรื่องนรกสวรรค์หมดแล้ว*, ว่าพุทธศาสนาไม่มีนรกสวรรค์หมดแล้ว มาอยู่ในใจคนเล็กๆ น้อยๆ แล้ว อย่างนี้ก็มี. เราไม่ได้ยกเล็กเรื่องนรกสวรรค์ที่เขาพูดถึงกัน หรือในรูปภาพเหล่านั้น, เราต้องพูดใหม่ ให้เป็นสันติปฏิโภก ให้มันเป็นความมึนงงที่รู้สึกอยู่ในใจว่า นีนรกสวรรค์จริง: *แกอย่าตกนรกชนิดนี้ ก็ไม่ตกนรกชนิดไหน ต่อตายแล้ว ถ้าแกได้สวรรค์ชนิดนี้แล้ว ก็จะได้สวรรค์ทุกชนิดที่ต้องการต่อตายแล้ว.*

ฉะนั้นการทำให้เป็นสันติปฏิโภกนี้ ไม่ได้ยกเล็กนรกสวรรค์ที่ยังไม่มองเห็น ที่ยังไม่ถึง หรือว่าจะถึงกันต่อตายแล้ว นั่นก็ยกไว้ให้พวกนั้นก่อน. เรามาทำสันติปฏิโภก ในนรกสวรรค์ที่เป็นปัจจุตัง เวทิตัพโพ กัณฑ์นี้ดีกว่า จะได้รู้จักนรก จนถึงกับกลัวนรก, จะรู้จักสวรรค์ จนถึงกับว่าจะพอใจ หรืออยากจะได้สวรรค์ก็ได้เหมือนกัน ถ้ามันเป็นชนิดที่ถูกต้อง.

ที่นี้คำพูดบางคำเช่น *นรก เตรีจฉาน เปรต อสุรกาย* ที่เป็นฝ่ายชั่วนั้น มันก็เหมือนกันแหละ: สัตว์ไตรภพกลางทุ่งนา มันก็สัตว์ไตรภพ แต่ความหมายของมันคือความโง่, มันไม่รู้เรื่องทุกข์หรือดับทุกข์เอาเสียเลย. *ความโง่นั้นคือ*

ความหมายของสัตว์เดรัจฉาน. เมื่อไรเราไปถึงขนาดนั้น
เมื่อนั้นเราเป็นสัตว์เดรัจฉาน; ไม่ต้องหมายถึงวัวควายกลางทุ่ง
นา แต่หมายถึงความโง่ที่มาอยู่ในใจคน ระดับเดียวกับวัว
ควายในทุ่งนา, นี่สันทิฏฐิโกต่อคำว่าสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งเป็น
อบายชนิดหนึ่ง ในบรรดาอบายทั้งหลาย.

คำว่า เปรต ก็คือหิวอย่างทนทรमान เมื่อใดหิว
ทนทรमान นั้นมันเป็นเปรตแล้ว, ความเป็นเปรตมาสันทิฏฐิโก
ในจิตใจของคนนั้นแล้ว.

หรือว่าอสุรกาย อสุระ ก็แปลว่าไม่กล้าหาญ, กาย
แปลว่าหมูหรือพวก, อสุรกายแปลว่า หมูพวกสัตว์ที่ไม่มี
ความกล้าหาญ, เอาใจความก็คือซี้ซลาด กลัว เมื่อใดกลัว กลัวนี้
ต้องกลัวด้วยความไม่รู้ด้วยความโง่เสมอ ถ้ารู้แล้วไม่กลัว, มัน
ก็กลัว บางคนก็เคยกลัวอะไรกันมาแล้ว ดูเอาเองว่า ความกลัว
นี้มันสนุกไหม, เมื่อกลัวอะไรก็ตาม มันสนุกไหม? มันล้วนแต่
ทุกข์ทรมาณด้วยกันแหละ ความกลัวนี้ ฉะนั้นจึงจัดเป็นอบาย.
อสุรกายที่อยู่ที่โลกอื่นที่ไหนก็ไม่รู้ นั้นมันไม่สันทิฏฐิโกแก่เรา
เก็บไว้ก่อนก็ได้, เรามาดูสันทิฏฐิโกในอสุรกาย คือความกลัว
เมื่อใดความกลัวเกิดขึ้น เป็นความโง่ที่สุด แล้วมันก็ทรมาณใจ
เพราะความกลัว, นี่เห็น อสุรกายตัวจริงกันโดยเป็นสันทิฏฐิโก.

นี้ทางอบายเป็นอย่างนี้ นรก เตรัจฉาน เปรด อสุร-
 ภาย สามารถเป็นสันทิฏฐิโกได้ ในเวลาที่มันได้เกิดความรู้สึก
 ดังกล่าวนั้นขึ้นในใจของเรา. เชื่อว่าคงเคยเกิดกันมาแล้ว ความ
 ร้อนใจเหมือนกับไฟเผาก็เป็นนรกไป, ความโง่เหลือประมาณก็
 เป็นเตรัจฉานไป, ความหิวเหมือนจะขาดใจในเรื่องอารมณ์ ไม่
 เฉพาะหิวข้าว ถึงหิวข้าวก็เหมือนกัน ต้องหิวด้วยความโง่เหมือน
 กับจะขาดใจนั้น จึงจะเป็นความหิวที่เป็นเปรด หิวตามธรรมดา
 ไม่ใช่เปรด หิวด้วยความโง่เป็นความหมายของคำว่าเปรด,
 อสุรกายก็เมื่อมันขลาดกลัวอย่างน่าเกลียด มันขลาดกลัวด้วย
 ความโง่ นี้ฝ่ายที่ไม่พึงปรารถนา มันก็มีอยู่อย่างนี้.

ถึงสวรรค์และพรหมโลกได้ในโลกนี้

พูดถึงสวรรค์ชั้นกามาจวร ชั้นรูปพรหม ชั้นอรูป-
 พรหม ก็อย่างเดียวกันอีก. เมื่อใดจิตมันเสวยสุข อันเกิดจากสิ่ง
 ที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจอย่างถูกต้อง อย่างที่ไม่ต้องผิตพลาด
 มัวเมาอะไรกันนัก ก็เป็นสวรรค์ชั้นกามาจวร. เมื่อใดเสวยสุข
 อันเกิดมาจากสมาธิประเภทรูป ก็เป็นพรหมโลก คือสัตวิในรูป
 พรหมเขามีจิตอย่างนั้น.

พระพุทธเจ้าก็ยังเคยตรัสว่า เมื่อบุคคลตั้งอยู่ในฌาน เช่นปฐมฌาน เป็นต้น ถ้าเขานั่งอยู่ที่ตรงไหน ที่นั่งนั้นเป็นที่นั่งทิพย์, เขายืนอยู่ตรงไหน ที่เขายืนนั้นเป็นที่ยืนทิพย์, เขาอนอยู่ที่ไหน ที่นอนนั้นเป็นที่นอนทิพย์, เขาเดินอยู่ที่ตรงไหน. ที่เดินนั้นเป็นที่เดินทิพย์. คือให้ถือเอาความหมายของมัน ว่ามันมีจิตอย่างนั้นเรียกว่าเป็นทิพย์ ในที่นี้คือเป็นสวรรค์หรือเป็นพรหม.

ตรงนี้บางคนอาจจะเข้าใจว่า เมื่ออยู่ในฌานนั้นมันเดินได้; ควรจะรู้ว่า เมื่อมันอยู่ในฌานจริงๆมันเดินไม่ได้ แต่ว่ารสของฌานนั้นยังเหลืออยู่ในใจ แม้เขาจะมาเดินอยู่ ความรู้สึกที่เป็นรสของฌานนั้นเขายังรู้สึกอยู่, วิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกัคคตาก็ยังรู้สึกอยู่. เหมือนกับความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจนั้นแหละ เมื่อเดินอยู่มันก็รู้สึกเศร้าโศกเสียใจได้, เมื่อนั่งอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้, ยืนอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้, นอนอยู่ก็เศร้าโศกเสียใจได้ เพราะมันหมายถึงความรู้สึกของจิต, จึงมีคำกล่าว ว่า เมื่อมีฌานแล้ว ไปนั่ง ยืน เดิน อยู่ที่ไหน มันเป็นที่สถานที่ทิพย์ไปหมด.

ฉะนั้นเมื่อทำสมาธิสำเร็จ. ได้รับความสุขเกิดจากฌานจากสมาธินั้น นี่เป็นสันติภฏฐิโกต่อคำๆ นั้น: เช่นว่ารูปฌานก็ดี, ปฐมฌาน ทุติยฌานก็ดี, คำว่าพรหมในพรหมโลกก็ดี มาเป็น

สันติปฏิภโกลแก่ผู้ที่สามารถทำจิตใจเป็นอย่างนั้นได้. ส่วนอนุรูป-
พรหมที่มีมันยิ่งขึ้นไปเป็นรูปผานนั้น มันก็อย่างเดียวกัน ต้อง
เข้าผานชนิดนั้นได้, แล้วก็สัมผัสความรู้สึกที่รู้สึกอยู่ในจิตใน
ขณะนั้น ก็เป็นสันติปฏิภโกลต่อความสุขที่เกิดมาแต่รูปผาน.

นี่ขอให้เข้าใจ เรื่องที่พูดนี้ ซึ่งมุ่งหมายจะแสดงนิมิต
เดียวแหละ แสดงว่าสันติปฏิภโกลนี้มันเป็นอย่างไร. แม้ที่เขาพูด
กันว่าเทวดา นรกสวรรค์ พรหมโลก อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ไกลแสนไกล
นั้น แล้วจะไปสันติปฏิภโกลกับมันได้อย่างไรละ ถ้าคนมันโง่ แล้ว
ก็ไม่มีทางเป็นสันติปฏิภโกล. เมื่อไม่เป็นสันติปฏิภโกล มันก็ไม่ใช่ของ
จริง ยังไม่เป็นธรรมะที่เป็นธรรมะจริง.

ฉะนั้นจึงทำให้เป็นสันติปฏิภโกลโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง, เรา
ไม่ต้องลงทุนลงไปนรก เราอยู่ที่นี้ในโลกนี้ เมื่อจิตใจมัน
เปลี่ยนไปตามแบบไหน มันก็เป็นสันติปฏิภโกลในแบบนั้นได้. แต่
ไม่อยากจะพูดว่ายกเลิกไอ้ที่เขาพูดอย่างนั้น เอาแต่อย่างนี้
อย่างเดียว ขี้เกียจทะเลาะกับคนที่เขารักนรก หรือสวรรค์ชนิด
โน้น, เราไม่ไปยกเลิกของใคร ไม่ไปยกเลิกของเขา. แต่ที่
พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ท่านตรัสว่า ต้องเป็นสันติปฏิภโกล ถ้าไม่
เป็นสันติปฏิภโกล ยังไม่ใช่เป็นตัวจริงหรือเป็นของจริง. ฉะนั้น
อะไรๆ ถ้าจะให้สำเร็จประโยชน์ต้องทำเป็นสันติปฏิภโกลได้.

รู้รสของศีลแล้ว จึงจะมีศีล

อาตมาอยากจะระบุไปยังสิ่งที่ที่ใกล้ตัวที่สุด คือคำว่า ศีล, ศีลที่เรารับศีล รักษาศีลกันอยู่นี้. ขอให้สังเกตดู ตั้งใจให้ตึกๆ ก็จะได้สังเกตได้ โดยจะพูดว่าท่องศีล ท่องศีลนี้คำหนึ่งนะ แล้วก็ รับศีล แล้วก็ปฏิบัติศีล แล้วก็จะมีศีล นี้ศีลตั้ง ๔ คำ: ศีลใน คำว่าท่องศีล, ศีลในคำว่ารับศีล, ศีลในคำว่าปฏิบัติศีล, ศีลใน คำว่ามีศีล, แถมอีกคำว่า ศีลเมื่อเสวยผลเป็นความสุขอันเกิด มาจากศีล; ศีล ๔ คำนี้ไม่เหมือนกัน ต่างกันคนละชั้นคนละ ชนิด.

ท่องศีลเหมือนเจ้านาค คนมาอยู่วัดเป็นเจ้านาค จะ บวชก็ท่องศีล ศีลที่ท่องอยู่นั้นมันมีความหมายอย่างไร?

ทีนี้คนมารับศีล รับศีลกับพระเมื่อมีพิธีรับศีล นี้คำว่า ศีลนี้มันมีความหมายอย่างไร?

แล้วคนหนึ่งเขาปฏิบัติศีล รักษาศีลอย่างไม่บกพร่อง อย่างไม่เสียหาย ศีลคำนั้นมีความหมายอย่างไร?

แล้วคนหนึ่งเขาเสวยความสุขอันเกิดจากศีล คำว่า ศีลคำนั้นหมายความว่าอย่างไร? แล้วดูเถอะว่า มันเป็นคำๆเดียว กันแท้ๆ ว่าศีลๆ แต่มันไม่เหมือนกันเลย.

คนจะยังไม่มีศีล จนกว่าศีลของเขาจะเป็นสัน-
 ทิฏฐิโกแก่จิตใจของเขา. เจ้านาคทองศีล ก็ศีลนกกแก้ว นก-
 ขุนทองไป, คนไม่เคยรู้เรื่องศีล วัชศีล, คนปฏิบัติศีลยังไม่สำเร็จ
 ยังต่อสู้กันอะอะเกะกะอยู่ มันก็ยังไม่มศีล. คนวัชศีลแต่ปากนี้
 มันก็ยังไม่มศีล, คนปฏิบัติอยู่ยังไม่สำเร็จ ก็ยังไม่มศีล จนกว่า
 เขาจะมีศีล เมื่อเขาชมขี้โทษกิเลสหายบนี้ได้ ก็มีศีล. คำว่าศีลนี้
 มันเป็นความสงบจริงแล้ว แล้วก็รู้อยู่ในใจนั้น, ความที่รู้รสของ
 ศีล เป็นความสงบอยู่ในใจ, นี้ศีลนี้เป็นสันทิฏฐิโกแก่เขาแล้ว
 แล้วก็มีความสุขอันเกิดจากจากศีลอยู่ พอใจ นั่นก็เป็นสวรรค์.

ในบาลีแห่งหนึ่งในมัชฌิมนิกาย คนๆหนึ่งเขาเดิน
 ไปเที่ยวตามธรรมดา ตามถนนหนทางร้านตลาด พอได้ยินคน
 เขาพูดถึงเรื่องศีล ๕ ออกชื่อศีล ๕ ข้อ หรือจะมีพิธีวัชศีลอยู่ก็
 ได้, พอเขาได้ยินแล้วเขาก็สะดุ้ง สะดุ้งหัวน้ไหวอยู่ในจิตใจ
 เพราะว่าเขาเป็นคนไม่มีศีล เป็นคนไม่มีศีลเลย ขาดศีล ไม่มีศีล
 เหลือ เขาก็สะดุ้ง ตกนรกอยู่ในใจ. ทีนี้คนอีกคนหนึ่ง เมื่อเขา
 เดินไปในที่อย่างเดียวกัน ได้ยินคนเขาออกชื่อศีล ๕ ศีล เขา
 กลับปิติปราโมทย์ถึงโลดอยู่ในใจ ว่ากูมีศีล, นี่มันเป็นสันทิฏฐิโก
 ทั้งในส่วนที่เป็นตัวศีลและผลของศีล.

ฉะนั้นใครบ้างที่เดินไปตามบุญตามกรรม ได้ยินใคร เขาเอ่ยคำว่าปาณาติปาตา หรืออุโบสถศีลอะไรขึ้นมา แล้วปิติปราโมทย์บ้าง, หรือว่าใครได้ยินเข้าแล้วเศร้าสร้อย กูไม่มีศีลนี้เลย. นี่ไม่ต้องมีใครมารู้ในใจของเขา เขารู้ของเขาเอง ว่าในใจของเขาเป็นอย่างไรๆ นี่คำว่าศีลที่มันเป็นสันทิฎฐิโก. ฉะนั้นศีลของใครเป็นสันทิฎฐิโกแล้วหรือยัง ไปตรวจสอบดูเอง. เรื่องสมาธิเรื่องปัญญา ก็เหมือนกันแหละ ถ้ามันมีจริงมันรู้สึกจริง มันก็เป็นสันทิฎฐิโก ถ้ามันไม่มี มันมีแต่คำพูด มันก็ไม่มีหรือไม่เป็นสันทิฎฐิโก.

การเห็น

ที่นี้จะพูดถึงคำว่าสันทิฎฐิโก คือเห็นเอง เห็นเองเห็นเองนี้ เห็นด้วยตนเอง, สันทิฎฐิโก อันบุคคลผู้ปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง. นี้จะพูดถึงคำว่าเห็นกันสักหน่อย เพราะมันมีคำว่าเห็นนี้ สันทิฎฐิโก อันบุคคลพึงเห็นเอง. เมื่อตะกั๊กก็พูดแล้วว่า เห็นทางตาก็คือเห็น เห็นด้วยความรู้สึกของจิตก็เรียกว่าเห็น. ทีนี้เราจะมาแยกแยะดูกิริยาอาการที่เป็นการเห็นนั้นให้มันรัดกุมเข้าสักหน่อย เพื่อจะเข้าใจให้มันครบถ้วน.

เห็นด้วยตา

เอาเห็นด้วยตากันก่อน เห็นด้วยลูกตานี้ ก็เห็นเห็นด้วยตาเปล่าๆ นี่ก็เห็น เห็นในลักษณะหนึ่ง ในปริมาณหนึ่งในลักษณะหนึ่ง. นี่ถ้ามันเห็นด้วยเครื่องอุปกรณ์ เช่นแว่นตา เช่นกล้องส่องอย่างนี้ มันก็เห็นได้มากกว่าหรือเห็นได้ดีกว่าอย่างคนบางคนถ้าไม่มีแว่นแล้วไม่เห็นเลย นี่มันต้องมีอุปกรณ์คือว่ากล้องส่องไปไกลก็มองเห็น นี่เป็นอุปกรณ์ มันเห็นได้ดีกว่า.

เห็นด้วยจิต

ที่นี้จิตเห็น จิตล้วนๆ เห็น ก็เท่ากับตาเปล่าเห็น จิตที่มีอุปกรณ์ คือมีวิปัสสนา มีญาณทัสสะเห็น ก็เห็นได้มากกว่า. เพราะฉะนั้นเราต้องทำจิต ให้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นคุณสมบัติสำหรับเห็น ที่เรียกว่าวิปัสสนา หรือญาณะ หรือทัสสนะ. ทำให้มันมีขึ้นมา ผ่านไปทางสมาธิ หรือลงไปถึงศีลก็ได้ พอมีศีลแล้วจิตมันก็เป็นสมาธิได้ง่าย. จิตเป็นสมาธิแล้ว มันก็มีคุณสมบัติสำหรับการเห็น ดีกว่าจิตที่ไม่เป็นสมาธิ เพราะว่าสมาธินั้นมันจะกลายเป็นเครื่องอุปกรณ์ทำให้เห็นได้ลึกกว่า แรงกว่า ถ้ามีวิปัสสนาเป็นคุณสมบัติอีกอันหนึ่งเข้ามาประกอบด้วย จิตนั้นมัน

ก็เห็นจริงกว่าลึกกว่า ถูกต้องกว่า. นี่ วิปัสสนา แปลว่า เห็นอย่างแจ่มแจ้ง.

บางคนไม่รู้ว่าคำว่าวิปัสสนาแปลว่าอะไร, วิ แปลว่าแจ่มแจ้ง, ปัสสนาแปลว่าเห็น, วิปัสสนาแปลว่าเห็นอย่างแจ่มแจ้ง ก็เห็นสิ่งที่มีอยู่จริง. นี่เขาเห็นกระทั่งเห็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่จริง เขาก็คุยว่าวิปัสสนา นั้นยกออกไป อย่าเอามาพูดถึงดีกว่า.

เห็นที่เป็นสันทิฏฐิโก

ที่นี้จะดูไกลออกไปอีกหน่อยว่า อุปกรณ์ที่ช่วยให้เกิดความเห็นนี้ มันต้องถูกต้องนะ; เช่นถ้าแวนที่เอามาใส่น้ำมันโกง มันก็เห็นเป็นอย่างอื่นได้ หรือว่าสีมันเป็นสีอื่น มันก็เห็นเป็นสีอื่นได้ เรียกว่ามันหลงเสียแล้ว แวนนั้นมันหลงเสียแล้ว. จิตนี้ก็เหมือนกัน ญาณะความรู้ความเห็นนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันเป็นประเภทมิจฉา เป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นวิปลาส แล้วความเห็นนั้นก็เห็นผิดแหละ ไม่เห็นอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง; แม้เขาจะเห็นอย่างนั้นรู้สึกอย่างนั้น ก็ไม่ใช่สันทิฏฐิโก เพราะมันถูกลวงด้วยอุปกรณ์ เขาเห็นจริง ๆ ไม่ใช่ไม่เห็น แต่เห็นผิด เพราะเขาใช้อุปกรณ์มันผิด เช่นใช้มิจฉาทิฏฐิ ใช้สัตถุญญาวิปลาสอะไรเข้ามาประกอบจิต จิตนั้นก็เห็นผิดไปจากความเป็นจริง. ถ้าเห็นอย่าง

นี่ไม่ใช่สันทิฏฐิโก จะไม่เรียกว่าเห็นเอง ทั้งที่มันเห็นเอง เพราะมันใส่แว่นผิดใส่แว่นหลอก.

การเห็นมันต้องเห็นตรงตามที่เป็นจริง ดูด้วยตาเปล่าก็ตรงตามที่เป็นจริง ใช้อุปกรณ์เช่นแว่นเป็นต้น ก็ถูกต้องตามที่เป็นจริง นี่เราจะต้องเห็นสิ่งที่เราจะต้องเห็นคือธรรมะ ในลักษณะอย่างนี้.

ที่นี้ก็ยังมัวว่า เห็นทั้งเปลือก แล้วก็ เห็นเมื่อปอกเปลือกออกหมดแล้ว; เห็นอะไรทั้งเปลือกมันก็มีภาพไปอย่างหนึ่ง ก็เรียกว่าเห็นเอง เห็นจริงเหมือนกัน แต่มันไม่ตรงกับความหมายของสันทิฏฐิโก ซึ่งมันจะต้องดีกว่านั้น. มันต้องเห็นจริงในลักษณะที่ว่าปอกเปลือกออกหมดแล้ว เห็นทั้งกลมเห็นทั้งเปลือก ซึ่งมีของอะไรประกอบอยู่ข้างนอกมากนัก มันก็หลอกได้ แม้ว่าตานี้จะเห็นจริง ก็ยังไม่สำเร็จประโยชน์เป็นสันทิฏฐิโก เพราะไม่ได้เห็นตามที่เป็นจริง เพราะมันมีอะไรห่อหุ้มอยู่ข้างนอก. ฉะนั้นเห็นทั้งเปลือกนี้ยังไม่เป็นสันทิฏฐิโก แม้ว่า จะเห็นจริง ต้องเห็นที่ว่าเอาเปลือกออกแล้ว.

การเห็นธรรมะก็อย่างเดียวกันแหละ จะต้องเอาเปลือกอะไรออกแล้ว คือ ความโง่ หรือ กิเลส หรืออะไรที่มัน

พอกหุ้มอยู่ออกแล้ว เห็นอย่างหมดเปลือก เห็นถึงส่วนลึกถึงแก่น เห็นรอบด้าน เห็นจากข้างในออกมาข้างนอก เห็นจากข้างนอกเข้าไปข้างใน เห็นถึงที่สุด จึงจะเรียกว่าเป็นสันติภูมิโก. ฉะนั้นขอให้ใช้หลักที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ วางไว้ พอประมวลเอามาถือเป็นหลักได้ และอาตมาก็ได้พยายามเอามาพูดให้ฟัง แล้วก็ไม่ค่อยมีใครสนใจ แม้ที่เป็นพระเป็นเณรอยู่ด้วยกันก็ไม่สนใจ ไม่รู้ว่าเขาต้องการอะไร เขาก็ไม่สนใจ.

วิธีดูให้เห็น

วิธีดูให้เห็น หรือให้รู้ ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นหลักว่าดูว่า มันมีลักษณะอย่างไร, ลักษณะของมันอย่างไร? นี้ก็หมายถึงดูเข้าไปทั้งหมด ที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้น ว่ามันมีลักษณะอย่างไร, มีสีส่นอย่างไร, คล้ายกับอะไร หรืออะไร นี้เรียกว่ามันเป็นอย่างไร?

หรือมันจะมีได้ก็ชนิดก็ประเภท? นี้ก็โดยประเภท ดูโดยประเภทซึ่งเป็นการเปรียบเทียบ.

แล้วก็ดูโดยสมุทัย ว่า สิ่งนั้น มันเกิดมาจากอะไร? สมุทัยแปลว่าแดนเกิด.

แล้วก็ดูโดยอัตรังคมะ ว่ามันอัสดง คือลับไปด้วยเหตุอะไร?

แล้วก็ ดูโดยอัสสาทะ ว่า ของที่เป็นเสน่ห์สวยงาม เอรีดอรรอย ที่มันฉาบไว้ข้างหน้านั้น มันเป็นอย่างไรร?

แล้วก็ ดูว่าความเลวร้ายของมัน อาทิณะ เรียกว่า อาทิณะมันมีอยู่อย่างไร? เช่น ของรักของพอใจนี้มันมีลักษณะอย่างไร อยู่ข้างนอก ให้รักให้พอใจ แล้วข้างในมันมีความเลวร้าย ที่มันจะขบกัดเราน้ำตาไหลนั้นมันมีอะไร ส่วนนั้น เป็นอาทิณะ.

แล้วก็ดูถึงนิสสรณะ โดยนิสสรณะ ว่า วิธีที่จะเอาชนะสิ่งเหล่านี้ มันมีอย่างไร คืออะไร?

จะแยกออกเป็นหลายอย่าง มากกว่านี้ก็ได้อ แต่มันก็จะเพื่อจะเผื่อ เอาแต่เพียงเท่าที่ว่าอาดมาพอใจที่จะพูดว่า มันจะมีสัก ๗ อย่าง ลักษณะอย่างไร, ประเภทของมันอย่างไร, สมุทัยของมันอย่างไร, อัดถึงคมะของมันอย่างไร, อัสสาทะของมันอย่างไร, อาทิณะของมันอย่างไร, นิสสรณะของมันอย่างไร?

สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจ รชนียา เป็นทรัพย์สมบัติ บุตรภรรยา อะไรก็สุดแท้ที่เป็นรชนียา เป็นที่ตั้งแห่งความพอใจ ดูว่ามันมีลักษณะอย่างไร, มีประเภทอย่างไร, มีแดนเกิดอย่างไร, มีแดนดับอย่างไร, มีส่วนล่อใจอย่างไร, มีส่วน

แล้วร้ายจะขบจะกัดเอานั่นอย่างไร, แล้วมีวิธีไหนที่จะอยู่บน ขณะ
เหนือสิ่งเหล่านี้?

ถ้ามองเห็นขนาดนี้แล้วก็เรียกว่าเห็นอย่างปอก
เปลือก เห็นอย่างหมดจดสิ้นเชิง เป็นสันทิฏฐิโกโดยสมบูรณ์ ,
เป็นวิปัสสนาที่สมบูรณ์ ก็เป็นสันทิฏฐิโกที่สมบูรณ์ไปด้วย. สัน-
ทิฏฐิโก แปลว่าเห็นเอง บางทีก็สมบูรณ์ บางทีก็ไม่สมบูรณ์
ฉะนั้นจะต้องทำให้มันถึงที่สุด ซึ่งเรียกว่ามันสมบูรณ์ จึงเรียกว่า
สันทิฏฐิโก.

นี่เรียกว่า เห็นด้วยตาหรือเห็นด้วยใจ มันก็มีอาการ
คล้ายๆ กันแหละ เห็นด้วยตาเปล่า เห็นด้วยมือของอุปกรณ์ช่วย
ให้เห็น; ระวังอุปกรณ์นั้นจะผิดหรือจะถูก. เห็นด้วยจิต
เปล่าๆ เห็นด้วยจิตที่มีอุปกรณ์คือวิปัสสนา มันก็ยังต้องระวังว่า
ส่วนที่เราเอามาเป็นอุปกรณ์นั้น มันเป็นวิปัสสนาจริงหรือเปล่า?
มันอาจจะเป็นมิจฉาทิฏฐิ เป็นของหลวง เป็นวิปาสสะอะไรก็ได้.
ถ้ามันเป็นวิปัสสนาจริง มันจะทำให้เห็นจริง เหมือนกับว่าปอก
เปลือกออกหมด เห็นทุกชั้นๆ โดยลักษณะ ๗ ประการ ดังที่
กล่าวแล้ว.

ตัวอย่างของการเห็น

จะพูดกันด้วยศีลอีกทีก็ได้, ศีลนั้นมันมีลักษณะอย่างไร, มันมีประเภทอย่างไร, แล้วศีลนี้มันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร, แล้วศีลนี้มันจะดับลงไปได้อย่างไร, แล้วศีลนี้มันมีส่วนที่ล่อใจให้ยึดถือให้หลงรักอย่างไร, หรือว่าไปหลงรักไปหลงยึดถือ แล้วมันขบกัดเอาอย่างไร?

สิ่งที่เป็นฝ่ายดีฝ่ายกุศลนั้นนะ ถ้าไปหลงรักไปหลงยึดถือมันขบกัดเหมือนกันแหละ. พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนไม่ให้ยึดถือโดยประการทั้งปวง แม้แต่พระนิพพาน, จะไม่ยึดถืออะไร เพราะความยึดถือนั้นเป็นความผิด เป็นอุปการณผิด ใส่เข้าไปที่ไหน มันก็จะย้อนกลับมากัดเอา.

ฉะนั้นเราก็มีศีล เราก็พอใจศีลก็ได้ แต่อย่าให้ถึงกับยึดมั่นถือมั่น มันจะขบกัดเอา, เช่นว่ามันเสียใจ วันนี้ทำศีลขาดแล้วนิดหนึ่ง จะเป็นบ้าแล้ว มันไม่คิดว่าจะทำให้คืนกลับคืนได้อย่างไร, หรือมันยึดถือด้วยความโง่ มันก็จะเป็นบ้าจริงๆ ด้วยนี่เรียกว่ารู้ทั้งอัสสาทะ รู้ทั้งอาทีนะ.

รู้ทั้งนิสสรณะคือว่าวิธีที่จะอยู่เหนือขึ้นไปอีก คือจะก้าวพ้นเลยชั้นศีลขึ้นไปได้อย่างไร? คือมีศีลเป็นปกติ โดยไม่

ต้องมีเจตนาสมาทานรักษาอะไร ก็มีศีลอยู่ได้โดยปกตินั้นแหละจึงจะออกไปได้จากบ่วง หรือว่าไฉ่ความยุ่งยากเกี่ยวกับการมีศีล คือกล่าวได้ว่า ไม่มีทางขาดศีลอีกต่อไป. ถ้ามันมีศีลจริงๆแล้ว มันไม่ต้องมาคอยเฝ้าสำรวจระวังอะไรอยู่ มันขาดศีลอีกไม่ได้ คนชนิดนี้, นี่มันอยู่เหนือ พันหน้ำที่ของการที่จะต้องระวังรักษาเกี่ยวกับเรื่องศีล.

จะเห็นศีล เห็นสมาธิ เห็นปัญญา เห็นฝ่ายดี ๆ ก็ยังต้องเห็นอย่างนี้, ฝ่ายชั่ว ฝ่ายอันตรราย ฝ่ายกิเลส ฝ่ายทุกข์นั้นไม่ต้องพูดถึง มันก็ต้องเห็นละเอียดรุนแรงเท่านี้เหมือนกัน.

การหยั่งเห็น

ทีนี้ก็พูดถึงเรื่องเห็นต่อไปอีก. ว่าเห็นโดยความรู้สึกในจิตเอง นั้นมันก็อย่างหนึ่ง. ทีนี้มัน เห็นเพียงหยั่งเห็น ไกลออกไปกว่าที่รู้สึกอยู่จริง, คือที่เรารู้สึกอยู่จริงมันมีอยู่เพียงเท่านี้ แต่เราอาจจะอาศัยหยั่งเห็นไกลออกไปกว่านั้น แม้นั้นก็ยังเรียกว่า สันทิภูฏิกโกได้. ส่วนที่เราเห็นจริง รู้สึกอยู่ เสวยเป็นอารมณ์อยู่นี้ ก็เรียกว่า *สันทิภูฏิกโกโดยสมบุรณ์* แต่ว่าสิ่งที่ได้อาศัยหลักเกณฑ์อันเดียวกัน มาด้วยกัน ยังอยู่ข้างหน้า ที่เรามองเห็นและหยั่งเห็นนี้ ก็เรียกว่า *สันทิภูฏิกโกได้เหมือนกัน.*

ยกตัวอย่างเช่น พระโศดาบันได้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มาโดยลำดับๆ ถึงขนาดที่ตัดอนุสัย สังโยชน์ เป็นพระโศดาบันแล้ว นี่ก็เป็นพระโศดาบัน, **สันทิฏฐิโก**ในความเป็นพระโศดาบันซึมซาบแจ่มแจ้งรู้สึกในพระโศดาบัน. แต่ว่า การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของพระโศดาบันนั้น ยังมีมากพอที่จะให้ หยั้งเห็นพระนิพพานข้างหน้าโน้น ข้างหน้าที่ยังไม่ถึง โดยจิตนี้ โดยจิตดวงนี้ที่เป็นพระโศดาบันแล้ว ก็ยังมองเห็นพระนิพพานที่อยู่ข้างหน้า ที่ยังไม่ถึงยังไม่ได้ชิมรสโดยตรง, การหยั้งเห็นพระนิพพานนั้น ก็เรียกว่าเป็นสันทิฏฐิโกได้เหมือนกัน.

ในพระบาลีเปรียบอุปมาข้อนี้ ว่าเหมือนกับคนเห็นน้ำในบ่อ แม้ว่ายังดักกินไม่ได้ มันก็เรียกว่าเห็น เป็นสันทิฏฐิโกได้. แต่เวลานี้อุปมานะ อุปมาให้คำนวณ ว่าพระโศดาบัน เป็นเพียงพระโศดาบันก็มองเห็นพระนิพพาน, ยืนอยู่แค่ประตูพระนิพพาน แต่ก็มองเห็นพระนิพพาน, ยังเอื้อมเอาพระนิพพานไม่ได้ แต่พระนิพพานนั้นก็เรียกว่า เป็นสันทิฏฐิโกแก่พระโศดาบันนั้น ในระดับหนึ่งแล้ว.

ฉะนั้นเราปฏิบัติธรรมะอยู่ ได้บรรลุผลของธรรมะชั้นใดชั้นหนึ่งอยู่ แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่สามารถให้หยั้งเห็นสิ่งที่อยู่ถัดไป โดยถูกต้อง โดยเที่ยงแท้แน่นอน, ความหยั้งเห็นอันนี้ก็เรียกว่า

เป็นสันติปฏิภโกลได้เหมือนกัน. บางทีจะเปรียบว่าเหมือนกับเราไปกินน้ำที่ริมหนอง แล้วเราก็อาจจะหยั่งทราบได้ว่า ที่อยู่กลางหนองนั้นมันจะเป็นน้ำอย่างไร รู้สึกอย่างไร, นี่มันอนุมานได้แบบนี้ แล้วเรียกว่าการหยั่งเห็นด้วยญาณทัสสนะด้วยเหมือนกัน; นี่ความเป็นสันติปฏิภโกลด้วยการหยั่งเห็น.

การเทียบเคียงก็มี เป็นการที่เรียกว่าหยั่งเห็น เช่นว่า บางเวลาเราไม่มีกิเลสรบกวน ไม่มีนิวรณ์รบกวน เราสบายใจเพียงเท่านั้นๆ แต่แล้วมันเป็นชั่วคราว เดี่ยวมันก็รบกวนอีก เราก็รู้สึกความทุกข์อีก. คือเราหยั่งเห็นว่า ถ้ากิเลสหรือนิวรณ์เหล่านี้หมดเกลี้ยงไปไม่กลับมาอีกเลย ไม่มารบกวนอีกเลย มันจะมีผลดีมีความสุขอย่างยิ่งสักเท่าไร; นี่โดยอนุมานอย่างนี้ก็เรียกว่าสันติปฏิภโกลเหมือนกัน ที่ว่านิพพานตัวอย่างชั่วคราวๆ เมื่อกิเลสมันว่างไปโดยธรรมชาตินี้ กับว่ากิเลสหมดไปโดยสิ้นเชิงนั้น มันพอจะเปรียบเทียบกันได้ด้วยการหยั่งเห็น นี้อนุมานจากสันติปฏิภโกลนั่นเอง.

ส่วนการอนุมานโดยคาดคะเนเหมือนวิชาสามัญ ปัจจุบันนี้ใช้ไม่ได้, อนุมานอุปมานวิธีตรรกวิทยานี้ใช้ไม่ได้เพราะตรรกะทั้งหลาย ไม่ใช่เป็นการหยั่งเห็นที่เป็นสันติปฏิภโกล, นัยะคือปรัชญาทั้งหลาย ก็ไม่ใช่เป็นการหยั่งเห็นอย่างสันติปฏิภโกล.

ฉะนั้นตรรกะก็ดี ปรัชญาก็ดี ไม่เป็นทางให้เกิดสันทิฏฐิโก; ถ้า
อนุমানก็ ต้องอนุমানด้วยของจริง ที่มันรู้สึกได้จริง คือ
อนุমানจากสิ่งที่รู้สึกจริงแล้วออกไป ให้มันใหญ่ออกไปกว้างออก
ไป จะอนุমানจากสิ่งที่ไม่รู้จริงนี้ไม่ได้.

เราจุดส่าห์ทำให้เกิดผลของศีล ผลของสมาธิ ผลของ
ปัญญาอะไรก็ตาม ให้มันได้ขึ้นมาสักส่วนหนึ่งก่อนเถิด แล้วก็
อนุমানโดยการคูณ คูณเลขเข้าไป จากที่มันมีอยู่จริงนั้นแหละ
อย่างนี้ได้ จะเป็นสันทิฏฐิโกที่ขยายตัวออกไป นี่เรียกว่าสัน-
ทิฏฐิโก.

กาลามสูตร เครื่องมือแก้ความหลงผิด

ที่นี้อุปสรรคที่เรามันเผชิญหน้ากันอยู่ ก็คือความ
เป็น คนเชื่อง่าย หรือรับเอาง่าย โดยวิธี ๑๐ ประการ ใน
กาลามสูตร ที่เคยเอามาพูดให้ฟังแล้ว แล้วก็หลายหนแล้วด้วย
สิ่งที่ตรัสห้ามไว้ในกาลามสูตร ๑๐ ประการนั้นแหละ ไม่เป็นสัน-
ทิฏฐิโก แล้วนำไปในทางที่ตรงกันข้าม.

พูดซ้ำในเรื่องนี้อีกสักทีก็คงจะไม่เสียเวลาเปล่า ใน
เรื่องกาลามสูตรนั้น ท่านว่า: มา อนุสเวน อย่าเชื่อ อย่ารับเอา
โดยที่ได้ฟังตามๆ กันมา เราฟังเขาตามๆ กันมา บอกตามๆ

กันมา รับเอามาเชื่อ อย่างนี้ไม่เป็นสันตภิฎฐิโก.

อิกิตราย ปฏิบัติตามๆ กันมา ก็พลอยปฏิบัติด้วย
อย่างนี้ไม่เป็นสันตภิฎฐิโก.

ปรมฺปราย เขาเล่าลืออยู่กระฉ่อนทั้งบ้านทั้งเมือง ก็
ไม่ ยังไม่เป็นสันตภิฎฐิโก.

ปิฎกสมฺปทานน เพราะมีอยู่ในปิฎกในตำราในปิฎก
ก็ยังไม่เป็นสันตภิฎฐิโก มันอยู่ในปิฎกเป็นคัมภีร์หนังสือ, มัน
ต้องปฏิบัติแล้ว มีผลแล้ว จึงจะเป็นสันตภิฎฐิโก. เพียงสักว่ามี
ข้อความอยู่ในพระไตรปิฎก เราอ่านพบเรามาถือ นี้ไม่ใช่สัน-
ตภิฎฐิโก.

ตฤกเหตุ โดยวิธีแห่งตรรก คำนวณโดยเหตุผลวิธี
หนึ่ง, นยเหตุ โดยวิธีแห่งนัยะ ที่เรียกกันเดี๋ยวนี้ว่าปรัชญา
คำนวณโดยเหตุผลอีกวิธีหนึ่ง นี้ก็ไม่เป็นสันตภิฎฐิโก, แม้ว่ามี
สุดท้ายจะออกมาจากการคำนวณทุกอย่างทุกประการแล้ว ยุติ
โดยเหตุผลของพวกนั้นแล้ว ก็ไม่เป็นสันตภิฎฐิโก. ฉะนั้นนัก
ปรัชญาทั้งหลายในโลก จึงเรียนพระพุทธศาสนาไม่รู้ ไม่รู้ตัว
พระพุทธศาสนา ไม่ถึงตัวพระพุทธศาสนา เพราะเขาใช้วิธีนัยะ คือ
ปรัชญาเสียเรื่อยไป ไม่เกี่ยวข้องกับตัวจริงของมัน.

อาการปริวิตกเกณ คือเท่าที่ความรู้สึกของเรามันจะ
เป็นไปโดยง่าย ความคิดนึกชั่วขณะ นี้ไม่ใช่สันตภิฎฐิโก.

ทิวจินิษุฆานกษนุติยา เพราะว่าคำที่ได้ฟังมาใหม่นี้ มันตรงกับที่เราเชื่ออยู่ก่อนแล้ว คิดอยู่ก่อนแล้ว เรายังมองเท่าไร ยิ่งเห็นว่าถูก ยิ่งมองเท่าไรยิ่งเห็นว่าถูก; แม้จะพยายามคัดค้าน ขัดแย้ง มันยังเห็นว่าถูกอยู่นั่นเอง เพราะว่ามันถูกกันกับที่เรา เชื่อเราถืออยู่ก่อนแล้ว. อย่างนี้ไม่ใช่สันทิฏฐิโก แต่มีทางที่ให้ หลงไปว่าเป็นสันทิฏฐิโกได้โดยง่าย. เพราะเราก็เชื่ออยู่อย่างนั้น ก่อนแล้ว พออะไรมาเข้ารูปกัน เราจะเห็นเป็นสันทิฏฐิโกไป, แล้วโดยมากเราก็จะเป็นอย่างนั้น อะไรมันมาเข้ากับความคิดนึก ของเราเต็มๆ แล้วเราก็จะว่ามันถูกๆ มันจึงเกิดผลที่ไม่ดีขึ้นมา นี้ไม่เป็นสันทิฏฐิโก.

ภพพुरुปตาย คนนี้มันอยู่ในฐานะที่ควรเชื่อ เขาพูดมา เราก็เชื่อ นี่ก็ไม่ใช่สันทิฏฐิโก. เราต้องเอาที่ว่ามันน่าเชื่อ ควรเชื่อ นั้น มาวิเคราะห์ดูก่อน วิเคราะห์โดยหลักง่ายๆ ว่า ทำตามแล้ว มันมีผลดีขึ้นมาอย่างนั้นก็ได้ อย่างนี้ก็ได้อ.

สมณเณ โน คุตติ ข้อสุดท้ายว่า ผู้นี้เป็นครูของเรา สมณะนี้เป็นครูของเรา. พระพุทธเจ้าท่านตรัสหลักปริสุทธียุติ-ธรรมที่สุด ไม่ยกเว้นแม้แต่พระองค์เอง โดยข้อที่ว่าสมณะนี้เป็น ครูของเรา แล้วเราต้องเชื่อ. ฉะนั้นการเชื่อสมณะที่เป็นครูของ เรานี้ก็ไม่เป็นสันทิฏฐิโก ไม่ใช่สันทิฏฐิโก, เราควรจะฟัง ควรจะ ฟังเอามาพิจารณาใคร่ครวญดู ไม่ใช่ห้ามไม่ให้เชื่อครูบา-

อาจารย์ หรือห้ามไม่ให้เชื่อผู้ที่ควรเชื่อ; ยังไม่เชื่อ แต่จะรับเอามาวิพากษ์วิจารณ์ด้วยความรู้สึกที่เป็นญาณทัสสนะ ยถาภูตญาณทัสสนะ ยถาภูตสัมมัมปัญญา จนเห็นว่ามันเป็น อย่างนั้นจริง ก็จะเชื่อ.

นี่สันทิฏฐิโกที่มันแฝงอยู่กับยถาภูตสัมมัมปัญญา ปัญญาเห็นชอบตามที่เป็นจริง หรือยถาภูตญาณทัสสนะ คือ ญาณทัสสนะที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง เป็นสิ่งซึ่งควรฝึกฝนสร้างสมอบรมเพิ่มพูนอย่างยิ่ง ในบทที่ว่าพึงเพิ่มพูนปัญญา. จะอาศัยความรู้สึกต่างๆ ไปธรรมดาๆ ๑๐ อย่างที่ห้ามไว้ นั้นก็ ไม่ ไม่ไปในทางที่เรียกว่าสันทิฏฐิโก ไปทางอื่น มันไปทางอื่น.

สันทิฏฐิโก มันก็เป็นเรื่องรู้สึกอยู่ด้วยจิต อย่าง ถูกต้องตามที่เป็นจริง เพราะว่ารู้สึกผิดๆ มันก็รู้สึกได้ เพราะ เหตุที่ทำให้รู้สึกนั้น มันยังเป็นเหตุปัจจัยอีกส่วนหนึ่ง ถ้ามันผิด มันก็ชวนกันมาให้ผิดได้; เหมือนกับเราสวมแว่นตาสี เห็นอะไร เป็นสีไปหมด, สวมแว่นที่มันมีเลนส์โค้ง มันก็เห็นเป็นอย่างอื่น, เลนส์เบี้ยวทำให้เห็นของที่เห็นอยู่นั้นเบี้ยวบิดไปก็มี อุปกรณ์ นั้นๆ มันถูกต้อง คือปัญญาทัสสนะมันถูกต้องมัน ก็เห็นถูกต้อง ตามที่เป็นจริง.

การบรรลุนิพพาน คือสันติภูมิโกอันสุดท้าย

แล้วก็ไปยุคกันที่ ได้รับรส ได้เสวยรสในชั้นสุดท้ายของมัน, ได้ดื่มได้กินได้อะไร ที่เป็นผลสุดท้ายของการกระทำนั้นแล้ว นี่เป็นสันติภูมิโกอันสุดท้าย อันแน่นอน.

เราจะใช้คำพูดธรรมดาๆ กันก็ได้นะ ว่าเรากินอาหารกินก็ยังไม่สันติภูมิโกเต็มที่, แล้วเราวิจารณ์ของอาหารว่าเป็นอย่างไร ก็สันติภูมิโกเพิ่มขึ้น, แล้วสนั่นซาบซาบเข้าไปตามธรรมเนียมของรส โอซารสซาบซาบเข้าไปในร่างกาย มันก็เป็นสันติภูมิโกเพิ่มขึ้น, โอซารสนั่นเข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้สดใสแจ่มชื่น มันก็เป็นสันติภูมิโกมากขึ้นไปอีก, แล้วก็เราได้รับความสุขอันเกิดจากการที่อาหารมันหล่อเลี้ยง โดยถูกต้องและสมบูรณ์. ความสุขนี้เป็นอันสุดท้ายของสันติภูมิโกที่เกี่ยวกับการกินอาหาร.

เราทุกคนนั้นเคยกินอาหาร ก็ดูซิ กินเข้าไป, แล้วก็รู้รสของมัน, แล้วรสมันซาบซาบไป, แล้วสนั่นมันหล่อเลี้ยงร่างกายและจิตใจ ระบบประสาท, แล้วเราก็ได้รับความสุข, เอ้านี่แน่แล้ว แน่แล้วนี่สันติภูมิโกในเรื่องนี้แน่แล้วๆ. นี่ถ้าเรากินเหล่าแทนที่จะกินอาหาร แต่เรากินเหล่า เราวิจารณ์เหล่า, แล้วเหล่ามันซาบซาบเข้าไปอย่างไร, จิตใจมันเปลี่ยนไปอย่างไรมันบ้าหรือดี,

ในที่สุดมันก็รู้ว่าบ้าหรือดี กินเหล้าเข้าไปแล้ว มันก็เป็นสัน-
ทิฏฐิโกในฝ่ายนั้น.

การบรรลุมรรค ผล ก็ต้องมีบรรลุมรรค รู้ว่ามันดับ
กิเลสอย่างไร, บรรลุผล ก็รู้ว่า มันได้ผลอย่างไร, แล้วก็เสวยรส
ของพระนิพพาน คือการที่กิเลสหมดสิ้นไปแล้วนั้นมันรสอย่างไร?
นี่เรื่องมรรค ผล นิพพานเป็นสันทิฏฐิโก.

ในอานาปานสติหมวดสุดท้าย อนิจจานุบัตตี เห็น
สันทิฏฐิโกว่า ไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง, เห็นว่าไม่เที่ยงๆ จนเกิด
วิราคะ หน่ายคลายความยึดมั่นถือมั่น ก็สันทิฏฐิโกในวิราคานุ-
บัตตี ที่มันคลายความยึดมั่นถือมั่น, เมื่อมันคลายไปๆ มันก็
หมด มันก็ดับ ก็เป็นสันทิฏฐิโกในนิโรธานุบัตตี ว่ามันดับ,
แล้วมันก็เป็นความรู้อันสุดท้าย ว่าเป็นปฏินิสสัคคานุบัตตี รู้ว่า
หมดแล้ว หมดเรื่องแล้ว หมดปัญหาแล้ว ดับสิ้นแล้ว นิพพาน
แล้ว, นี่สันทิฏฐิโกแท้ๆ จะเป็นไปในรูปนี้.

สันทิฏฐิกนิพพานได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้

ที่นี้การบรรลุมรรคขั้นสูงนี้ จะมีปัญหาอยู่ที่ว่า ที่เรา
ได้บอกสอนกันมาแต่ก่อนๆ เช่นว่า เรื่องพระนิพพานนี้ อีกหมื่น
ชาติแสนชาติ บำเพ็ญบารมีไปอีกหมื่นชาติแสนชาติ จึงจะบรรลุ

นิพพาน แล้วก็จะสันทิฏฐิโก รออีกแสนชาติ, อย่างนี้เห็นจะทน
ไม่ไหว อาตมาก็ไม่สนใจ ที่จะไปสนใจกับเรื่องชนิดนั้น แต่
สนใจกับที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *ที่นี้และเตียวนี้* เรียกว่า *กิฏฐ-*
ธัมมนิพพาน หรือ *สันทิฏฐิกนิพพาน* คำเดียวกันนี้ *นิพพาน* ที่เป็น
สันทิฏฐิโก, *นิพพาน* ที่เป็น *สันทิฏฐิโก* ไปได้ *ที่นี้และเตียวนี้*
เรียกอีกทีหนึ่งว่า *กิฏฐธัมมนิพพาน* *นิพพาน* ใน *กิฏฐธรรม* คือใน
สิ่งที่ตนเห็นได้ด้วยตนเอง.

ท่านทรงแสดงไว้ชัดว่า เมื่ออารมณ์ที่น่ารักน่าพอใจ
สุดเหวี่ยงสุดขีด มันมากกระทบเข้า มันมากกระทบเข้าที่จิต, *ที่นี้* จิต
นั้นมันได้รับการศึกษาอบรมมาดี อย่างน้อยก็พอสมควรแหละ
เหมือนกับพวกเรา *เตียวนี้* ได้รับการอบรมศึกษาเรื่องนี้มาพอ
สมควร. *ที่นี้* อารมณ์อันมีอำนาจมากจึงดูมากนั้น มากกระทบ
เข้ากับจิต ความรู้ของเราเพียงพอต่อต้านได้ ไม่เกิดความยินดี
ไม่เกิดการเข้าไปลุ่มหลงในอารมณ์นั้น ๆ. ท่านใช้คำว่า
น อภินนทติ ไม่เพลิดเพลินไปกับมัน, น อภิวทติ ไม่รู้สึกอรรอย
จนถึงกับสุดปากเกี่ยวกับมัน, น อชโฆสยา ติฏฐติ ไม่เอาใจไป
ฝังลงไปในเรื่องนั้น ตัดแน่นอยู่ที่นั่น, เมื่อทำได้อย่างนี้ *จิต* นั้นก็
เป็น *อนิฏฐิต์* คือกิเลสอาศัยไม่ได้ *จิต* ที่กิเลสอาศัยไม่ได้ อย่างนี้
เรียกว่า *ไม่มีอุปาทาน.* *ความไม่มีอุปาทาน* นั้น เป็น *กิฏฐธัมม-*

นิพพานของผู้นั้น เป็นนิพพานในทิวฏฐธรรม คือที่นี้และเดี๋ยวนี้
เอง เห็นได้เองรู้จักได้เอง

ฉะนั้นเมื่อจิตไม่เกิดอุปาทาน ในสิ่งที่ชั่วให้เกิดอุปาทาน, พุดกันง่าย ๆ จิตที่มันสู้ได้ มันไม่ยอมไปหลงรัก ยึดมันยึดถือในสิ่งที่ชั่วอย่างสูงสุด. ของที่น่ารัก น่าพอใจ น่าปรารถนา อะไรที่สุดมาถึงเข้า แล้วจิตมันรู้เท่า มันไม่เพลิดเพลิด มันไม่พรั่สรรเสริญ มันไม่ฝังตัวเข้าไป จิตนั้นก็ไม่ได้ถูกกิเลสอาศัย คือไม่ถูกอุปาทานยึดครอง ก็เรียกว่าไม่มีอุปาทาน. จิตที่ไม่มีอุปาทานนั้นเรียกว่า ปรินิพพานในทิวฏฐธรรม, ท่านใช้คำว่า ปรินิพพาน ไม่ใช่ว่านิพพานเฉย ๆ ปรินิพพานในทิวฏฐธรรม แปลว่า ดับเห็นสนิทในทิวฏฐธรรม. นิพพานแปลว่าดับเห็น ปรินิพพานแปลว่าดับเห็นสนิท ดับเห็นสนิทในทิวฏฐธรรม, นี้สันทิฎฐิโกสูงสุดด้วย จริงที่สุดด้วย.

ฉะนั้นที่ว่า จะรออีกแสนชาติจึงจะสันทิฎฐิโกในนิพพานนั้น ตามใจเขา เขาจะเอากันอย่างนั้นก็ตามใจ เราจะเอากันที่นี้และเดี๋ยวนี้. ฉะนั้นคอยเฝ้าสังเกตดูให้ดี เมื่อจิตมันไม่เพลิดเพลิดในสิ่งใด, ไม่พรั่สรรเสริญในสิ่งใด, ไม่ไปปักฝังแน่นอยู่ในสิ่งใด ที่เป็นที่ตั้งแห่งความรักความพอใจ เป็นที่ตั้งแห่งกิเลส นั้นแหละมันเป็นจิตที่ไม่ถูกอุปาทานครอบงำ มันไม่มี

อุปาทาน มันก็ดับเย็นสนิท ที่นี้และเตี้ยวนี่, นี่สันทิฏฐิโกที่อาจ จะทำให้มีขึ้นมาได้จริงๆ.

นี่เป็นเรื่องสุดท้ายนะ เรื่องนิพพานเป็นเรื่องสุดท้าย ก็เป็นสันทิฏฐิโกเรื่องสุดท้าย บางเวลามันมีได้ เรามันโง่มันไม่ มองเห็น คนฉลาดบางคนเขาพูดว่ามันอยู่ที่หน้าผากแล้ว แต่ คนโง่มันมองไม่เห็น. วิธีที่จะทำให้ไม่เป็นทุกข์ ไม่ให้เข้าไป ยึดถือมันมันทำได้ มันทำได้ตลอดเวลา แล้วเราก็ไม่สนใจจะทำ, แล้วบางเวลาธรรมชาติมันก็เป็นของมันเอง เพราะว่าจิตนี้มันมี ธรรมชาติ โดยธรรมชาติเป็นประภัสสร คือไม่มีกิเลสอยู่ตลอดเวลา ก็เลสมาเป็นครั้งคราว เมื่อกิเลสไม่มานั้นแหละมันเป็น ประภัสสร, มันเป็นพระนิพพานตัวอย่าง ที่มีอยู่ที่หน้าผากแล้ว คนโง่ไม่เคยคลำดู นี่บางเวลาเราก็มี แต่เราก็ไม่สนใจ มันก็ เหมือนกับไม่มี.

ฉะนั้นตัวอย่างของพระนิพพาน ที่ให้ลองดูก่อนนั้น ก็ มีอยู่ชั่วขณะ ชั่วขณะ ชั่วขณะ แล้วเราก็ไม่เคยลองดู ก็ไม่ต้องมี สันทิฏฐิโกเลย ในเรื่องของพระนิพพาน ธรรมะนั้นก็เป็นหมั่น สวากขาโต พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ดีแล้ว เป็นไปได้แก่คนทุกคน, สันทิฏฐิโกเขาพึงเห็นเอง แล้วเขาก็ไม่พยายามที่จะเห็นเอง เขาไม่พยายามที่จะสนใจสิ่งที่ประเสริฐนี้ เขาไปสนุกสนาน

เล่นหัวเอรีดอรรอย สนุกสนานกับเหยื่อของกิเลสเสียอีก ก็ได้ไป
 สันทิกฐิโกกับนรก ไม่ได้สันทิกฐิโกกับสวรรค์ หรือมรรค ผล
 นิพพาน.

นี่เรียกว่าปัญหาปัจจุบัน ที่ทำให้เอาตมาต้องเอาเรื่อง
 นี้มาพูดในวันนี้ เพราะอุปสรรคสำคัญ มันเป็นอย่างนี้อยู่จริงๆ
 เวลานี้มันเป็นอย่างนี้อยู่จริงๆ เพราะไม่สันทิกฐิโกในอะไรเอา
 เสียเลย ทั้งที่ทุกเช้าทุกเย็นก็สวด สวากขาโต ภควตาธัมโม
 สันทิกฐิโก อกาลิโก เอหิภัสสิโก โอปนยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ
 แล้วมันจะดีกว่างานเสียงสัทก็มากน้อย, อัดเทปเปิดเอาก็ได้ ถ้า
 มันได้ทำเพียงเท่านี้แล้วสำเร็จประโยชน์ได้.

สันทิกฐิโก เป็นจุดตั้งต้นของพระนิพพาน

ขอให้ไปสนใจร้อฟีน ก ข ก. กา กันใหม่เถอะ แต่มัน
 ไม่ใช่ ก ข ก.กา อย่างเล็กๆ มันเป็นจุดตั้งต้น, มันเป็นจุดตั้ง
 ต้นของพระนิพพาน จึงเปรียบเสมือนหนึ่ง ก ข ก. กา จะให้
 เป็นสันทิกฐิโกในทุกเรื่องที่เรากะทำ เรื่องที่เป็นฝ่ายชั่ว ฝ่ายเลว
 ฝ่ายร้าย ก็ให้สันทิกฐิโก จะได้เลิกมันเสีย, ที่ฝ่ายดีมีประโยชน์ก็
 ให้เป็นสันทิกฐิโก มันจะได้เพิ่มมากขึ้น, เพิ่มมากขึ้นมันก็ใกล้ต่อ
 พระนิพพาน หรือว่าเป็นปัจจัยแก่พระนิพพานยิ่งขึ้นๆ. ให้มัน

สมกับที่เราทำอะไรหน่อยเราก็อุทิศว่า นิพพานปัจจุโย โทดูบ้าง
 อาสวกุขยาวหฺ โทดู บ้าง นั้นมันเพื่อพระนิพพานทั้งนั้น. แต่
 แล้วมันไม่ได้สันติปฏิโก ไม่ได้พูดออกมาด้วยสันติปฏิโก พูดตาม
 ธรรมเนียมอุทิศอิฐฐานตามธรรมเนียม สันติปฏิโกมันก็ตาย
 ด้านหมดแหละ, มันไม่เกิดขึ้น มันไม่ก้าวหน้า มันไม่องงาม.

เราปรับปรุงกันใหม่ ให้มันเป็นสันติปฏิโกไปตั้งแต่
 เรื่องแรกที่สุด, ธรรมะทั้งหลายไม่ว่าธรรมะชื่ออะไร ล้วนแต่มี
 ลักษณะสันติปฏิโก คือผู้นั้นผู้ปฏิบัติจะต้องรู้เห็นด้วยตนเอง นี้
 เราสนใจกันแต่เพียงจำชื่อไว้ จำชื่อธรรมะนั้นๆ เอาไว้ ได้ยินชื่อ
 ก็มี จำชื่อได้ก็มี มันไม่สำเร็จประโยชน์ ให้จำได้ทั้งพระไตรปิฎก
 ก็ไม่สำเร็จประโยชน์, ไม่ใช่ว่าดูถูกดูหมิ่นพระไตรปิฎก ถ้า
 เพียงแต่จำได้ท่องได้ ไม่มีสันติปฏิโก พระไตรปิฎกก็จะช่วยอะไร
 ไม่ได้. ถ้าเรารู้แต่เพียงข้อเดียวสองข้อ แต่มันจริง มันเป็นสัน-
 ติปฏิโกจริง ธรรมะนั้นจะช่วยได้.

ตลอดเวลาที่ยังไม่เป็นสันติปฏิโก ก็ยังไม่มีธรรมะ
 ช่วยจำชื่อนี้ไว้ด้วย ถ้าเรื่องนั้นยังไม่เป็นสันติปฏิโก ธรรมะนั้น
 ยังไม่มีแก่เรา รีบไปสำรวจดูเร็วๆ ว่า อะไรมันเป็นสันติปฏิโกแก่
 เราแล้ว ก็ชื่อว่าอันนั้นมีแก่เรา ธรรมะข้อไหนบ้าง?

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว เป็นการพูดเรื่อง สันติภุมิโกซึ่งเรายังขาดอยู่ ยังเป็นปัญหาเป็นอุปสรรคสกัดกั้นไม่ให้เราเจริญงอกงามไปตามทางธรรม. ขอให้ทะลุอุปสรรคอันนี้ออกไปให้ได้ ด้วยการชวนขยายเพิ่มพูนความเป็นสันติภุมิโก ในธรรมะที่เราจะต้องรู้ จะต้องศึกษา จะต้องปฏิบัติ แล้วก็จะได้ รับประโยชน์สมตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงหวังไว้อย่างไร แล้ว ทรงประทานไว้อย่างไร ในลักษณะที่เรียกว่า สวากขาโต มัน เหมือนกับว่าพระองค์ได้ตรัสว่า ฉันทบอกรั้วดีแล้ว ฉันทวางไว้ดีแล้ว ฉันทอธิบายไว้ดีแล้ว มันเป็นหน้าที่ที่พวกท่านทั้งหลาย จะต้องทำ ให้มันเป็นสันติภุมิโก.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาส ให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรม เป็นคนสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะ ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแนวแห่งสันติภุมิโก ณ กาลบัดนี้.

อาศัพทพหูชาเทสนา

(๒๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปวตฺตติํ ภควตา ฐมฺมจกํ อปฺปฏิวตฺตติยํ สมณฺเนน วา

พฺรหฺมณฺเนน วา เทวเณ วา มาเรณ วา

พฺรหฺมณา วา เกนจิ วา โลกสมฺมิตฺติ-

ฐมฺโม สกฺกจฺจํ โสตพฺโพ-ติ.

หนังสือชุดหมื่นลือธรรมจักร

อริยสัจและอทัมมยตากถา

[อริยสัจสี่กับอทัมมยตา]

ณ บัณฑิต อากมาภาพจะได้อิสัยชนะพระธรรมเทศนา^{*} เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา—ความเชื่อ และวิริยะ—ความพากเพียรของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท. ให้เจริญออกงามก้าวหน้า ในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะยุติลง ด้วยความสมควรแก่เวลา.

* อสาฬหบูชา เทศนาภัณฑ์ที่ ๑

ธรรมเทศนาในวันนี้ก็เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ว่า
 ปรารภ อสาฬหบูชา, ท่านทั้งหลายได้พากันมาสู่สถานที่นี้
 เพื่อแสวงหาบรรยากาศเป็นพิเศษ ก็เป็นบรรยากาศในป่า
 คล้ายๆ กับการแสดงปฐมเทศนา ของพระผู้มีพระภาคเจ้า;
 และเป็นการเสียสละบางอย่างบางประการ คือความลำบาก
 นั้นเอง เพื่อเป็นพุทธบูชา; บางท่านก็อุทิศสัจจากที่ไกล
 ความลำบากมีเท่าไร ก็อุทิศเป็นส่วนปฏิบัติบูชาด้วยกันเท่านั้น.

บัดนี้ เป็นโอกาสแห่งการแสดงธรรมเทศนาตามประ-
 เเพณีนิยม เราจึงพากันอนุวัตตามนั้น คือจัดให้มีธรรมเทศนา,
 อาตมาก็จะได้แสดงธรรมเทศนาเนื่องด้วยอาสาฬหบูชา เท่าที่
 จะทำได้ มีหัวข้อแสดงเรื่อง อริยสัจจสี่กับอตัมมยตา
 ๒ เรื่อง เพื่อเทียบเคียงกัน, ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจฟังให้ดี
 ให้สำเร็จประโยชน์.

เรื่องแรก อริยสัจจสี่ ก็เป็นเรื่องที่ทรงแสดงใน
 พระธรรมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งทรงแสดงใน
 วันเพ็ญอาสาฬหบูชาเต็มๆ คล้ายกับวันนี้; เรื่องนี้เป็นที่
 เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่า เป็นเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

เพียง ๔ คำนั้นก็เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว. ส่วนเรื่อง อตัมมยตา
 นี้ สังเกตเห็นว่ามีความหมายใหม่เป็นอันมาก อาจจะไม่เคย
 ได้ยินได้ฟังคำนี้เลยก็ได้, จึงต้องขออธิบาย เพื่อให้เข้าใจ
 แล้วก็จะฟังดูว่าเกี่ยวเนื่องกับเรื่องอริยสัจจ์นั้นอย่างไร.

เรื่องอริยสัจจ์โดยหัวใจ ก็คือเป็นเรื่องที่พระพุทธองค์
 ทรงแสดง, หมายความว่า ทรงแสดงแต่เรื่องอริยสัจจ์เท่านั้น
 แลละ; ดังพระบาลีว่า ปุพฺเพ จาหิ ภิกฺขเว เอตฺถิ จ
 ทฺถุขฺยเจว ปญฺญาเปมิ ทฺถุขฺยสฺส จ นิโรธิ — ภิกฺขุทั้งหลาย
 ก่อนแต่^{๕๔๔}เกิด เดียว^{๕๔๕}เกิด เราบัญญัติแสดงเรื่องความทุกข์กับ
 ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น, นี่เป็นหัวใจของพระพุทธ-
 ศาสนา โดยพระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า พระองค์ทรงแสดงแต่
 เรื่อง^{๕๔๖}เท่านั้น เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์เท่านั้น, ถ้าจะยื่น
 ให้น้อยลงไปอีก ก็ว่าความดับทุกข์เท่านั้นแลละ; ฉะนั้น
 หัวใจมัน อยู่ตรงที่ว่า เป็นเรื่องดับทุกข์. ส่วน เรื่องอตัมมยตา
 เป็นตัวการดับทุกข์ หรือออกไปจากทุกข์ หรือ บังคับไม่ให้
 ความทุกข์เกิดขึ้น.

ท่านทั้งหลายจงเลือกเอา ให้ความทุกข์เกิดแล้วจึงดับ,
 หรือว่าบังคับไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นแล้วไม่ต้องดับ. อย่าง

ไหนจะสบายกว่า? เรื่องอติมมยตาเป็นเรื่องผลึกอัน ออกมา
 เสียจากความทุกข์, ไม่ต้องไปรบราภักกับความทุกข์ ใน
 ลักษณะที่เรียกว่า *เอาไม้สั้นไปรันซี่*; เป็นคำพูดที่ไม่ควรจะ
 เอามาพูดบนธรรมาสน์ แต่ก็จำเป็นหรือจำใจที่จะต้องพูด.
 เมื่อเราจะไปต่อสู้กับความทุกข์ซึ่งหน้า นี่มันก็เหมือนกับเอา
 ไม้สั้นไปรันซี่ คือมันเลอะเทอะกันไปหมด, ถ้าอย่าให้ทุกข์
 มันเกิด หรือว่าขยับความทุกข์ให้มันไกลออกไปห่างออกไป
 ไม่มาเกี่ยวข้องกัน มันก็สบายกว่า.

ช่วยจำไว้ให้มันเป็นคำสำคัญที่สุด, เป็นเพชรเม็ดสุด
 ห้าย ที่มันตกค้างอยู่ในพระไตรปิฎก ที่ไม่ได้เอามาพูดกัน.
 หลายปีมาแล้วเราก็พูดถึงเรื่อง *เพชรแต่ละเม็ด* แต่ละเม็ดตาม
 ลำดับ เรื่อง *อิทัปปัจจยตา* บ้าง เรื่อง *สญญตา* บ้าง เรื่อง
อนัตตา บ้าง *คถาตา* บ้าง แต่ละเรื่องละเรื่องเป็นเพชรเม็ด
 หนึ่ง ๆ ทั้งนี้ แต่ *เพชรเม็ดสุดท้าย* ก็คือสิ่งที่เรียกว่า
อติมมยตา; จะด้วยเหตุผลอย่างไรก็อย่าไปสนใจเลย ว่า
 ทำไมจึงไม่มีใครเอาออกมาจนกระทั่งบัดนี้. เราเอามาพูดกัน
 อาตมาเป็นผู้นำออกมาพูดกัน, ที่จริงก็ได้พูดเรื่องนี้เป็น
 คราว ๆ บ้างแล้วเมื่อปี ๒๕ ก็พูดเรื่อง *อติมมโย*; แต่เห็น

ว่ายังห่างไกลนักก็เลยพูดครึ่งเดียว, เตียวหยกก็เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะพูดเรื่องอศัมมยทานกันให้ชัดเจนให้แจ่มแจ้ง.

อศัมมยตา, ฟังคุณนั้นก็แปลกหู, บางคนจะคิดว่าไม่ใช่เรื่องในพระพุทธศาสนาเอาแมวมายอ้มขายเสียกรรมัง. ขอบอกว่าไม่ ไม่เป็นอย่างนั้น เป็นเรื่องพุทธศาสนา เป็นเรื่องหัวใจของพุทธศาสนา, เป็นเรื่องที่จะทำให้บุคคลหลุดออกจากโลกิยะ จากภพจากชาติเหล่านี้ไปสู่ความไม่มีภพไม่มีชาติ คือเป็นโลกุตตระ มันทำให้ทนอยู่กับสิ่งที่เป็นความทุกข์หรือเป็นบ้จจัยแห่งความทุกข์ไม่ได้.

ถ้าจะมีการถามขึ้นมาว่า อะไรเป็นเครื่องบังคับผลักไสให้พระสิทธัตถะทนอยู่ในราชสมบัติไม่ได้ ต้องออกไปบวช, อะไรผลักไสจนอยู่ไม่ได้ จนต้องออกไปบวช, ความรู้สึกอะไรที่ผลักไสพระสิทธัตถะให้ทนอยู่ในวังไม่ได้ จนต้องออกไปบวชเป็นแน่นอน. ความรู้สึกอันนั้นแหละ คือความรู้สึกที่เรียกว่าอศัมมยตา, ถ้าเป็นความรู้ก็เรียกว่าญาณ หรือจะเป็นความรู้สึกของจิต ก็เรียกว่าสภาวะของจิต. พระสิทธัตถะทนอยู่ไม่ได้ในบ้านในเมืองต้องออกไปบวชนั้นเพราะเหตุอะไร? ก็ต้อง

เพราะเหตุว่า ท่านเห็นว่ามันเป็นรัง ๆ เป็นบ่อน เป็นรัง เป็นแก๊ง เป็นช่องแห่งความทุกข์; ก็เลยเกิดความรู้สึกว่ายู่กับมันไม่ได้แล้ว, จะให้มันปรุงแต่งเราอย่างนี้ต่อไปไม่ได้อีกแล้ว จึงได้ตัดสินพระทัยออกไปบวช.

ที่พูดว่าเห็น *คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย* แล้วออกไปบวช, นั้นพูดสำหรับเด็ก ๆ พูดสำหรับเด็ก ๆ เกี่ยวกับมันโต โตกันมากแล้ว, อย่าพูดแต่เพียงเรื่องของเด็ก ๆ เลยว่าเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย แล้วก็ไปบวช. มันก็ได้เหมือนกัน นั่นก็เป็นอุปการณ ทำให้เห็นว่า มันไม่ไหว ไม่ไหว, มันทนอยู่ไม่ได้ ในเรื่องของความที่ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย; แต่ความรู้สึกอันแท้จริงนั้นมันอยู่ตรงที่ว่า *อยู่กับมันไม่ได้*, จะให้มันปรุงแต่งอย่างนี้ไม่ได้อีกต่อไป ดังนั้นจึงออกบวช อย่างที่ว่ามันมีความหมายมากกว่า สลัดสิ่งที่เป็นที่รักที่พอใจอะไร มีเกียรติยศสูงส่งอะไรต่าง ๆ นานา ก็ต้องออกไปบวช.

ขอแถมอีกสักกนิทหนึ่งว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ, ยสกุณฑลบุตร ลูกเศรษฐีในเมืองพาราณสีใกล้ ๆ กันนั้น ค้ายเหตุอะไรไม่รู้เขาเดินคุ่ม ๆ ออกจากเรือนกลางดึกเข้าไปใน

บ๊อบว่า วุ่นวายหนอ คับแคบหนอ, วุ่นวายหนอ คับแคบหนอ, จนไปพบพระพุทธเจ้า ท่านได้ตรัสธรรมะให้กุลบุตร ผู้บวชบรรลุนิพพาน หรือกลายเป็นพระอรหันต์ไปในที่สุด. อะไรที่ทำให้สกุลบุตรเหมือนกับบ๊อบ กลางคึกเข้าไปสู่ป่า เดินบ่นว่า วุ่นวายหนอ คับแคบหนอ, ก็ความรู้สึกอย่างเดียวกัน กับที่ผลึกใสพระสิทธัตถะให้ออกไปบวช.

เป็นอันว่า มันมีความหมายตรงที่ว่า มองเห็นชัดเจนไปว่า นี่มันเป็น ความทุกข์, เป็น บั๊จจัยแห่งความทุกข์, ล้วนแต่ปรุ่งแต่่งให้เกิดความทุกข์, จึงเกิดความรู้สึกว่า ไม่เอา, ไม่เอา ไม่ยอมให้มันปรุ่งแต่่งเราอีกต่อไป. ถ้าพูดกันง่ายๆ ก็ ไม่เอากับมันแล้วโว้ย ไม่เอากับมันแล้วโว้ย, จะพูดให้มันตั้งชัดเต็มความรู้สึกว่า กูไม่เอากับมันแล้วโว้ย. ความรู้สึกที่ว่ากูไม่เอากับมันแล้วโว้ย กูไม่อยู่กับมันแล้วโว้ย, หรือจะพูดให้สุภาพสักหน่อยว่า พอกันที พอกันที เลิกกันที พอกันที เลิกกันที ไอบ้าๆ นี้พอกันที แล้วก็ออกไป, ความรู้สึกที่ทำให้เป็นอย่างนั้นแหละ เรียกว่า อตัมมยตา. จะมาเกี่ยวข้องกับท่านทั้งหลายบ้างก็ได้ว่า การที่ให้ออกมาหาศาสนา มาหา

ธรรมะ มาศึกษาพระธรรมนี้ ก็เพราะว่าเกลียดขังความทุกข์ ไม่อยากจะสมสู่อยู่กับความทุกข์.

สรุปความเอาเองเถอะว่า อตัมมยตามีความหมายอย่างไร, เอาตามตัวหนังสือบาลีมันก็ลำบากหน่อยว่า จะไม่ยอมให้ถูกปรุงแต่งอีกต่อไป, จะไม่เกี่ยวข้องกับอาศัยให้สิ่งนี้ปรุงแต่งเราอีกต่อไป. เมื่อเห็นชัดว่ามันไม่ไหว ให้มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับปรุงแต่งมันมันทนไม่ไหว, จะขอหย่าขาดจากกัน, ฉะนั้นความรู้สึกที่ทำให้เกิดหย่าขาดจากกัน จากสิ่งที่เลวร้าย หงษ์ปวง หรือสิ่งที่ทนไม่ได้ทั้งปวงนั้นแหละ เรียกว่า อตัมมยตา.

ถ้าเรามีอตัมมยตากันจริงๆ แล้ว จะละได้หมด *สังโฆ* ที่ควรละจะละได้ง่ายๆ ละได้เพราะอำนาจของอตัมมยตา คือความรู้สึกที่เห็นชัดรุนแรงมากพอ ในความเลวทรามของมัน อยู่กับมันไม่ได้อีกต่อไป แล้วขอหย่าขาดจากกัน.

เดี๋ยวนี้ มันหย่าขาดจากขวกเหล็กก็ไม่ได้, แถวน้ำมันหย่าขาดจากกระบอกน้ำหวานเมาน้ำตาลเมาก็ไม่ได้, มันหย่าขาดจากบุหรี่ยังไม่ได้; พระณเรนท้าวคี หย่าขาดจากบุหรี่

ก็ไม่ได้ จนต้องขอร้องว่าเลิกสูบกันที โดยเฉพาะในวันวิสาขะ
มาฆะ อาสาพระ ก็ออกประกาศมาแล้ว. มันหย่าขาดจากการ
พนันก็ไม่ได้, หย่าขาดจากการเที่ยวกลางคืน สถานที่เรีงรมย์
ก็ไม่ได้, แม้ที่สุดจะหย่าขาดจากการช้เกีจอนอนตื่นสาย ก็ยัง
ไม่ค่อยจะได้ เพราะมันไม่มีอคัมมยตาเสียเลย. ถ้ามีอคัมมยตา
พอ มันจะหย่าขาดได้หมดแหละ : จะหย่าขาดจากบุหรีก็คื
ชวตเหล่าก็คื การพนันก็คื สิ่งเรีงรมย์ทั้งหลายก็คื แม้กระทั่ง
เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่อยากจะเลิกแต่ก็เลิกไม่ได้, ก็จะไม่เลิกได้
ขึ้นมา.

ความรู้สึกที่มองเห็นความเลวร้ายของสิ่งนั้น จนรู้สึก
เคียดชังลงไปจริง ๆ ว่ากูเอา กับมันไม่ได้อีกแล้ว, อยู่กันไม่ได้
อีกแล้ว จึงหย่าขาดจากกัน. ถ้าใช้คำพูดหยาบคายโสกโศกบน
ธรรมาสน์บ้าง ก็ให้อภัยเดอะเพราะว่าเพื่อจะ ประหยัดเวลา
ที่จริงก็ไม่ค่อยถูกรรรมเนียนัก ที่เอากำเหล่านี้มาพูดบน
ธรรมาสน์, แต่เดี๋ยวนนี้เพื่อจะประหยัดเวลาของท่านทั้งหลาย
ปีหนึ่งจะพบกันสักครั้งหนึ่งก็ลำบาก จึงใช้คำพูดตรง ๆ ว่า
กูเอา กับมันไม่ได้อีกต่อไปแล้ว, หย่ากันเดี๋ย นี้คือ
ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า อคัมมยตา.

ถ้ามีปัญญาจะมองเห็นลึกซึ้งว่า *วิวัฒนาการความ*
เจริญรุ่งเรืองขึ้นไปนั้น มันต้องหย่าขาดจากสิ่งที่มีอยู่ก่อน ที่
เร็วกว่า ที่ต่ำกว่า ที่ธรรมดาสามัญนั้น หย่าขาดจากสิ่งนั้น
 แล้วก็เลื่อนสูงขึ้นไป, แล้วก็หย่าขาดจากสิ่งนั้น แล้วก็เลื่อน
 สูงขึ้นไป จนสูงสุด *จนหลุดพ้นออกไปจากภพจากชาติ จากโลก*
นี้คืออตัมมยตา. จะใช้คำว่า *ละ* ก็ได้ จะใช้คำว่า *เลิก* ก็ได้
 จะใช้คำว่า *เลื่อน* ก็ได้, มองเห็นความเลวร้ายของมัน ก็ละ
 มัน เป็นขณะ ๆ เป็นระยะนี้ไม่พอ เลิก เลิกมันเลย, ที่นี้พอ
 จะเลิก เลิกกันจริงๆ ก็เลื่อนขึ้นไปเสียให้พ้นจากชั้นนั้น มันจึง
 จะเป็นการเลิกที่แท้จริง. ละก็ได้ เลิกก็ได้ เลื่อนก็ได้ จาก
 สิ่งต่ำทรามหรือธรรมดาสามัญ ที่ไม่ควรจะอยู่กับมัน เพราะ
 ต้องการจะวิวัฒนาการให้สูงขึ้นไป.

พูดโดยภาษาธรรมะชั้นสูง ก็ว่าเลิกละจาก *อัสสาทะ*
 ของภพ ภพนี้ก็หมายถึง ความเป็นแห่งจิตใจ สำคัญมัน
 หมายถึง : *กามภพ*—เป็นสัตว์ที่พอใจในกาม, *รูปภพ*—เป็น
 สัตว์ที่พอใจในรูปธรรมบริสุทธิ์ไม่เกี่ยวกับกาม, *อรุภพ*—พอ
 ใจในรูปธรรมที่ละเอียดสูงสุด; ละความพอใจในภพทั้ง

หลายเหล่านี้เสีย เรียกว่าละอัสสาหะ ละรสอรรอย หรือเสนห์ หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ของภพทั้งหลาย.

อัครมมตราชันต์ัน ก็ละความพอใจในกามนั้นเสีย ด้วยอัครมมตราชันต์ัน มาสู่รูปภพ, ก็ละรูปภพด้วยอัครมมตราชันต์ัน สูงขึ้นไป ละความพอใจในรูปภพเสีย มาอยู่ในอรูปภพ, แล้วก็ ละอรูปภพเสียด้วยอัครมมตราชันต์ันที่สูงขึ้นไป ละอรูปภพเสีย ก็ หมดภพ หมดภพ เล็กภพ ไม่มีภพ โดยประการทั้งปวง นั่น คือการบรรลุนิพพาน หรือการเป็นพระอรหันต์.

จะมองไปที่อุปาทาน ก็ได้ อุปาทานในกามภพ ละมันเสียได้ด้วยอัครมมตราชันต์ันที่ทำให้พอใจในรูปภพ, ละพอใจใน รูปภพเสีย ไปพอใจในอรูปภพ, ละอุปาทานในอรูปภพเสีย ก็ไปพอใจ หรือไม่พอใจ คือดับ ดับความพอใจ ดับภพ ดับ อะไรเสีย ก็เป็นไม่มีภพ สันภพ หมดภพ. ละ อะวะจะระระ ทั้งหลายเสีย กามาวจระ กามาวจระ รูปาวจระ อรูปาวจระ ละไป เสียตามลำดับ กามาวจระ — จิตที่หมกจมอยู่ในกาม ในการท่องเที่ยว ไปในกาม, รูปาวจระ — จิตที่พอใจท่องเที่ยวไปในรูป รูปธรรม, อรูปาวจระ — พอดีท่องเที่ยวไปในอรูป; นี้มีอยู่

เป็นชั้นๆ. ละการท่องเที่ยวไปในภพ หรือว่าในธาตุเหล่านี้
คือ กามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ แล้วก็ออกไปพ้นภพเหล่านี้
ไปสู่ นิโรธธาตุ.

ใครอยากจะทำโดยหลักคำว่าธาตุ ก็จำไว้สักสี่คำ คือ
ว่า กามธาตุ ที่หลงไหลอยู่ตามปกติวิสัยของสามัญสัตว์, มัน
ก็ไต่ท่องเที่ยวไปในกามธาตุ เรียกว่า กามาวจร; อะระจะระ
แปลว่า ท่องเที่ยวไป กามาวจรก็ท่องเที่ยวไปในกาม พอใจใน
รสอร่อยของกาม ในอัสสาทะของกาม, มีสัตว์หลายชนิด
กระทั่งชั้นเทวดาในสวรรค์ชั้นกามาวจร. สูงขึ้นไปเป็นรูปาวจร
ก็เป็นพวกรูปพรหม พอใจในรูปในภพที่เป็นรูปมีรูปธรรม,
สูงขึ้นไปก็เป็น อรูปาวจร อรูปพรหม. ที่เขาพูดเขากล่าวกัน
เขาว่าเป็นภพ เป็นโลก อยู่ที่ไหนก็ตามใจเขา แต่เราอยากจะ
เอากันที่นี้ ว่าถ้าพอใจในสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับกาม มันเป็นรูป
ล้วนๆ ก็เรียกว่าพอใจในรูปาวจร, ถ้าพอใจในสิ่งไม่มีรูปเป็น
เพียงนาม ก็เรียกว่า อรูปาวจร; แล้วมันก็จะยาก ละยาก
ละได้แสนยาก.

ขอภัยยกตัวอย่างกามาวจรสักเรื่องหนึ่ง ว่าละยาก
อย่างไร. กามาวจร สัตว์พอใจในอัสสาทะของกาม หรือกาม

ธาตุ หรือกามภพอย่างที่เราเห็น ๆ เป็น ๆ กันอยู่นี้ มีปกติพอใจ
 ในเรื่องทางเพศ. พอเติบโตขึ้นมาอายุพอสมควรความรู้สึก
 เกิดขึ้นเพราะอวัยวะทางเพศทำหน้าที่ได้แล้ว ก็ประกอบกรรม
 ชนิดนั้น แล้วก็พอใจ พอใจ พอใจ อย่างถอนไม่ออก ถอน
 ไม่ออก ทั้งที่ว่ามันน่าเกลียด; พุทอย่างนี้ก็คงจะฟังถูกแล้ว
 ว่ากิจกรรมทางเพศระหว่างเพศมันน่าเกลียด อวดเขาไม่ได้
 ต้องปกปิด. เรื่องในบาลีที่ว่า การที่มนุษย์ต้องรู้จักทำเรื่อน
 อยู่ทีแรก ก็เพราะเพื่อที่จะปกปิดสิ่งนี้ มนุษย์จึงรู้จักทำเรื่อน
 ขึ้นมา. นี่มันน่าเกลียด เรื่องทางกามทางเพศนี้, แล้วมัน
 ก็สกปรก ใคร ๆ ก็ฟังออกว่ามันสกปรก, แล้วมันก็เป็นเรื่อง
 ที่สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็นเรื่องทางเพศ
 สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็นแม้จะไม่เก่งเท่าคน แต่มันก็ทำเป็น
 เป็นเรื่องที่สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น มันทำน้อยกว่า ทำเป็น
 ฤดูกาล แต่คนทำไม่มีฤดูกาล นี่เรียกว่าสัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น,
 แล้วมันก็เป็นเรื่องที่ยินแรงมาก เห็นเหนื่อยกินแรงมาก ใช้
 กำลังแรงมาก, แล้วมันก็เพื่อบัวบุงเดียว ช่วยจำไว้ว่าบัวบุง
 เดียว; เคยพูดเรื่องนี้แล้วคนเอาไปลงพิมพ์ผิดเป็นบัวลูกเดียว

เราไม่เคยพูดว่าบ้าลูกเดียว พูดว่าบ้าวบเดียว ทำกันเกือบเป็นเกือบตาย ผลก็คือบ้าวบเดียวเท่านั้น.

นี่น่าเกลียด สกปรก สัตว์ก็ทำเป็น กินแรงมาก แล้วก็บ้าวบเดียว แล้วทำไมไม่ละ ทำไมละไม่ได้? มันไม่มีความรู้สึกนึกซึ่งจนมองเห็นว่า อันนี้มันเป็นสิ่งที่เลวร้ายเท่าไร, มัน ผูกพันเท่าไร, มัน เพลิดเพลินเท่าไร, มัน ครอบงำเท่าไร คนโง่เหล่านั้นไม่มีอหัมมยตา, ช่วยจำไว้เถิด ว่าเพราะไม่มีอหัมมยตา ฉะนั้นจึงละไม่ได้, แม้มันจะเลวร้ายถึงขนาดนั้น มันก็ละไม่ได้. ถ้ามีอหัมมยตา มันก็ละได้ เพราะมันเห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อิทัปปัจจยตา สุนฺญตา ทถาคา—เช่นนั่นเอง จนสุนัขก็ทำเป็น มันก็ละได้. นี้อหัมมยตาขั้นต้น ใช้ในการที่จะละออกไปจากกามธาตุ ไปสู่รูปธาตุ ซึ่งไม่เกี่ยวกับกามเลย บริสุทธิ์ ไม่เกี่ยวกับกามเลย ไม่เกี่ยวกับเรื่องเพศเลย.

เอาละ ไปสู่เรื่องไม่เกี่ยวกับเพศ เป็นเรื่องบริสุทธิ์ ก็จะขอยกตัวอย่างง่ายๆ ว่า คนที่เล่นนกเขา เล่นโกศล เล่นบอน เล่นหน้าวัววัน, บางทีมันก็บ้ามาก ๆ เหมือนกัน ไม่เป็น

อันกินอันนอน, สนใจอยู่แต่สิ่งเหล่านั้น นี่ก็เรียกว่าไม่มี
 อหัมมยตา ในการที่จะเข้าใจ แล้วก็ละรูปธรรมเหล่านั้นเสีย.
 แล้วก็ไปบำเพ็ญไป ถึงขั้นที่ว่าอำนาจวาสนาบารมี ซึ่งไม่เป็น
 รูปธรรม เป็นนามธรรม เป็นอำนาจวาสนาบารมี, มันก็บ้ำ
 กันสุดเหวี่ยง เพราะไม่มีอหัมมยตา. ถ้ามีอหัมมยตา คือความ
 รู้สึกตามเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้น แล้วมันก็จะได้ ละได้, ละกาม
 ได้ แล้ว ละรูป/ ทุ่มไป แล้วก็ ละอรุ/ ทุ่มไป มันก็หมด *หมดกภ*
หมดชาติด้วยอหัมมยตาอันสุดท้าย อหัมมยตาอันสุดท้าย.

ถ้าใครจะถามว่า ทำไมพระโพธิสัตว์สัตถัตตะไปเรียน
 ความรู้ของอาจารย์คนสุดท้าย, อุทกคาบสรามบุตร อาจารย์คน
 สุดท้ายสอนให้จนหมด หมดกฐมิ แล้วบอกว่านี่หมดเท่านั้น;
 พระสัตถัตตะ โพธิสัตว์ก็ไม่พอใจ ไม่เอาด้วย เท่านั้น ไม่พอ,
 ขอลา ขอลาอาจารย์ แล้วก็ทิ้งอาจารย์คนสุดท้ายไปเสีย ไปค้น
 หาของพระองค์เอง.

ขั้นนี้ก็เพราะว่าอาจารย์คนสุดท้ายไม่มีความรู้เรื่อง
 อหัมมยตา ที่จะละอรุภพอันสุดท้าย คือเนวสัญญานา-
 สัญญาตนะ ก็เป็นพรหมชั้นสูงสุด, ก็เลยต้องหย่าขาดจาก

อาจารย์คนสุดท้าย ออกไปค้นหาของพระองค์เอง เพราะไม่
 สอนเรื่องอทัมมยทา ให้เป็นที่พอใจ. คือ อุทกดาบสรามบุตร
 ไม่รู้เรื่อง อทัมมยทาขั้นสูงสุด ที่จะละความพอใจในเนวส์ัญญา-
 นาส์ัญญาตนะเสียได้. พระสัทธัตตะโพธิสัตว์ก็ต้องละจาก
 อาจารย์คนสุดท้าย ไปศึกษาของพระองค์เอง จนพบเรื่องละ
 กิเลส ละอุปาทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือละอัสมีมานะ ละ
 อัตตาทว่าตัวกู ว่าของกูเสียได้ ก็เป็นพระอรหันต์สูงสุด ละกาม
 ใต้ ละรูปใต้ ละอรุปใต้ จนเหนือภพ เหนือสังขารโดย
 ประการทั้งปวง เพราะอทัมมยทาอันสุดท้าย.

นี่เราจะต้องละสิ่งที่ควรละมาตามลำดับ ทั่วยอทัมมยทา
 ซึ่งเป็นคู่ๆ กัน, อทัมมยทาจะละขวกเหล่า อทัมมยทาจะละ
 บุหรี ละการเล่น ละความพอใจในอะไรต่างๆ ซึ่งเป็นข้าศึก
 ของการพัฒนา. จะบอกให้รู้ว่ามันเกี่ยวเนื่องมาถึงโลกๆ เรื่อง
 โลกๆ แท้ๆ เช่นว่าพัฒนาแผ่นดินธรรมพัฒนาแผ่นดินทอง ;
 มันทำไปไม่ได้ เพราะว่าคนเหล่านั้นไม่มีความรู้เรื่องอทัมมยทา
 ที่จะละอบายมุข ยังบูชาอบายมุขอยู่ แล้วจะพัฒนาแผ่นดิน
 ธรรม แผ่นดินทองได้อย่างไรกัน. นี่ขอให้เห็นว่า เรื่อง

อติมมยทาน^๕มันจำเป็น จำเป็นลงมาถึงหมู่คนทุกชั้น ที่จะต้อง
ละเพื่อจะพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ.

เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลาย แม้จะเป็นคนหน้าใหม่ฟังฟัง
ครั้งแรก ก็คงพอจะฟังเข้าใจได้แล้วว่า อติมมยทาน^๕นั้นคืออะไร ?
คือความรู้สึกที่ทำให้ทนอยู่ไม่ได้ กับสิ่งที่เคยทนกันมาแล้ว
เคยอยู่กันมาแล้ว เป็นความทุกข์ทั้งนั้น, เป็นความรู้สึกที่ทำให้
ให้หย่าขาด จากสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน. ละ นั่นทีราคะ
นั่นแหละ สำคัญที่สุด. เช่นเราจะละของสวยของงามก็ไม่ใช่ว่า
ต้องละทัวสิ่งของ แต่ละนั่นทีราคะ คือ ความกำหนัดด้วย
พอใจในสิ่งนั้น. ไม่ต้องเอาสิ่งนั้นไปทุบต่อยที่ไหน; เอา
สิ่งนั้นไปทุบต่อยที่ไหนก็ไปซื้อหามาอีกแหละ ไม่สิ้นสุด, แต่
ถ้าละนั่นทีราคะในสิ่งนั้นเสีย ก็จะละได้เด็ดขาด. นั่นทีราคะ
ในสิ่งใด มันทำให้ติดอยู่กับสิ่งนั้น ซึ่งจะถอนออกมาจากสิ่ง
นั้นเสียได้ ก็แต่โดยอติมมยทา.

ขอให้มองเห็นให้ชัดเจนว่า มันมีความจำเป็นอย่างยิ่ง
ที่ว่าชีวิตของเรา จะต้องมีความรู้เรื่อง อติมมยทา ต้องใช้
อติมมยทา หรือต้องมีอติมมยทา มันจึงจะพัฒนาไปตาม

ลำดับ. ความซึ้งได้อธิบายไว้ละเอียดอย่างยิ่งแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อนๆ ก่อนหน้านั้นก็เคยบรรยายมาแล้วในเรื่องชนิดนั้น. สิ่งที่มีน้ําทำให้ยู่กันไม่ได้กับสิ่งที่เป็นอันตราย เรียกว่า *อัมมยตา* แต่คนมันโง่ มันถอนออกมาไม่ได้ มันก็ยังอยู่กับสิ่งที่เป็นอันตรายอยู่อย่างนั้นเอง, หลงไหลในกาม มันก็ชวนให้กามนั้นแหละกักเอา เฝ้าเอา ผูกพันเอา, หลงไหลในรูป ก็รูปนั้นแหละมันผูกพันให้หลงไหลอยู่ในรูป แม้ชั้นอรุณไปหลงไหลกับมัน ก็มีตัวกูของกูยกหูชูหางอย่างคียง เป็นผู้คิดว่าใคร เก่งกว่าใครอยู่ที่นั่นแหละ.

เรามามองเห็น หลับตาเห็น ว่า *วิวัฒนาการตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที* มันเลื่อนขึ้นไป มันเลื่อนขึ้นไป, มัน *ละจากชั้นเก่าแล้วเลื่อนขึ้นชั้นใหม่* ละจากชั้นเก่าแล้วเลื่อนขึ้นชั้นใหม่เรื่อยไปๆ นี้ *ด้วยอำนาจอัมมยตา*; เหมือนกับเราเรียนหนังสือในโรงเรียน เลื่อนขึ้นไปทีละชั้น ละชั้น จะต้องมีความรู้ถูกต้องเพียงพอชัดเจน ในส่วนที่มันเหนือขึ้นไป. นี้คือ *อัมมยตา*, ภาษาบาลีจะเรียกว่าภาษาแขกก็ได้ คือ ภาษาอินเดียภาษาโบราณ เรียกว่า *อัมมยตา*.

ที่ไม่มีใครเอามาสอน มาพูดให้ฟังกัน ก็คงจะเพราะ
ไม่รู้ ไม่รู้ว่าเรื่องอะไร, เคียวนี้เราควรจะรู้แล้ว เพราะว่าพุทธ
ศาสนาเจริญในบ้านเราเมืองเราในพวกเรานั้นมันนานแล้ว แม้
จะเป็นเรื่องสุดท้าย สุดท้ายก็ยิ่งดี. อาตมาจึงขอเรียกความรู้
ขั้นธรรมะขั้นนี้ว่า เพชรเม็ดสุดท้าย ที่หลงค้างอยู่ในพระ-
ไตรปิฎกเอาออกมา, และขอยืนยันว่า มันไม่มีเรื่องอะไรสูงไป
กว่าเรื่องนี้แล้ว จึงเรียกว่าเพชรเม็ดสุดท้าย เพราะว่าเพชร
เม็ดนี้ช่วยให้พ้นจากโลก หันจากโลกไปสู่โลกุตระ อตัมมยคา
มาเมื่อไรก็ละภพทั้งปวง หันภพแล้วก็ไปสู่ความไม่มีภพ ไม่มี
สังขาร ก็เลยเป็นสิ่งสุดท้าย.

เราจะมาสรุปกันง่าย ๆ ก็ได้ ว่าเห็น อนิจจตา—ไม่
เที่ยง, แล้วก็เห็น ทุกขตา—เป็นทุกข์, เพราะต้องอยู่กับสิ่งที่
ไม่เที่ยง, แล้วก็เห็น อนัตตตา ไม่มีตัวตนที่จะต่อสู้ภาวะอันนี้
ได้ ก็เป็นทุกข์ เพราะต้องทนอยู่กับสิ่งไม่เที่ยง ไม่มีอะไรต่อสู้
สู้ได้ เรียกว่าอนัตตา. ที่นี้ก็เห็นว่า โอ้ มันเป็นตามธรรมดา
เช่นนี้ อยู่กันตามธรรมดาเช่นนี้ เรียกว่าธัมมฐิตตา, ต้อง
เป็นตามธรรมชาติอย่างนี้ เพราะมันมีกฎของธรรมชาติบังคับ
อยู่อย่างเฉียบขาด นี้เรียกว่าธัมมนิยามตา, ความเป็นไปตาม

กฎของธรรมชาติ, ความเป็นไปอย่างนี้ก็คือ เป็นไปตาม
อิทัปปัจจยตา หรือเหตุบังจย. ที่นี้ก็เห็นว่า อ้าว ทั้งหมดนี้
ไม่มีตัวตน, ไม่มีอะไรที่เป็นความหมายแห่งตัวตน ห่างจาก
ตัวตน โดยประการทั้งปวง เรียกว่าเห็น สุนฺณญตา เห็น
สุนฺณญตา, เห็นสุนฺณญตา แล้วก็ โอ้มันอย่างนี้เอง เช่นนี้เอง
เช่นนี้เอง อย่างนี้เอง นี้เรียกว่าเห็น ตถาตา ที่นี้ก็เห็น
อตัมมยตา.

รับรองว่าใครมี ๔ ทา ๔ ทา อย่างนี้ละก็รอด รอดถึง
ที่สุดด้วย, มีตา ๔ ดวง แต่ไม่ใช่ดวงตา แต่เฉียดเฉียดมัน
พ้องกันด้วย : ทา ทา ทา ทา. ขอให้ มี ๔ ทาเถอะ อนิจจตา
ทุกขตา อนัตตตา นี้ชุดหนึ่ง, แล้วก็ ฐัมมฐิตตา ฐัมมนิยามตา
อิทัปปัจจยตา นี้ชุดหนึ่ง, แล้วก็ สุนฺณญตา ตถาตา อตัมมยตา
อีกชุดหนึ่ง ชุดละ ๓ ๓ ชุดเป็น ๙. นี้แม่แก้วตาทั้งหลาย
๔ ตัว ใครมีแล้วเอาตัวรอดได้, ขอให้สนใจเถอะ.

ถ้ายังไม่เข้าใจเดี๋ยวนี้ ก็เอาไปศึกษา รับรองว่าไม่ต้อง
ไปยุ่งยากที่ไหนนั้ ไม่ต้องลำบากสำนักวิปัสสนาอันนี้ที่ไหน
นั้, ศึกษาให้มองเห็น อนิจจตา ทุกขตา อนัตตตา ฐัมมฐิตตา
ฐัมมนิยามตา อิทัปปัจจยตา สุนฺณญตา ตถาตา, แล้วก็อตัมมยตา

จบกัน นี่เป็นเพชรเม็ดสุดท้ายอย่างนี้. เอาละ พอแล้วสำหรับ
เรื่องอัครัมมยตา.

เอ้า, หนักมาถึงหัวข้อที่๕๕ไว้ที่จะบรรยายว่า อริย-
สัจจ์สี่กับอัครัมมยตา, อริยสัจจ์สี่ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ
มรรค, ถ้ายังไม่รู้เรื่องสี่อย่างนี้ ก็เรียกว่าไม่ไหวแล้วกลับบ้าน
เถอะ; มันเป็นหน้าปากอกเต็มที ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
อริยสัจจ์สี่เคยฟังมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว. เรื่องอัครัมมยตา แปลก
ใหม่อย่างนี้ ขออภัยที่ว่าจะต้องพูดกันมากหน่อย, ครันรู้เรื่อง
อัครัมมยตาดีพอแล้ว ก็มาเปรียบเทียบกันให้เห็นว่ามันเกี่ยวข้อง
กันอย่างไร หรือในบางกรณีมันก็เป็นสิ่งเดียวกัน.

เรื่องทุกข์ ทุกขสัจจ์ ความทุกข์, ทุกขสัจจ์นั้น
คือ สิ่งที่ทำให้ต้องแสวงหาอัครัมมยตา หรือให้มีการใช้
อัครัมมยตา, เพราะเป็นทุกข์จึงทำให้ต้องแสวงหาอัครัมมยตา
และใช้อัครัมมยตาเพื่อดับทุกข์.

ที่นี้ สมุททยสัจจ์ ก็คือ สิ่งที่จะต้องใช้อัครัมมยตา
เข้าไปจัดการ เหตุให้เกิดทุกข์ ก็เลส ทัณหา คือสิ่งที่ต้อง

ใช้อัตมมยตาเข้าไปจัดการ ไปทำลายมันเสีย ทำลายเหตุแห่ง
ทุกข์เสีย.

ที่นี้ นิโรธสังข์ นิโรธสังข์ดับทุกข์ได้ ก็คือการที่
ออตมมยตามันได้ทำหน้าที่ของมันสำเร็จแล้ว, มันดับทุกข์ได้
หรือจะเรียกว่า เป็นผลแห่งการมี การใช้ออตมมยตาก็คือได้.

ที่นี้ก็มาถึง มรรคสังข์ มรรคสังข์ก็คือ วิธีที่จะทำ
ให้เกิดมื้ออตมมยตา, มรรคสังข์มีองค์แปด คือแปดข้อ แต่
ละข้อ ๆ ล้วนแต่เป็นวิธี เป็นเครื่องช่วย เป็นฐานที่ตั้ง ให้
เกิดออตมมยตา.

คุณก็ดูเอาเองซิ ว่าอริยสังข์กับออตมมยตามันเกี่ยว
ข้องกันสักเท่าไร.

ทบทวนอีกครั้งหนึ่งว่าทุกข์สังข์ มันเป็นที่บับคัน
เผาเลน, เราทนอยู่ไม่ได้ต้องแสวงหาออตมมยตามาฆ่ามันเสีย,
มันบับบังกั๊บ ทุกข์สังข์มันบับบังกั๊บให้เราทนอยู่ไม่ได้ ต้อง
หาความดับทุกข์ ก็คือหาเครื่องมือที่จะดับทุกข์ได้ ก็คือ
ออตมมยตา คือไม่เอากับมัน ไม่เอากับสิ่งที่ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์
หย่าขาดจากสิ่งที่ให้เกิดทุกข์ โดยไม่ต้องรอช้า, นี้ทุกข์สังข์
เกี่ยวกับออตมมยตาอย่างนี้.

แล้วก็ *สมุทฺยสัจ* ใต้แก่ค้นหาทั้งหลาย หรืออวิชา
อะไรก็ตาม ที่เป็นกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, ก็คือสิ่งที่เราจะ
ต้องหาอะไรมาจัดการกับมันเสีย มันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์, ก็คือ
สิ่งที่ทำให้เราต้องไปหา *อัมมยตา* มาจัดการกับมันเสีย. จัด
การที่เหตุให้เกิดทุกข์ ดีกว่าไปจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง, ไป
จัดการกับตัวทุกข์โดยตรง มันเหมือนกับเอาไม้สั้นไปรันซี่ ไม่
ต้องอธิบาย, ถ้าเราจัดการกับตัวเหตุที่เกิดทุกข์ มันไม่ต้อง
ละเอียดอ่อนอย่างนั้น มันก็จัดการได้เรียบร้อย; ฉะนั้นจัดการ
ที่เหตุให้เกิดทุกข์ ดีกว่าที่จะไปจัดการกับตัวทุกข์โดยตรง.
ดังนั้นจึงต้องมี *อัมมยตา* ในการที่กำจัดสมุทัยแห่งความทุกข์
คือกิเลสค้นหา.

ที่นี้ก็มาถึง *นิโรธสัจ* ที่ว่าดับทุกข์ได้สิ้นเชิงแล้ว
ก็เพราะมี *อัมมยตา* แล้วใช้ *อัมมยตา* สำเร็จแล้ว *อัมมยตา* ได้
ทำหน้าที่ของมันครบถ้วนแล้ว เป็นผลแห่งการใช้ *อัมมยตา* ได้
สำเร็จ, ดับความทุกข์ได้สิ้นเชิง อย่างนี้เรียกว่า *นิโรธสัจ*.

ขอให้ท่านทั้งหลายมองเห็น *นิโรธ*, *นิโรธะ* ความดับ
ดับ หรือ ละ หรือ เลิก หรือ เลือน, แล้วแต่จะใช้คำไหน ละ
หรือดับ ดับอัสสาหะในกามในอกุศล, ละกามละอกุศลเสียด้วย

รูปธาตุหรือนานัตตอุเบกขา ที่เกิดมาแต่รูปฌานที่มีอารมณ์ต่าง ๆ, แล้วก็จะอัสสาทะของรูปธาตุหรือรูปฌานรูปภพเหล่านั้นเสีย ด้วยอรุปธาตุ ด้วยอ้อมมยตาที่สูงขึ้นไป โดยเอกัตตอุเบกขา ซึ่งมีมาจากอรุปฌาน ซึ่งมีภาวะเพียงอย่างเดียว, แล้วก็จะอรุปธาตุ หรืออรุปฌานรูปภพเหล่านั้นเสีย ด้วยอ้อมมยตา. มันเป็นของละเอียดอย่างยิ่ง, มันเป็นสิ่งที่สูงสุด ในบรรดาสิ่งที่มนุษย์จะยึดมันถือมันด้วยอุปาทาน ในภพ ในชาติ ในตัวในตน; มันมีขึ้นไปได้จนถึงขั้นอรุป จนกระทั่งแนวสัญญาณา-สัญญาตนะ ก็ละหรือดับเสียได้ด้วยอ้อมมยตา, จึงเห็นได้ว่า มินิโรธ นิโรธ ๆ ๆ เป็นขั้น ๆ ไป : ดับกามเสียด้วยรูป, ดับรูปเสียด้วยอรุป, ดับอรุปด้วยอ้อมมยตา, ก็เป็นอันว่านิโรธ. นิโรธ นั้นแหละ คือตัวอ้อมมยตา, ตัวอ้อมมยตาคือตัวนิโรธ เพราะมันดับ ออกมา หลุดพ้นออกไปจากสิ่งที่ไม่ควรจะมี.

เอ้า, ที่นี้ก็เหลืออริยสัจข้อที่ ๔ ข้อสุดท้าย ก็อ มรรคสัจจ์ประกอบไปด้วยองค์แปด ประการ.

องค์แรก สัมมาทิฏฐิ, สัมมาทิฏฐิ—ความเห็นชอบ จะเรียกว่าปัญญาก็ได้ปัญญาเห็นชอบ ทิฏฐิเห็นชอบ มีความ

รู้ชอบ เห็นชอบถูกต้อง นั้นมันเป็น บ่อเกิดของอตัมมยตา
 อตัมมยตา อตัมมยตามาจากสัมมาทิฏฐิ, สัมมาทิฏฐิช่วยให้
 เห็นอตัมมยตา ช่วยให้รู้จักอตัมมยตา ช่วยให้เลือกสรรจัดหา
 อตัมมยตา.

ที่นี้ สัมมาสังกัปปะ — ปรารถนาชอบ คำวิชอบ
 ก็ ใครที่จะมีอตัมมยตามาด้วยความทุกข์เสีย, ความใคร่ที่จะมี
 อตัมมยตามาด้วยความทุกข์เสีย นี้แหละคือสัมมาสังกัปปะ คือ
 อยากรจะหย่าขาดจากมันเสีย สัมมาสังกัปปะ, จะหย่าขาดจาก
 ความทุกข์ เหมือนกับรู้ว่าเมียมีชู้หรือผัวมีชู้ ก็อยากรจะหย่า
 ขาดจากมันเสียอย่างนั้นแหละ นี้สัมมาสังกัปปะ, คือสัมมา-
 สังกัปปะ มันใคร่ มันอยาก มันประสงค์ ที่จะดับความทุกข์
 หรือปัญหาเหล่านั้นเสีย.

ที่นี้ก็มาถึง สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมา-
 อาชีวะ ผนวกเข้าด้วยกันคือการประพฤติกระทำ ที่ถูกต้อง
 ในทางกาย ทางวาจา หรือทวิชีวิตภายนอก. อันนี้เป็นราก
 รฐานของชีวิต ที่อาจจะมื่ออตัมมยตา, ชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยความ
 ถูกต้องทางกาย ทางวาจา อรรถภาพที่มีความถูกต้องทางกายทาง

วาทา มีความเป็นชีวิตที่เหมาะสม ที่จะรองรับ หรือให้เกิด
 อดัมมยตา.

ที่นี้ก็มาถึงหมวดสุดท้าย สัมมาวายามะ — ความพาก
 เพียรชอบ คือ พากเพียรที่จะให้เกิดอดัมมยตา แล้วเลื่อน
 ขึ้นไป เลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไป จนมีอดัมมยตาสมบูรณ์ที่สุด
 สำเร็จได้ด้วยสัมมาวายามะ.

ต่อไป สัมมาสติ มีความระลึกรู้ถูกต้อง ถูกต้องโดย
 แท้จริง ถูกต้องนี้จะทำให้เกิดมืออดัมมยตา; ถ้าระลึกรู้ไม่ถูก
 ต้อง กำหนดไว้ในใจไม่ถูกต้อง มันก็ไม่เกิดความรู้สึกรู้ถึงที่สุด
 ที่จะอยากหย่าขาดจากสิ่งเหล่านี้. ดังนั้น สัมมาสติจึงเป็น การ
 ระลึกที่ทำให้เกิดมืออดัมมยตา เรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะสมบูรณ์.

ที่นี้ ก็มาถึงข้อสุดท้าย สัมมาสมาธิ ก็คือ การมี
 อดัมมยตาเป็นขั้น ๆ ไป จนถึงขั้นสุดท้าย คือเอกัคคตอุเบกขา.
 มีสัมมาสมาธิที่แรกก็ละกามและอกุศล, รูปฌานที่หนึ่งละกาม
 ละอกุศล มามีวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข เอกัคคตา, แล้วละไปตาม
 ลำดับ ตามลำดับ จนถึงจตุตถฌาน ก็มี นานัตตอุเบกขา เกิดขึ้น,
 ละกามธาตุกามภพได้แก่ชขาด โดยอำนาจสมาธิที่เป็นนานัตต-

อุเบกขาของรูปฌาน. ครั้นแล้วก็เลื่อนขึ้นไปสู่รูปฌาน มันก็มี *เอกัตตอุเบกขา* คืออุเบกขาที่กัมเจียบยิ่งขึ้นไปกว่านั้น เพราะมันรวมเป็นหนึ่งเดียว, เอกัตตอุเบกขานี้ก็ละรูปฌานเสียได้ ละนันทอุเบกขาเสียได้ ก็เหลืออยู่แต่เอกัตตอุเบกขา. ก็มี *อตัมมยตา* เกิดขึ้นเป็นอันสุดท้าย ละเอกัตตอุเบกขาเสีย ก็เป็นโลกุตตระ ก็เป็น มรรค ผล นิพพาน.

เราจะกล่าว อตัมมยตาเป็นอันสุดท้ายของธัมมฐิติญาณ คือญาณฝ่ายที่จะให้เกิดโลกุตตระก็ได้, หรือจะเป็นตัวจุดเปลี่ยน ขณะที่เปลี่ยนจากโลกียะไปสู่โลกุตตระก็ได้, หรือว่าเป็น จุดเริ่มต้น เป็นจุดตั้งต้นของฝ่ายนิพพานญาณ หรือฝ่ายโลกุตตระก็ได้. มันมีใจความมากกว้างขวางอย่างนี้ มันทำให้อยากจะเปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยน แล้วมันเริ่มสู่อันใหม่, ทั้ง ๓ ชั้นตอนนี้เรียกได้ว่าอตัมมยตาทั้งนั้นแหละ; ทั้งนั้นจึงมีการละจากภพ จากสังขารเหล่านี้ แล้วก็ข้ามไปสู่ฝ่ายโน้น คือฝ่ายที่ไม่มี.

ญาณทั้งหลายมีชื่อเป็นอันมาก ที่อยู่ในฝ่ายธัมมฐิติญาณ — เห็นความจริงของสังขารทั้งหลาย มันสูงสุดอยู่ที่เพชร

เมื่อสุดท้าย ก็อดัมมยตา, แล้วมันก็เกิดการเปลี่ยน เปลี่ยน
 แล้วก็เปลี่ยนนิพพานญาณ ซึ่งจะต้องถือเอาวิราคะเป็นจุด
 ตั้งต้น จะเอานิพพิทารวมเข้าไว้ก็ได้. เมื่อเห็นสิ่งนั้นทั้งปวง
 แล้วมันก็นิพพิทา เอียงไปฝ่ายโลกุตตระ เกิดฝ่ายนิพพานญาณ.
 ฝ่ายนี้เป็นธัมมฐิติญาณ ตรงกลางเป็นการเปลี่ยน ฝ่ายโน้นเป็น
 นิพพานญาณ, เป็นการเปลี่ยนแล้วเรียกว่า อดัมมยตาได้ทั้งนั้น
 ให้มีการเปลี่ยนก็แล้วกัน, มันอยากจะเปลี่ยน แล้วมันก็
 เปลี่ยนแล้วมันก็เปลี่ยนแล้ว, ทุกๆกรณีไป นับตั้งแต่เรื่อง
 ทำๆ ท้อยๆ เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งมันต้องการจะเปลี่ยน
 แล้วมันก็เปลี่ยน แล้วมันก็เปลี่ยนแล้ว ๓ อย่างนี้คืออดัมมยตา.

ที่นี้เราหมายถึงสัมมาสมาธิที่มันเปลี่ยนด้วยอำนาจ
 ของสมาธิ : รูปสมาธิก็ละกามและอกุศลเสีย อรูปสมาธิก็ละ
 รูปสมาธิเสีย อดัมมยตาก็ละอรูปสมาธิเสีย แล้วมันก็จบกัน
 กลายเป็นเรื่องนิพพาน นิพพาน.

นี่หนทางให้ถึงความดับทุกข์ คือ อริยมรรคมีองค์
 แปด มันก็เป็นอย่างนี้.

ท่านทั้งหลายเข้าใจข้อความนี้แล้วจะเห็นได้ว่า อริย-
 สัจจ์สี่กับอตัมมยตานั้นเกี่ยวข้องกันอย่างไร หรือบางทีก็
 เป็นอันเดียวกันอย่างไร; ขอให้สนใจ. มันคงจะทำความ
 ยุ่งยากลำบากบ้าง เพราะมันเป็นเรื่องสำคัญที่สุดหรือสูงสุด
 หรือมันเป็นจุดที่ช่วยให้หลุดพ้นได้; แต่ถ้าเห็นว่ายุ่งยากนัก
 ลำบากนัก ไม่เอาละโว้ย ก็ตามใจ ก็บ๊ิด บ๊ิดจาก ไม่ต้องศึกษา
 ก็ได้; แต่ถ้าว่า *อยากจะดับทุกข์ จะละเหตุแห่งทุกข์แล้ว*
ก็จงสนใจอตัมมยตาเถิด. เคี้ยวนี้ก็ไต่ฟูกเฉพาะในแง่ที่มา
 เปรียบเทียบกับอริยสัจจ์ โอกาสหลังมีก็จะฟูกเรื่องอตัมมยตา
 ในแง่อื่น หรือโดยปริยายอื่นอีกต่อไป.

สรุปความว่า วัน^{นี้}ได้แสดงธรรมะเรื่อง อริยสัจจ์สี่
 กับอตัมมยตานั้นเกี่ยวพันกัน บางทีก็พันเกลียวกัน เป็นอัน
 เดียวกันกับอริยสัจจ์ โดยลักษณะเช่นนี้. ผู้ที่ฟังครั้งแรก ก็
 เอาไปเป็นจุดตั้งต้นสำหรับศึกษาเรื่อย ๆ ไป, จนกว่าจะมี
 อตัมมยตาช่วยยกออกไปจากโลกหรือโลกิยะ ไปสู่โลกุตตระ
 เหนือปัญหา เหนือความทุกข์โดยประการทั้งปวง, เรียกว่า
 เหนือโลกเหนือภพ เหนือการปรุงแต่งของสังขารทุกชั้นตอน,

ทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นชั้นไหน ไม่ว่าจะเป็นชั้นกาม หรือชั้นรูป หรือชั้นอรุปร.

การบรรยายนี้ก็พอสมควรแก่เวลา เพราะว่ามันเหนื่อยแล้ว, วันนั้นไม่ค่อยมีแรงจะพูดด้วย ก็ต้องขอยุติการบรรยายเรื่องอริยสัจจ์กับอทัมมยตาไว้เพียงเท่านี้ก่อน. ขอให้ท่านทั้งหลายทำในใจให้ดี อย่าให้มันกลายเป็นเรื่องเป่าปี่ให้เท่าฟุ้ง ก็คงจะไม่เสียที่ที่มาจากที่ไกล, เหน็ดเหนื่อยมาจากที่ไกล มาช่วยกันให้เกิดผลอันสูงสุด ก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนา ของสมเด็จพระศาสนา.

ขอสรุปความว่า พระศาสนาอันแสนประเสริฐนี้ จะมีอยู่กับเราก็เฉพาะต่อเมื่อเราใช้พระศาสนา พูดตรงๆก็ว่าใช้ "มัน" พระศาสนาจะมีอยู่กับเราก็ต่อเมื่อเราใช้มัน, ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา; ขอภัยใช้คำหยาบกาย เพราะไม่รู้จะพูดคำไหนดี จะมีพระศาสนาได้ก็ต้องเพราะเราใช้มัน ยิ่งใช้มันยิ่งอยู่กับเรา มันยิ่งพัฒนาขึ้นไป. ขอให้ใช้พระศาสนาเป็นเครื่องพัฒนาชีวิต ให้ถึงจุดสูงสุดของชีวิต คือสงบเย็นและเป็นประโยชน์.

ชีวิตที่พัฒนา พัฒนา พัฒนากันให้สุดเหวี่ยง, แล้วมันก็เป็นชีวิตที่เย็น สงบเย็นไม่มีความทุกข์และเป็นประโยชน์, สองความหมายนี้ก็พอแล้ว เป็นชีวิตเย็นแล้วก็ยังเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย; ถ้าปรารถนามากเกินกว่านั้น คิดว่าบ้าแล้ว, ลองดูซิ ใครลองปรารถนาให้มากไปกว่านี้ มันจะบ้าเอง เพียงว่ามันเป็นชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย มันพอแล้ว ถ้ามากกว่านั้นมันก็บ้าแล้ว. ขอให้อย่าไปหลงไหลอะไรที่มันแปลกประหลาดมหัศจรรย์ นำคืนต้นเข้าใจไม่ได้ ให้มันเสียเวลา, เอาแต่ที่เห็นอยู่ว่ามันดับทุกข์ได้ สงบ เย็น แล้วเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย คือช่วยดับทุกข์ให้คนทั้งโลกได้ ก็แล้วกัน.

การบรรยายเทศนานี้สมควรแก่เวลา ขอยุติด้วยการชักเตือนท่านทั้งหลายว่า พระศาสนาจะอยู่กับเรา ก็เพราะว่าเราต้องใช้พระศาสนานั้น, ยิ่งใช้พระศาสนา พระศาสนาจะยิ่งอยู่กับเรา มิฉะนั้นจะหายไปไหนหมดก็ไม่รู้; พัฒนาให้ถึงที่สุดให้มีความสงบเย็นเป็นนิพพานที่นี้และที่อื่น, แม้จะน้อยๆ ก็เถอะ มันค่อยเป็นนิพพานใหญ่ สมบูรณ์ถาวรเอง

ในที่หลัง. ทำอย่างนี้ได้ ก็จะเป็นผู้เจริญออกงาม ในทางแห่ง
พระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา, ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็น
มนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา มีความสุขอยู่ทุกทิวาราตรีกาล
ด้วยกัน จงทุก ๆ คน เทอญ.

เอวี่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

หนังสือชุดหมูนัฏธรรมจักร

อัครมยุตากับธรรมจักร

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมาขอโอกาสแสดงธรรมเทศนา^{*} ในลักษณะของ
การบรรยายธรรมะ เพื่อความสะดวกบางอย่าง หัวข้อที่จะ
บรรยายในครั้ง^{นี้} ก็สืบเนื่องมาจากการบรรยายเมื่อตอนบ่าย
บนภูเขา, ด้วยมีความประสงค์อย่างยิ่ง ในการที่จะให้ท่านทั้ง
หลาย เข้าใจเรื่อง *อัครมยุตา*; โดยเฉพาะผู้มาใหม่ ซึ่งไม่เคย
ได้ยินได้ฟัง แล้วก็ได้ยินได้ฟังเพียงครั้งเดียว ไม่อาจจะเข้าใจ
ได้อย่างทั่วถึง เกี่ยวก็จะลืม เกี่ยวก็จะเลือนหายไปหมด. ทั้ง
นั้นขอบรรยายเรื่องเกี่ยวกับอัครมยุตาเพิ่มเติมอีกสักครั้ง, ไกร
จะว่า อัครมยุตา ขึ้นสมองก็ได้ไม่เป็นไร ขอให้สนใจฟัง สนใจ
ฟังอย่างยิ่ง เพื่อให้สำเร็จประโยชน์.

* อาสาฬหบูชา เทศนาภัณฑที่ ๒

เรื่องนี้จะเรียกว่า เป็นเรื่อง *ควันทองของอตัมมยตา* ก็ยังได้เหมือนกัน, แต่หัวข้อเรื่องจริง ๆ นั้นชื่อว่า อตัมมยตา กับธรรมจักร, ก็จะพูดเรื่อง อตัมมยตา กับสิ่งที่เรียกว่า ธรรมจักร เพราะวันนี้เป็น *วันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่ทรงแสดงธรรมจักร* หมายความว่า *ทรงประกาศอำนาจโดยทางธรรมจักร ให้แผ่ไปทั่วโลก* โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็แผ่ไปยังลัทธิศาสนาอื่น ๆ ที่มันขัดแย้งกันอยู่ ก็ไม่ใช่พระพุทธศาสนานั้นแหละ. ทรงประกาศธรรมจักรไปในหมู่เจ้าลัทธิเหล่านั้น เพื่อจะกวาดล้างสิ่งที่ เป็นมิชฌาภิกขุออกไปให้เป็นโลกที่มีแสงสว่าง, แต่ว่าคำพูดอย่างนั้นมันโอหัง มันยกหูชูหาง มันไม่ใช่วิสัยของพระพุทธเจ้า.

ขอให้จำไว้ให้แม่นยำ เป็นการตักเตือนกันอีกครั้ง หนึ่งว่า *พระพุทธเจ้าท่านถือหลักไม่กล่าวคำขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลก, เทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ คือหมดทั้งสิ้น; ไม่กล่าวคำที่จะเป็นการขัดแย้ง กับใคร ๆ ในทุก ๆ โลก; และท่านก็ใช้คำว่าประกาศธรรมจักร; หรือเราจะใช้คำว่าประกาศธรรมจักรกันแทนที่จะใช้คำว่าคัดค้าน, หักล้างพวกอื่นหรือลัทธิอื่น, นี้ไม่ต้องมี.*

การประกาศธรรมจักรนี้มีความหมายบริสุทธิ์ ไม่เป็นการ
กระทำเพื่อเหยียบย่ำผู้ใด ทำลายผู้ใด ขัดแย้งผู้ใด, นี้ขอให้
สนใจอย่างนี้.

อาการของธรรมจักร.

ที่นี้ เราก็จะดูกันในแง่ของ การประกาศธรรมจักร
สิ่งที่มีอำนาจเรียกว่าจักร คืออาวุธหรือแสนยานุภาพ, อาวุธที่
เขาเรียกกันสมัยนี้ สมัยโน้นเขาเรียกกันว่าจักร เพราะสิ่งที่
เรียกกันว่าจักรนั้นมันมีคม แม้ไปที่ไหนก็สามารถจะบุกเบิก
ออกไปได้, แล้วก็ในลักษณะธรรมจักรนี้ด้วยแล้ว ก็เรียกว่า
ไม่มีใครอาจจะต้านทาน. ทรงยังธรรมจักรให้เป็นไป อันใครๆ
ในโลก เทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์สมณพราหมณ์
เหล่านี้ไม้อาจจะต้านทาน นี้ อาการของธรรมจักร มีความ
หมายสั้น ๆ ว่ามันกัด กัด ตัดทุก ๆ อย่างที่ควรจะตัดหรือจะ
ต้องตัด. ความหมายของ อตัมมยตา ก็เป็นอย่างเดียวกัน
แหละ ต้องการจะตัดหรือเพิกถอนสิ่งที่มันไม่ควรจะมี,
หรือสิ่งที่มันเหนียวรั้งไว้ในกองทุกข์ผูกพันไว้ในกองทุกข์ จะ
กัดมันให้ขาดออกไป ด้วยสิ่งที่เรียกว่าจักร, แล้วยังเป็น

ธรรมจักร คือ จักรของธรรมะ ไม่ใช่จักรอย่างที่เขารู้จักกันในการสงคราม.

จักรธรรมะนี้สามารถจะเข้าไปได้ในที่ทุกแห่ง แม้ในจิตของคน, จักรนี้สามารถจะบุกเบิกเข้าไปในจิตของคน ไม่ใช่เพียงแต่จะเล่นไปทั่ว ๆ โลกหรือภายนอก แต่เข้าไปในภายในคือจิตใจของคน ; เข้าไปกวาดล้างสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในจิตใจของคน ให้มันออกไปเสีย ก็เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ สะอาด สงบ อิสระ ไม่มีความทุกข์ใดๆ เหลืออยู่ได้เลย, นี้เราเพิ่งเล็งความหมายของคำว่าธรรมจักรในลักษณะนี้.

ถ้าแผ่ไปทั่วโลก ก็หมายความว่าถึง โลกภายในจิตใจคน ; โลกภายนอกนั้นเขาก็รบราฆ่าฟันกันด้วยจักรธรรมคาสามัญ ตักแล้วเลือกแดงฉาน. นี้ไม่ต้องมีการตักที่เรียกว่า เลือกแดงฉาน แต่มันตักยิ่งกว่านั้นอีก คือ เข้าไปตัดอวิชชา ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ในจิตใจคนให้มันเกลี้ยงไป, นี้เรียกว่า ตัดโลกภายใน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพราะว่า โลกภายนอกนั้นมันขึ้นอยู่กับโลกภายใน. ถ้าแก้ปัญหาคือเป็นโลกภายในได้ปัญหาคือของโลกภายนอกมันก็จะหมดตามไปเอง เพราะว่า โลกภายนอกนี้เกิดมาจากโลกภายในมันออกมาจากอิทธิพลของ

โลกภายใน มันเกิดก่อนแล้วมันก็ออกมา. ก็สังเกตเห็นได้แล้วว่า การพัฒนา การสร้างสรรค์ การทำความเจริญต่าง ๆ นานา เหล่านี้ มันออกมาจากความคิดในภายใน, โลกภายนอกมันจึงขึ้นอยู่กับโลกภายใน ก็คือความคิดของมนุษย์. ถ้าโลกภายในได้รับการชำระสะสาง ให้ถูกต้องผ่องแผ้วบริสุทธิ์หมดจด, มันก็จะมีผลออกมาถึงโลกภายนอก ก็คือว่าจิตใจของคนนั้น มันก็จะสร้างโลกภายนอก ให้เป็นโลกที่งดงามน่าอยู่น่าดู.

ระบบการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ทำให้โลกมีวิกฤตการณ์มากขึ้น.

เดี๋ยวนี้จึงดูซิ โลกของเราไม่น่าอยู่ เต็มไปด้วยสิ่งที่เดือดร้อนรำคาญ, รู้ได้ในข้อที่ว่า ต้องเพิ่มกุกตะรัง เพิ่มตำรวจ เพิ่มศาล เพิ่มโรงพยาบาลประสาท เพิ่มโรงพยาบาลบ้า, สิ่งเหล่านี้มันเพิ่มมากกว่ายิ่งกว่า การเพิ่มของจำนวนคนในโลกที่มันเพิ่มขึ้น; นี้ก็เพราะว่าการพัฒนานี้ มันไม่ถูกต้อง โลกในภายในมันไม่ถูกต้อง เพราะว่าการศึกษานี้มันให้กันแต่เรื่องภายนอก. การศึกษาทั้งโลก ระดับอนุบาลเด็กอมมือขึ้นไป ถึงระดับมหาวิทยาลัยอะไรก็สุดแท้ มันผูกกันแต่เรื่อง

โลกวัตถุ หรือเป็นเรื่องราววัตถุ นอกจากนั้นแล้วมันก็เป็นเรื่องทำให้คนฉลาดๆ ฉลาดทำเดี่ยว ฉลาดกันทำเดี่ยว ไม่สอนเรื่องบังคับกับความฉลาด.

เอาตามขอประกาศตรงๆว่าไม่บูชา ไม่ชอบ ไม่นับถือระบบการศึกษาของโลกในปัจจุบันนี้ ทั้งโลกเลย เพราะว่ามันสอนแต่ให้ฉลาดๆ ฉลาดอย่างเดี่ยว มันไม่ควบคุมความฉลาด. แล้วคนก็เอาความฉลาดนั้นไปหาประโยชน์ของตัว เห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวอย่างลึกซึ้งกว้างขวาง เพราะว่ามันฉลาด, ให้นักมาแต่ความฉลาด ไม่ให้ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือธรรมะที่จะมาควบคุมความฉลาด. การศึกษาแบบนี้มันก็มีแต่จะทำให้โลกนี้มีวิกฤตการณ์มากขึ้นๆ, กอຍคູເຄອະ มีแต่จะต้องเพิ่มศาลเพิ่มเรือนจำ เพิ่มตำรวจ เพิ่มโรงพยาบาล วิกฤตวิบัติมากขึ้นๆ เพราะการศึกษามันไม่ถูกต้อง.

มันจึงต้องคิดต่อไปว่า จะทำกันอย่างไร ที่ภายในจิตใจ หรือโลกในภายในของมนุษย์นั้นจะเกิดความถูกต้องขึ้นมา. มันก็จะ ต้องเอาธรรมะนี้เข้าไป ไปจับได้ มิฉลาดวิฤติ ความเห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่วัตถุ เห็นแก่ร่างกายโดยไม่

เห็นแก่จิตใจ, รู้จักกันแต่เรื่องทางร่างกายหรือทางวัตถุ มันก็เป็นเรื่องที่น่าสงสารหรือน่าหัว.

ความเห็นแก่ตัวมีมากขึ้นตามความเจริญของโลก.

ท่านทั้งหลายลองเสียเวลาสักหน่อย เปรียบเทียบกันดู ว่าบ้านเมืองที่เจริญแล้ว ไม่เคยไปดูรูปถ่ายก็ได้, เมืองนอกเมืองนาบ้านเมืองที่เป็นมหาประเทศใหญ่โต มันมีตึกرامมีสิ่งก่อสร้างอย่างเหลือที่จะกล่าว แล้วไปเทียบดูกันกับรู หรือโพรงไม้ หรือกระท่อมของคนป่า สมัยที่ยังไม่ค่อยจะนุ่งผ้า ยังไม่รู้จักทำอิฐแม้แต่สักก้อน มันก็ทำตึกไม่ได้ก็อยู่โพรงไม้ อยู่กระท่อมไปตามเรื่อง. ทีนี้ เปรียบเทียบดู ชนเรือบินดูบ้านเมืองที่มันใหญ่โตมโหฬารสุดสายตานั้น แล้วก็ไปเปรียบเทียบกับบ้านคนป่า กระท่อมคนป่าหรือรูของคนป่า มันต่างกันมาก, นี่ความเจริญมันมากถึงขนาดนี้. แต่แล้วไปดูที่ตัว ความสงบสุข ความสงบสุขไม่มี เพราะว่ามันมีความต้องการมากเกินไป มีความเห็นแก่ตัวมากเกินไป. คนป่านั้นโง่ไม่รู้จักเห็นแก่ตัว เพราะไม่ได้รับการศึกษาให้ฉลาด เหมือน

คนสมัยนี้ ที่ศึกษาให้ฉลาด แล้วเอาไปใช้สำหรับเห็นแก่ตัว มันก็เลยรบราฆ่าฟันกันมากขึ้น ๆ, นี่ยิ่งเจริญ ยิ่งเจริญก็คือ ยิ่งใกล้มิกสัญญ์, ยิ่งเจริญ ยิ่งเจริญคือยิ่งเดินเข้าไปใกล้ ๆ มิกสัญญ์ที่จะฆ่าฟันกันเหมือนกับฆ่าเนื้อฆ่าปลา, แล้วก็วินาศกันหมดเกือบทั้งโลก เหลือไม่กี่คนมาตั้งต้นกันใหม่.

ข้อความอย่างนี้ก็มีในพระบาลี แม้คนนอกพระพุทธศาสนาเขาก็มี เขาก็กล่าว เขาก็เชื่อ, ก็เชื่อกันอย่างนั้น; ว่ามนุษย์นี้จะเจริญ ๆ แล้วอายุมันก็จะสั้นเข้า ๆ เพราะความอยากมันมีมากกว่าเวลาที่จะอำนวยให้สำเร็จตามความอยาก อย่างนี้เรียกว่า อายุมันสั้นเพราะความต้องการมันมาก เวลา มันเร็ว ไม่ทันใจ นี้เรียกว่า อายุมันสั้น ก็คือกิเลสมันมาก นั่นแหละ หมายความว่าอายุมันสั้น. อายุมันจะ สั้น ๆ ๆ เข้า ทุกที ๆ จนกล่าวเป็นอุปมาว่า อายุ ๑๐ ปี ๕ ปี ปีเดียวตาย. อายุมันสั้น ก็เพราะความอยากมันมากเหลือประมาณ เวลาไม่พอสำหรับจะใช้ทำตามความอยาก เพราะเห็นแก่ตัว เพราะเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวรุนแรง ๆ คนบ้าโง่จนไม่รู้จักเห็นแก่ตัว ถึงจะเห็นบ้างก็น้อยมากอย่างเอามาเปรียบกันไม่ไหว.

ถ้าเราเชื่อถือหรือถือเอาตามข้อความเก่า ๆ ในบาติ มนุษย์สมัยศีกคำบรรพนั้นไม่ได้ทำนาออก ไปเก็บข้าวสาธิตที่ เกิดเองอยู่ในป่ามากิน, ไปเก็บเข้ากินเข้า ไปเก็บเหินกินเหิน, อะไรที่มันมีอยู่ในโลกในแผ่นดิน ก็ไปเก็บมา เก็บเข้ากินเข้า เก็บเหินกินเหิน, นี่มันไม่มีเรื่องอะไรที่จะต้องเห็นแก่ตัว. ต่อมามันมีคนฉลาดขึ้นมาคิดหนึ่งว่า กูเอามาให้พอทั้งเข้าทั้ง เหิน, ออกไปที่เดียว เอามาให้พอทั้งเข้าทั้งเหิน นี่มันก็เริ่ม เริ่มเห็นแก่ตัว. ต่อมาฉลาดกว่านั้น กูจะทำยังไงจาง ไปเก็บ มาใส่ยังใส่จาง, ในป่ามันก็ไม่พอมันก็ไม่พอ, ต่อมามันก็ต้อง ทำกรรม ต้องปลุกข้าวแทนที่จะคอยเก็บเอาจากในป่า. มนก็ฉลาด ฉลาดมาในทางที่จะเห็นแก่ตัว ที่แรกที่เดียว มันก็คล้ายๆ สัตว์เศรษฐกิจ มัน โง่จนไม่รู้จักเห็นแก่ตัว, นี้เรียกว่าโลกภายในมันสกปรกรกรุงรังมากขึ้นๆ มากขึ้นใน จิตใจ ตามความเจริญของโลกนี้.

เฮาสี, หลายคนคงจะคิดว่า ไอ้ตานี้บ้าแล้ว พูทำอะไร ไม่นิยมเสื่อมใสความเจริญในโลก, ความเจริญของโลก ที่เขา เจริญจนไม่รู้จะเจริญกันอย่างไร กลับเห็นเป็นเรื่องเลวร้าย. เจริญอย่างเห็นแก่ตัว ทำไปตามธรรมดา มันได้น้อยไม่พอแก่

ความต้องการต้องใช้ความเห็นแก่ตัว, ใช้ความคดโกงกอบโกย
ทุกสิ่งทุกอย่าง, ในจิตใจก็เจริญๆ เจริญแต่ความรู้ความคึก
อย่างนี้, นี่จะไปกันถึงไหน มันก็มีแต่ว่าจะวินาศในที่สุด.
ความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้นๆ กระทั่งมัน ต้องการจะครองโลก
มันจะแบ่งกันครองโลก หรือมันหุนกันครองโลก แล้วมันก็
รบกันเอง; เป็นเรื่องมีกษัตริย์ เพราะความเห็นแก่ตัว เพราะ
ธรรมะไม่สามารถจะควบคุมได้.

ธรรมจักรจะดับปัญหาทั้งหลายได้หมด.

มองเห็นสิ่งเลวร้าย รุ่งรังกหนาแน่นเต็มอกไปหมด
อย่างนี้ก่อนสิ, แล้วค่อยนึกถึงว่า อะไรจะมาช่วยตัดทำลาย
สิ่งเหล่านี้ แล้วจึงค่อยนึกถึงสิ่งที่ เรียกว่า ธรรมจักร ธรรม-
จักร นั้นเอง จะตัดทำลายเลิกถอนสิ่งเหล่านี้ ให้มันสะอาด
เกลี้ยงเกลา; แม้ว่ามันจะมีความเจริญทางวัตถุมาก แต่ถ้า
จิตใจมีธรรมะสะอาดอยู่แล้ว มันก็ไม่ใช่ไร ความเห็นแก่ตัว
ก็ถูกควบคุม. การศึกษาเปลี่ยนเสียใหม่ มาสอนแต่เรื่อง
ควบคุมความเห็นแก่ตัว, ควบคุมกิเลสตัณหา, ให้รักเพื่อนเกิด

แก่ เจ็บ ตายทั้งหลายทั้งปวง, นี่จึงจะมีความหมายว่า เจริญ ทั้งฝ่ายวัตถุและฝ่ายจิตใจ.

เดี๋ยวนี้อยากจะพูดว่ามีเจริญแต่ฝ่ายวัตถุ ไม่เจริญใน ฝ่ายจิตใจ, โลกนี้มันจึงเต็มไปด้วยวิกฤตการณ์ ยิ่งยากลำบาก ทุกอย่างทุกประการเหลือที่จะกล่าว. ถ้ามันเจริญทางฝ่ายจิตใจ ขึ้นมาอย่างเพียงพอกับความเจริญทางวัตถุแล้ว มันก็ไม่ใช่ อย่างนี้ มันจะอยู่กันผาสุกสบาย, อยู่กันด้วยความรักใคร่เมตตา กรุณา เรียกว่าอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั่นแหละ. ทุกคนอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ลัทธินายทุนก็ไม่มี เอง ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ไม่มีเอง ลัทธิอะไรทำนองนั้นมันก็ไม่มี, มันมีแต่ลัทธิเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นสังคมนิยมของ ธรรมชาติ. ถ้าเป็นสังคมนิยมของกิเลสมันก็อย่างเต็มแหละ คือ เห็นแก่พวก รวมพวกที่จะกอบโกย. เดี๋ยวนี้เป็น สังคมนิยม ของธรรมชาติ เห็นแก่สังคมที่ประกอบไปด้วยธรรมชาติ มันก็ กระทบแก่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่แหละ สันติภาพ ในโลกมันจะเกิดขึ้นมาได้.

แล้วอะไรจะช่วย ? ก็ต้องมีสิ่งที่จะตัดสิ่งเลวร้าย ตัดสิ่งเลวร้ายในโลกนี้ให้หมดไป, อาตมาก็ไม่มองเห็นสิ่งอื่นใด

นอกจากธรรมจักร ธรรมจักร. เรามาช่วยกันสร้างสรรค์ การ
 รู้จักใช้ธรรมจักร ให้เป็นไป ตามที่พระพุทธเจ้าท่านได้ทำ
 เป็นตัวอย่าง, เผยแผ่ธรรมจักร คือเผยแผ่ความถูกต้อง
 ให้มันมีความถูกต้องในทุกสิ่งทุกอย่างทั่วไปในโลก, นั่นแหละ
 คือ ธรรมจักรทำหน้าที่. เคียงวันเราก็มาศึกษาธรรมะกัน,
 ศึกษาธรรมะกัน เพื่อจะเอาไปใช้ให้เป็นจักร สำหรับตัดปัญหา
 ทั้งหลายให้มันหมดไป, ให้ธรรมจักรตัดปัญหาทั้งหลาย
 ให้หมดไป. ตัดปัญหาภายในคือความโง่หรือกิเลสของคน,
 แล้วก็ตัดปัญหาภายนอก โดยเมื่อคนมันเป็นสัมมาทิฏฐิแล้ว
 มันก็ไม่มีวัฏณะอะไรที่จะเป็นอันตรายหรือเป็นศัตรู มันอนุโลม
 ตามกันไปอย่างนี้.

ขอให้พวกเราทุกคน หวังพึ่งพาสิ่งที่เรียกว่า ธรรม-
 จักรเถิด; วันนั้นก็ เป็น วันธรรมจักร วันอาสาฬหบูชาวันนี้
 ก็เป็นวันธรรมจักร วันประกาศธรรมจักร เป็นวันของ
 ธรรมจักร เราจึงพูดกันถึงเรื่องธรรมจักร.

ธรรมจักรอตมมยตา.

ที่นี้ก็พูดเลยต่อไปถึงว่า จะมีธรรมจักรอย่างไร จะใช้
 ธรรมจักรอย่างไร ที่จะตัดความเลวร้ายทั้งหลายเหล่านั้นให้

หมดไปได้. ก็ขอย้อนมาเรียกว่า ธรรมจักรอตัมมยตา ธรรม-
จักรอตัมมยตา สิ่งที่เรียกว่าอตัมมยตานี้จะต้องใช้ให้
เป็นธรรมจักร ที่จะชำระชะล้างสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในโลกนี้
ให้มันหมดไป, ทำลายสิ่งที่เป็นวิกฤตติการณให้มันหมดไป,
ทำลายข้าศึกของสันติภาพให้มันหมดไป แล้วมันก็จะเหลืออยู่
แต่ความสงบสุข.

เราเคยคิดกันหรือเปล่า ว่าเราจะมีธรรมะกันไปทำไม?
เราจะศึกษาธรรมะกันไปทำไม? ขอให้นึกถึงข้อที่ว่า ชีวิตที่
สูงสุดนั้นก็คือชีวิตที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย.
ชีวิตนี้จะสงบเย็นเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายได้อย่างไร? มันต้อง
เอาสิ่งเลวร้ายออกไปเสียให้หมด โดยอาศัยธรรมจักร คือ
อตัมมยตา, ให้ใช้อตัมมยตาในทุกแง่ทุกมุมในทุกความหมาย
เพื่อจะกำจัดสิ่งเลวร้ายให้หมดไปจากโลก ทั้งโลกภายในและ
โลกภายนอก แล้วก็ประสบสันติภาพ.

เมื่อตอนกลางวันก็ได้พูดถึง อตัมมยตา มากพอแล้ว
ที่จะรู้จักว่า มันคืออะไร, พูดให้สั้น ๆ สรุปความก็คือว่า ปัญญา
อันสูงสุดสามารถที่จะมองเห็นว่า สิ่งนี้ไม่ควรจะอยู่กับกู แล้วก็
ตัดล้างเห็ดถอนมันออกไปเสียได้ ตามความหมายของสิ่งที่

เรียกว่า อตัมมยตาออตัมมยตา. ว่าที่จริงมันต้องใช้ในทุกความ
หมาย ในทุกระดับ ในทุกกิจกรรม, สิ่งชั่วร้ายจะต้องถูก
ขจัดออกไปจากจิตใจ สร้างสรรค์สิ่งถูกต้องตั้งขึ้นมาแทน ;
ปัญญาที่ทำให้รู้จักสิ่งนั้น แล้วกำจัดสิ่งเลวร้ายออกไปเสียได้
นั่นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า อตัมมยตา.

เพราะการอบรมแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง
^{๔๕ ๔๔ ๔๓ ๔๒ ๔๑ ๔๐ ๓๙ ๓๘ ๓๗ ๓๖ ๓๕}
มนุษย์จึงมีความยดมนถม่นมากจนตามอายุ.

ใครลองคิดดูที่ว่า กิจกรรมไหน กรณีไหนที่ไม่ต้อง
ใช้ อตัมมยตา เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่ามนุษย์ออกมาจาก
ท้องแม่ โดยไม่มีปัญญาอะไรเลย จะเรียกว่าความโง่ก็ได้ ;
อย่าเรียกว่าความโง่เลย เรียกว่าไม่มีปัญญาแล้วกัน. พอ
คลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว ก็ถูกแวดล้อมให้มีความกิดผิด
เห็นผิด, ไปลุ่มหลงที่จะยินดียินร้าย ก็จะพอใจหรือไม่
พอใจ หลงรักที่น่าพอใจ หลงเกลียดที่ไม่น่าพอใจ โทขึ้นมา
ด้วยความรู้สึกอย่างนี้, นี้เรียกว่ามันโง่ มันโง่เข้าแล้ว ; แม้ว่า
ออกมาจากท้องแม่ไม่ได้โง่ มันเฉยๆ กลางๆ ออกมา. พอ
ออกมาจากท้องแม่แล้ว มันก็เริ่มตั้งต้นโง่ เพราะว่า มนุษย์

ไม่ได้มีระบบวัฒนธรรม คำสอนที่งดงาม ที่จะอบรมทารกพอ
สักว่าคลอดออกมาแล้วอย่าให้มันโง่ มันไม่มีนี่ มีแต่ทำให้โง่.

ก็จะต้องขอร้องที่พูดว่า พ่อแม่นั้นแหละไม่รู้เรื่องนี้
ผู้เลี้ยงทารกไม่รู้เรื่องนี้, ก็บ่อนเข้าไปแต่ความโง่ ให้หลงรัก
สิ่งที่น่ารัก ให้หลงเกลียดโกรธ สิ่งไม่น่ารัก. เด็กทารกก็รู้จัก
เกลียด รู้จักรัก รู้จักชอบ รู้จักขงมากขึ้น ๆ ๆ เป็นเงาตามตัว,
แล้วมันจะต้องเป็นทุกข์ เป็นทุกข์มากขึ้น ๆ ๆ จนสูงอายุไป
โน่น. ถ้าโชคดีมันนึกได้นั้นแหละจึงจะคิดทำลายล้างความ
ทุกข์ หรือความโง่นั้น, นี่มันน่าสงสารไหม. ถ้าว่ามีการอบรม
สั่งสอนมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่เล็ก ๆ ตั้งแต่อ่อนแต่ออก ให้จิตใจ
เดินมาในทางไม่โง่ มันก็จะดีกว่านี้.

เดี๋ยวนี้ได้ปล่อยให้ไปในทางโง่ แล้วก็ส่งเสริมให้โง่
หนักขึ้นไปอีก เพราะว่าทุกคนจะสอนเด็ก ๆ ให้เกิดเข้าใจว่า
มีตัวกู มีของกู, ผู้ใหญ่นั้นแหละ จะพูดกับเด็ก ๆ ว่า นี่อันนี้
ของหนู พ่อของหนู, แม่ของหนู, บ้านเรือนของหนู, วัวควาย
ของหนู, ไร่นาของหนูจะพูดแต่อย่างนี้. ไม่ได้มีการสั่งสอน
ให้รู้ว่า มันไม่ใช่ของกู ไม่ใช่ตัวกู, มันเป็นสิ่งที่มียู่ตาม

ธรรมชาติ แล้วเข้าไปเกี่ยวข้องกับมันให้ถูกต้อง ถ้าเกี่ยวข้องกับ
ไม่ถูกต้องมันจะกัดเอา ก็เป็นทุกข์ นั้นแหละ ถ้าเข้าไป
เกี่ยวข้องกับในฐานะที่เป็นตัวกู—ของกู มันก็กัดเอา ก็เป็น
ทุกข์. แต่แล้วก็ไม่วายที่จะส่งสอนเด็ก ๆ เล็ก ๆ นั้น โดยตรง
บ้างโดยอ้อมบ้าง ให้มันเข้าใจผิดว่าเป็นตัวกูเป็นของกู.

ยกตัวอย่างว่าเด็กตัวเล็ก ๆ เดินไปชนโต๊ะ ชนเก้าอี้
ชนตู้อะไรก็ตาม แล้วมันเจ็บมันก็ร้อง. ที่นั่น พี่เลี้ยงหรือคน
เลี้ยงก็ไปช่วยที, ตีโต๊ะตีเก้าอี้ว่าทำเด็กร้อง ทำน้องกูร้อง
ทำลูกกูร้อง, ช่วยตีโต๊ะตีเก้าอี้. เด็กก็ยังคงคิดว่านี่เป็นตัวตน
เราก็เป็นตัวตน, ไอนั้นก็เป็นตัวตน, มันเป็นตัวตนที่จะทำลาย
ล้างกัน มันก็เตะเก้าอี้ หรือช่วยกันตีเก้าอี้. ทำไม่ไม้อสอน
กันไปทางอื่นว่า มันเป็นอะไร ทำไม่จะต้องไปโกรธเก้าอี้, ทำไม่
จะต้องไปช่วยกันหลอกให้เด็กเข้าใจว่าเก้าอี้เป็นตัวตน ช่วยกัน
ตีเก้าอี้.

นี่เรียกว่า ไม่มีระบบ ที่จะอบรมสั่งสอนเด็ก ๆ ให้ฉลาด
ขึ้น ๆ ตามอายุ มีแต่สอนหรือปล่อยให้โง่มากขึ้น ยึดมันถือ
มันมากขึ้นตามอายุ ยึดมันของงามของสวยของเฮอร์คิวร่อย
กอยแต่จะถามว่า เสื้อผ้าตัวไหนสวยจะซื้อให้ ลูกเล็กๆ จะเล่น

ของเล่นแพงๆ อย่งไรก็จะซื้อให้ มันก็ทำให้เสียความรู้สึก
 เสียนิสัย. ไม่มีพ่อแม่คนไหน ที่จะพาลูกไปที่ร้านขายของเล่น
 สวยๆ แพงๆ แล้วก็บอกลูกว่า ทั้งหมดนี้เขามีไว้ให้เราโง่
 นะลูกเอ๊ย, ไม่มีใครเลย ไม่มีใครบอกลูกอย่างนี้เลย. มีแต่
 ตามว่าชอบอันไหน อันไหนสวยที่สุด ชอบอันไหน แม่จะซื้อ
 ให้ แพงเท่าไรก็ไม่ว่า, มันมีแต่อย่างนี้; หรือว่าของกินก็
 เหมือนกัน ของกินแพงๆ ประหลาดๆ ไม่ได้บอกลูกว่า นี่มี
 ไว้สำหรับให้เราโง่นะ มีแต่ตามว่า มึงจะกินอะไรแม่จะซื้อให้
 ทั้งหมดเลย. ไม่ได้สอน ไม่ได้สอนให้รู้เรื่องว่า ควรจะเป็น
 อย่งไรกับสิ่งแวดลอมทั้งหลายเหล่านี้; จึงนำสงสารที่ว่าเด็กๆ
 เริ่มฝังความรู้สึกเป็นตัวกูเป็นของกูมากขึ้นๆ, แล้วก็เต็มไปด้วย
 ทั้งโลก มีความต้องการในลักษณะที่ไม่จำเป็นมากขึ้นๆ ;
 แล้วก็ไม่ว่าใครเป็นคนรับผิดชอบ.

ทำไมจะต้องยอมผ้าให้เป็นสี ทำไมจะต้องพิมพ์ดอก
 ของผ้า แล้วจึงเอามาใส่ได้ ต้องปักเป็นลูกไม้เป็นอะไรแล้ว
 จึงจะเอามาใส่ได้, นี้ความคิดมันเดินไปในทางนั้น. ถ้าเอา
 แต่ว่ามันไม่ต้องยอมก็ได้ หรือว่าถ้ายอม ก็ยอมในทางที่ทำให้
 มันทนมากกว่าในทางสวยงาม, ไม่ต้องยอมสีเขียว สีแดง

บักลวดลายอะไรต่าง ๆ เหมือนที่เขาทำกันอยู่ ให้มันลอกตา ให้มันลอกใจไว้เรื่อย ๆ ไป คูลายของผ้าที่เขาประดิษฐ์กันขึ้นมาใหม่ ๆ ๆ ๆ มันเป็นเรื่องไม่จำเป็น. เครื่องนุ่งห่มเกิดขึ้นมาในลักษณะที่เกินจำเป็น หรือไม่จำเป็นมากขึ้น.

อาหารการกินก็เหมือนกัน ในลักษณะที่เกินจำเป็น หรือไม่จำเป็นมากขึ้น. คุณแค็ตตาล็อกขายอาหารสมัยปัจจุบันนี้ แล้วเวียนหัวจนไม่รู้ว่าจะซื้ออะไร. ที่อยู่ที่อาศัยก็เกินจำเป็น เกินจำเป็น ต้องหาเงินมาใช้มาก ต้องไปโกงเขามามาก ๆ จึงจะพอใช้. ยานพาหนะก็เกินจำเป็น คันเดียวไม่พอ ต้องหลายคัน. คันราคาหมื่นใช้ไม่ได้ ต้องใช้ราคาแสนคันราคาแสนใช้ไม่ได้ ต้องใช้รถราคาล้าน. นี่มันเจริญฟุ้งไปทางนี้ เกินความจำเป็น แล้วก็เอาไปหลอ่เลียงกิเลสตัณหา เรื่องตัวกูของกู.

บ้าหรือดี ที่เราจะมานั่งพิจารณาโลกทั้งโลกกันอย่างนี้ จะเป็นเรื่องบ้าหรือเรื่องดี ขอให้ช่วยตัดสินกันหน่อย. แต่ในที่สุดว่า มันเรื่องนี้แหละมันคือเรื่อง ปัญหา : ความโง่, โง่ ๆ โง่ มากขึ้น ๆ มีวิชามากขึ้น ก็มีตัณหามากขึ้น ก็มีความต้องการมากขึ้นเห็นแก่ตัวมากขึ้น, จนจิตใจก็คอยแต่จะทำอย่างไรจะได้สิ่งเหล่านี้มา คือสิ่งที่ไม่จำเป็นสิ่งที่เกินความ

จำเป็นมา. เรื่องกินเรื่องอยู่ เรื่องนุ่งเรื่องห่ม เรื่องที่อยู่อาศัย หรือแม้แต่เรื่องหยูกยา ยาแก้ไข นึกเป็นเรื่องเกินจำเป็นมาจน.

อ ต ม ม ย ต า ค อ ฐ ร ร ม จ ก ร ท ติ ต ก ิ เล ส .

นี่มันเป็นโลกที่มีต โลกที่หลง, โลกที่สกปรก รกรุงรัง เต็มไปหมดทั้งข้างนอกทั้งข้างใน. อะไรที่จะไปกวาดล้าง ตัดทำลายให้มันเกลี้ยงเกลา ให้มันสะอาด ให้มันถูกต้องได้? ก็ไม่มีอะไร นอกจากสิ่งที่เราเรียกกันว่า ธรรมจักร ธรรมจักร, ช่วยกันหมุนธรรมจักรให้เข้าไปในจิตใจของคน ไปตัดความโง่ของคน ตัดกิเลสตัณหาของคน, มันก็จะเกิดความถูกต้อง ความสะอาด ความสงบขึ้นมา. อย่าลืมว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร เป็นวันธรรมจักรของพระพุทธเจ้าที่ประกาศธรรมจักร, แล้วธรรมจักรที่จะเข้าไปตัดสิ่งนั้นได้ก็คือ บัญญาในระดับ อ ต ม ม ย ต า อ ต ม ม ย ต า อย่างที่เราพูดกัน, ขอให้รู้จักอ ต ม ม ย ต า แล้วจะได้ชอบ.

เห็น อนิจจตา — ไม่เที่ยง, แล้วก็เห็น ทุกขตา — เป็นทุกข์, แล้วก็เห็น อนัตตตา — ไม่ใช่ตน, แล้วก็เห็น ธรรมัญญูจิตตา ว่ามันเป็นไปตามธรรมชาติอย่างนี้, แล้วก็เห็น

ธัมมนิยามตา ว่ามันเป็นกฎของธรรมชาติบังคับอยู่, ก็เห็น
อิทัปปัจจยตาว่ามันไม่มีอะไร ที่จะนอกไปจาก การปรุงแต่ง
ของเหตุของปัจจัย อย่างอื่นไม่มี มันต้องเป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัย.

เขาให้พรกันว่าให้อยู่ร้อยปีพันปี, *ขอร้องให้อยู่ร้อยปี
อย่าให้ตาย มันก็เป็นไปไม่ได้ มันต้องเป็นไปได้เพียง อิทัป-
ปัจจัยตา.* ขออวดสักหน่อยนะ ว่า อาตมานี้มีคนที่บอกว่า
อย่าเพิ่งตาย อย่าเพิ่งตายนะ อย่าเพิ่งตาย อยู่ช่วยสั่งสอนเขา
ต่อไปอีก, มากมายหลายสิบคนหลายร้อยคนเต็มที เขียนจด
หมายมาก็มี บอกตรงๆ ก็มี, *คุณคุณมันสิ เพราะไม่รู้เรื่องนี้
เพราะไม่รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา.* อาตมาบอกว่า *โอ้ ไม่ได้บอก
มันต้องแล้วแต่ อิทัปปัจจยตา* เขาก็ฟังไม่ถูก เพราะไม่รู้ว่
อิทัปปัจจยตาเป็นอย่างไร, อิทัปปัจจยตาเป็นอย่างไร.

เมื่อเห็นว่ามันไม่เป็นอย่างอื่นได้ เป็นไปตามความ
ต้องการไม่ได้ เป็นไปตามความประสงค์ของใครไม่ได้ เป็นไป
ตาม อิทัปปัจจยตา, *นี่ก็เรียกว่า มันว่างจากความหมายแห่ง
ตัวตนโดยแท้จริง เป็นสัจธรรมขึ้นมา เห็น สัจธรรมตา ก็
ว่างจากตัวตนขึ้นมา.*

กรันแล้วก็เห็นว่า โธ่ มันต้องเป็นอย่างนี้เอง, ตถาตา
 ต้องเป็นอย่างนี้เอง, ต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องไข้
 ต้องเป็น ต้องตาย ไปตามเรื่องของสังขาร. ก็เลยคิดว่า *พอกัน*
ที่ที่จะเป็นอย่างนี้ ที่จะเป็นความทุกข์อย่างนี้ มีความทุกข์
 อย่างนี้ มีความคิดอย่างนี้ ใจ ๆ. ที่เป็น อนัตตา เห็นเป็น
 อัตตา อย่างนี้พอกันที่ พอกันที่, ที่เป็นของว่างเห็นเป็นไม่ว่าง
 อย่างนี้พอกันที่ มาเห็นกันเสียใหม่ให้ถูกต้องที่. นั้นแหละ
 ความคิดที่มันเดินไปถูกทางของธรรมะ เกิดเป็น อตัมมยตา
 ขึ้นมา ว่าพอกันที่ พอกันที่ อย่างนี้พอกันที่ เลิก เอาอย่าง
 อื่นที่ไม่เป็นอย่างนี้ คือที่ไม่ทุกข์ ที่มีความทุกข์น้อย ทุกข์น้อย
 ทุกข์น้อย จนกว่าจะไม่ทุกข์ ไม่เป็นทุกข์.

ความรู้ที่จะออกมาเสียจากสิ่งที่ เป็นทุกข์ แล้วไปสู่
 ความไม่ทุกข์ นี่คือความรู้ที่เรียกว่า อตัมมยตา, *ความรู้ที่จะออก*
มาเสียจากทุกข์ เพื่อจะไปอยู่อย่างไม่มีทุกข์ นี่คืออตัมมยตา,
 นับตั้งแต่ชั้นเล็ก ๆ เลื่อนขึ้นมา เลื่อนขึ้นมา สูง ๆ ขึ้นไป.
 รวมความว่า มัน ต้องละสิ่งที่ควรละ สิ่งที่ควรละ สิ่งที่ควรละ
 จนไม่มีเหลือ แล้วก็หมกบัญญัติ, อตัมมยตาตัวสุดท้ายมันก็
 ละภพ ละชาติ ละสังขาร ละอะไรหมก เป็นนิโรธเป็นนิพพาน

ไปเลย มันจบอย่างนั้น. นี่เรียกว่า อตัมมยตาเหมือนกับจักร
จักรที่คมกล้า ฟาดฟันสิ่งเหล่านั้นหายไป หมกไป หายไป
ตามลำดับ จนไม่มีเหลือ จนไม่มีสิ่งเลวร้ายหรือฝ่ายกิเลส
เหลืออยู่เลย.

นี่อตัมมยตาทำหน้าที่เหมือนกับจักร แต่ว่าเป็น จักร
ของธรรมะ ไม่ใช่ที่ทำด้วยเหล็กกล้า ที่เขามีกันอยู่นั้น เป็น
จักรวัตถุ เป็นเรื่องของวัตถุ; นี่จักรภายในเป็นเรื่องของ
ธรรมะ แต่ว่าคมกว่า คือ สามารถจะตัดกิเลสตัณหาได้. จักร
ที่ทำด้วยเหล็กกล้ามันตัดกิเลสตัณหาไม่ได้ เพราะว่ากิเลสตัณหา
สร้างขึ้นมาจาก จักรชนิดนั้น จะไปตัดอะไรได้ ถ้าเป็นจักรของ
ธรรมะ มันจะตัดได้.

อตัมมยตาตัดขาดจากสิ่งที่ให้เกิดทุกข์.

ยุติกันที่ว่า อตัมมยตา คือเครื่องตัดขาดจากสิ่งที่
ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน สิ่งที่มีปรุงแต่งเราให้เป็นทุกข์ สิ่งนั้น
คือสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ด้วยกัน; จะเป็นอะไรก็ได้ มีเหตุปัจจัย
ชนิดไหนก็ได้ รวมทั้งหมกเข้าด้วยกันแล้วเรียกสั้น ๆ ว่าสังขาร
คือสิ่งที่ปรุงแต่ง สิ่งที่ทำหน้าที่ปรุงแต่ง ปรุงแต่งให้เกิดอะไร

ต่าง ๆ นานา ทั่วทั้งองค์ขาดไม่ให้มันปรุงแต่งได้. นั่นคือ ความหมายว่าของคำว่า อตัมมยตา ไม่ปล่อยให้สิ่งที่เคยปรุง-
แต่งให้เป็นทุกข์นั้นปรุงแต่งได้อีกต่อไป; มันยึดยาวอย่างนั้น
แปลยากคำคำนี้ ที่จะแปลให้คนที่ไม่เคยรู้เข้าใจได้ทันทีนั้นมัน
แปลยาก.

สิ่งใดที่มันได้ปรุงแต่งเรา ให้จมอยู่ในกองทุกข์ หรือ
ให้มีความทุกข์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นก็ตาม, มันปรุงให้เกิดความทุกข์
แล้ว สิ่งนั้นจะต้องตัดขาดออกไป, มีความรู้ที่จะตัดขาด
ออกไป รู้เรื่องนี้ รู้เท่าทันมัน ตัดให้มันขาดออกไป นั่น คือ
อตัมมยตา, จะตั้งชื่อว่าอะไรดี คุณก็ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน
พูดด้วยภาษาไทยนี้มันยุ่งเต็มที่, ภาษาบาลี เรียกสั้น ๆ ว่า
อตัมมยตา มีความหมายอย่างนั้น. ถ้าจนปัญญาแล้วก็ใช้ภาษา
บาลีกันดีกว่า, พูดคำว่า อตัมมยตา อตัมมยตา ให้มันติดปาก
กันเสียดีกว่า จะไม่ลำบาก.

แต่ว่าก่อนที่จะทำอย่างนั้นได้มันต้องเข้าใจ เข้าใจ
คำว่า อตัมมยตา สิ่งที่จะตัดขาดจากสิ่งที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์,
การตัดขาดจากสิ่งที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ เรียกว่าอตัมมยตา.

มันจะเป็นอะไรก็ตามใจ ถ้ามันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ก็ตัดขาดไป
 เถอะ จะเป็นของรักของพอใจ แก้วแหวนเงินทองอะไรก็ตาม
 ที่มันปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ ก็ต้องตัดขาด, แล้วก็ต้องหาชนิดที่
 ไม่ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์ ไปอยู่กับสิ่งที่ไม่ปรุงแต่งให้เป็นทุกข์
 จะดีหรือจะหมดปัญหา.

ความหลงคือผลของการขาดความรู้ เรื่องอตัมมยตา.

การที่เราพัฒนาอะไรกันไม่ได้, ขอย้ำอีกทีว่า
 พัฒนาแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองทำไปไม่ได้ เพราะขาด
 ความรู้เรื่อง อตัมมยตา ที่จะมาใช้ตัดความโง่เขลาหลงใหล
 ในอบายมุข, ในเรื่องวัตถุ ในเรื่องเนื้อเรื่องหนัง ซึ่งมันเป็น
 ข้ำศึกหรือตรงกันข้ามกับความสุหรือความสงบ, เมื่อ ไป
 บูชาหลงใหลในปัจจุบันที่ปรุงแต่งให้เกิดความทุกข์ แล้ว
 มันจะพัฒนากันได้อย่างไร. ไม่เฉพาะแต่พัฒนาแผ่นดินธรรม
 แผ่นดินทอง, พัฒนาอะไรก็ตามใจก็อย่างๆ จะเป็นพัฒนาที่
 ถูกต้องคือดีกว่าเดิม แล้วก็ต้องอตัมมยตา ทางอื่นมันไม่มี, วิธ
 อื่นมันไม่มี หรือถ้าวิธอื่นมีก็คือเรียกชื่อว่า อตัมมยตานั้นเอง.

ใครจะมีวิธีอย่างไรมาที่วิธี ก็สืบทอดวิธี ถ้าทำหน้าที่อย่าง
นั้นก็ได้อะไรมากมายแหละ, แต่คนที่มือหรือที่ใจไม่รู้จักช็อก
ได้ แต่ว่าให้มันมีเดอะ แม้ไม่รู้จักชื่อไม่เรียกชื่อถูกก็เอา ขอ
ให้มันตัดสิ่งที่เป็นข้าศึกศัตรูได้ก็แล้วกัน.

ขอให้เจริญ เจริญขึ้นมาจากความหลง ความโง่
อวิชชา เจริญขึ้นมาเสียจากความโง่ เสียจากอวิชชา ก็เลส
ตัดหา เจริญขึ้นมาเสีย, เจริญขึ้นมาเสีย อย่าเจริญอย่างจมลงไป
จมลงไป จมลงไป. เคี้ยวนี้โลกกำลังเจริญจมลงไป จมลงไป
ในความโง่ อวิชชา ตัดหา บุษบาฝ่ายบวก ที่เรียกว่าฝ่ายบวก
ฝ่ายดี ฝ่ายดี ฝ่ายน่ารักน่าพอใจ ที่เขาเรียกว่า *positive*.
แล้วอีกทางหนึ่งก็ไปโง่ ไปหลงเกลียดกลัว *negative* คือฝ่าย
ลบ มันก็เลยเป็นศัตรูทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายบวกและฝ่ายลบ
ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว, ฝ่ายดีก็ทำให้โง่ให้หลง ฝ่ายลบก็ชู้ให้กลัว
ให้ลำบากให้ยุ่งยาก เลยเป็นทุกข์ทั้งสองฝ่าย. เรามาตัดความ
โง่อันนี้เสีย ว่าจะไม่โง่จะไม่หลงกันอย่างไร, จะปฏิบัติต่อสิ่ง
เหล่านั้นให้ถูกต้อง สำเร็จประโยชน์อยู่อย่างสงบเย็นก็แล้วกัน
ไม่ต้องเป็นความหลง.

อย่างเรื่องกามารมณ์เรื่องทางเพศนี้ ไม่ต้องถึงกับ
 หลง, ถ้ามันเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี ก็มีอย่างที่เป็นจะต้อง
 มี หรือเท่าที่จำเป็นจะต้องมี หรือเท่าที่จะจำกัดควบคุมไว้ได้
 ว่าอย่าให้มันเป็นอันตราย. เดียวหลงบูชาเป็นสรณะ สูงสุด
 ยิ่งกว่าใดๆ; คนชนิดนั้นะ ถ้าสมมุติว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมา
 พร้อมวันเดียวกับนางงามจักรวาลมา เขาไปรับนางงามจักรวาล
 กันหมด ไม่มีใครไปรับพระพุทธเจ้า. คิดดูให้ดี ความหลง
 มันมากเท่าไร ความหลงมันมากเท่าไร, ความหลงขนาดนี้
 กำลังมีอยู่หรือไม่? มันไม่มีอะไรพิศูจน์ เพราะพระพุทธเจ้าไม่
 มีจะเสด็จมา นางงามจักรวาลมีโอกาที่จะมา เราเลยไม่มีทาง
 ที่จะพิศูจน์ว่าจะไปรับใครมากกว่า ภาคคะเนเอาเองก็แล้วกัน;
 ถ้าคนบูชาบวก บูชา *positive* สวยงามเอรีตอวยสนุกสนาน
 เหมือนที่คนทั้งโลกเขาบูชากันอยู่เดี๋ยวนี้ น่ากลัว คนที่ไป
 ต้อนรับพระพุทธเจ้า จะน้อยกว่าคนที่ไปรับนางงามจักรวาล.
 นี้ตัวอย่างเท่านั้นนะ มันจะเสียเวลามากไป ไปคิดเอาเองคุยบ้าง
 ว่าเรากำลังหลงกันอยู่สักก็มาน้อย.

เอาละ มาพูดกันถึงเรื่องธรรมจักรกันดีกว่า ทัก ตัก
 ตัดความโง่ความหลงทุกชนิด ทุกขนาด ทุกระดับ ทุกเวลา ทุก

สถานที่ให้หมดไปด้วยธรรมจักร, ธรรมจักร คือ อตัมมยตา มีสติปัญญาไม่โง่ไม่หลงกับมัน มันจะมาหลอกให้หลงเท่าไรก็ไม่หลงกับมัน จึงจะเป็น อตัมมยตา. เรื่องที่จะนำมากล่าวให้เป็นตัวอย่าง หรือว่าเป็นแนวสำหรับการศึกษา มันก็มีอยู่มาก.

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว มีสาวกเกิดขึ้นบ้างพอสมควรแล้ว, พระพุทธเจ้าก็ประกาศในหมู่สาวกนั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราก็ตัดแล้วจากบ่วง ทั้งที่เป็นบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์ แม้เธอทั้งหลายก็ตัดแล้ว จากบ่วงทั้งที่เป็นบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์. เอ้า ไป ไป ไป กัน, เราไปกันไปคนละทิศคนละทาง อย่าไปซ้อนกันเลย ไปเผยแผ่ธรรมะ, ไปประกาศธรรมะ ให้สัตว์ทั้งหลายที่มีความทุกข์ จะได้พ้นจากความทุกข์ เพราะว่าสัตว์ที่ไม่โง่เง่านัก มีสติปัญญาจะฟังดูจะเข้าใจเรื่องนั้นมันมีอยู่, ไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศศาสนา ให้สมบุรุษทั้งอรรดะทั้งพยัญชนะ ไห้คงามทั้งเบื้องตันทั้งท่ามกลางและเบื้องปลาย, ไป ไป ไป แม้ฉันก็จะไปทางหนึ่งด้วยเหมือนกัน. นี่พระพุทธเจ้าท่านไม่เอาเปรียบสาวกนะ สาวกไปคนละทาง ท่านก็ไปทางหนึ่ง ไปเผยแผ่ธรรมจักร ธรรมจักร ให้รู้จักตัดสิ่งที่ควรตัด คือความทุกข์ นั่นก็เป็นพระพุทธประสงค์.

คัคบ่วงที่ผูกพัน คัวยอดคัมมยตา.

อะไรที่ทำให้พระพุทธรเจ้าพ้นจากบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์
 อะไร อะไร? มันก็คือ อตัมมยตาตัวเดิม อตัมมยตาตัวเดิม.
 อตัมมยตาที่ผลักพระสิทธัตถะออกมาจากการครองเมือง ออก
 มาบวช, อตัมมยตาตัวนั้นแหละ มันก็ดำเนินการต่อไป ๆ กว่า
 จะถึงที่สุด คือจบหน้าที่. นี่ขบใจกันใหม่ ขบใจอตัมมยตา
 กันใหม่, ที่ผลักพระสิทธัตถะออกจากบ้านจากเมือง ออก
 มาเป็นพระพุทธรเจ้านี้ อตัมมยตานะ มันเป็นบุญคุณของ
 อตัมมยตา, นี่ไม่ขบใจกันบ้างเลยหรือ ไม่รู้จักแล้วตัวเองจะ
 ไม่ได้รับประโยชน์อะไร ก็จะมีตัวเองอยู่ในกองทุกข์ ขอให้
 สนใจอตัมมยตา. สำหรับคนธรรมดาจะใช้คำว่าไสหัวออกมา
 แต่สำหรับพระสิทธัตถะ เราไม่กล้าใช้คำว่าไสหัวออกมา แต่มัน
 ก็พอ ๆ กันแหละ, พระสิทธัตถะมองเห็นอะไรจนทำให้อยู่ใน
 วัฏไม่ได้ แล้วบางทีจะเป็นอตัมมยตาตัวสุดท้าย; คืนที่ตื่น
 นอนขึ้นมา ก่อนนางบำเรอทั้งหลายจะตื่น ไปอ่านพุทธประวัติ
 ตอนนั้นดู เห็นอาการอันนี้แล้วก็เลยออก, อตัมมยตาผลักไส
 ให้ออก. เราจะใช้คำว่าไสหัวเฉพาะฝ่ายกิเลส *กิเลสมันไสหัวให้*
ไปหาความทุกข์ อตัมมยตานี้จะเป็นเพียงผลักไสหรือเชื่อเชิญก็

ได้ ออกไปหาความดับทุกข์, เราควรจะขบใจอตัมมยตา มัน
เป็นเครื่องตัดบัว ทั้งบัวงทิพย์และบัวมนุษย์ เหมือนกับว่า
ในสนามรบ มันมีลวดหนามบ้างสนามเปลาะบ้าง เขาขุดคักกัน
เอาไว้ ก็มีรถถังชนิดหนึ่งออกมาตัดเกลี้ยงหมดเลย, อตัมมยตา
ก็เหมือนอย่างนั้นแหละ มันตัดบัวงทิพย์และบัวมนุษย์ที่ผูก
พันสัตว์ทั้งหลายไว้.

อตัมมยตาทำลายอัสสาหะในกาม รูป อรูป.

แล้วอตัมมยทานั้นมันช่วยให้บุกเข้าไปในทางที่สูงกว่า
บุกเข้าไปทำลายสิ่งเลวร้ายเหล่านั้น. อตัมมยตาบุกเข้าไปใน
กามโลก ไปทำลายความหลงในกาม, อตัมมยตาบุกเข้าไปใน
รูปโลก ก็ทำลายความหลงในรูป ในรูปธาตุ, อตัมมยตาบุก
เข้าไปในอรูปโลกก็ทำลายความหลงในอรูปธาตุ หมคความ
หลงในกามธาตุ รูปธาตุ อรูปธาตุ หมค มันก็หมคเท่านั้น ที่
ก็เหลือแต่निพพานธาตุ ก็เลยออกไปสู่นิพพาน.

อตัมมยตาบุกเข้าไป, บุกเข้าไปค้นหาทำลายสิ่งที่
เลวร้าย ที่ปรุแค้นให้จมอยู่ในกองทุกข์ชั้นละเอียดชั้นประณีต

ประณีตจนลอกให้เห็นว่าเป็นดีเป็นพิเศษ. ถ้ายังอยู่ในกอง
 ทุกซ์ ยังติดจมอยู่ในกองทุกซ์แล้ว มันจะตีพิเศษไปไม่ได้,
 ฉะนั้นเรื่องสวรรค์ก็มานจะตีพิเศษไปไม่ได้ เพราะมันมีให้อยู่
 ในกองทุกซ์, ชั้นพรหมโลกก็เหมือนกันแหละมันยังลอกให้
 มีตัวตน มีตัวอยู่ ยกหูชูหางอยู่นั้นแหละ. ฉะนั้นพิเศษ
 ไปไม่ได้ตอก จะเป็นสวรรค์ชั้นกามาจร ชั้นรูปาวจร หรือ
 ชั้นอรูปาจร มันก็ไม่พิเศษไปได้ ถ้ามันทำให้หลงติดอยู่กับ
 กองทุกซ์, นี่จะต้องบุกเข้าไป. *อตัมมยตาบุกเข้าไปทำลาย*
อัสสาทะ — เสน่ห์หรือรสอร่อยทั้งหลาย ที่มีอยู่ในกามธาตุ
ในรูปธาตุ ในอรูปาธาตุ, พอสิ้น จบหมดแล้ว ไม่มีเหลือ
แล้ว มันก็เป็นนิพพานธาตุ เป็นเหนือโลก.

อตัมมยตากำจัดอุปาทานว่าตัวตน.

ในบางกรณีมันเรอรั้งอยู่ในจิตใจ ก็เลสมันทำให้หลง
 หลงอยู่กับสิ่งที่ผูกพัน, จิตที่มีกิเลสมันก็พลอยหลงไหลอยู่กับ
 สิ่งของมันผูกพัน เรียกว่า *อุปาทานนิยธรรม* — สิ่งเป็นที่ตั้งแห่ง
 อุปาทาน. เมื่อมีสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานแล้ว มันก็มี
 อุปาทาน ก็ยึดมันถือมัน, นี่มันต้องรื้อสิ่งเหล่านั้นออก. รื้อ

สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ เรียกว่า *อาสวานิยธรรม* นกต้องร้อ
 ออก. ไม่มีใครร้อออก นอกจากอตั้มยตา, ต้องมีความรู้
 ขนาด อตั้มยตา จึงจะร้อกรากของอาสวานิยธรรม หรือ
 อุปาทานิยธรรมเสียได้ คือสิ่งที่ให้จมอยู่ในกองทุกข์ ด้วยความ
 ยึดมั่นถือมั่น หรือด้วยการสะสมกิเลส. มันต้องใช้อาการ
 รุนแรงถึงกับเรียกว่า เคาให้มันหมดไป เคาให้มันหมดไป
 เหมือนกับเอาไฟเผาอะไร เคาให้มันหมดไป, ธรรมะเป็นที่ตั้ง
 แห่งอาสวะแห่งอุปาทานเหล่านี้ ต้องเคาให้หมดไป เคาให้
 หมดไป. สิ่งเหล่านี้มารวมจุดอยู่ที่ ตัวตน ทัวตน ทัวตน
 ต้องกำจัดตัวตนให้หมดไป, เคาสิ่งที่เรียกว่าตัวตนไม่ให้มีเหลือ
 อยู่.

ทฤษฎีโง่ฝ้ายขายเป็นสัสสทฤษฎี ถือว่ามีตัวตน มีตัว
 ตน, ทฤษฎีโง่ฝ้ายขวามันก็ถือว่าไม่มีอะไรเลย เป็นนัตถิกทฤษฎี,
 นี่มันสุกโต่งสองข้าง มีตัวตน มีตัวตนเต็มที่ เป็นสัสสทฤษฎี
 ไม่มีอะไรเลยเป็นนัตถิกทฤษฎี อันนี้เป็นความโง่พอ ๆ กัน.
 ถ้าอยู่ตรงกลาง มันมีตัวตน มีตัวตนแต่ไม่มีตัวตน, มีตัว
 ตนที่มีตัวตน, อะไร ๆ ที่จิตใจรู้สึกว่าเป็นตัวตนนั้น คอย
 คุให้คิดว่ามันมีตัวตน อย่างนี้เป็นสัมมาทฤษฎีเรียกว่า

อนัตตา, อนัตตาแปลว่าไม่ใช่ตัวตน ตัวตนที่มีความรู้สึกอยู่
 ในใจว่าตัวตนนั้น มันมิใช่ตัวตน มันจึงเรียกว่า อนัตตา ไม่ใช่
 ว่ามันจะไม่มีอะไรเสียเลย. อัตตามันก็มีตามความรู้สึกของคน
 ตามธรรมดา ใครรู้สึกว่าจะอะไรเป็นอัตตา ก็จงดูเสียใหม่ว่า มัน
 ไม่ใช่อัตตา มันเป็นอนัตตา, แต่มนุษย์ก็ต้องพูดอย่างเป็น
 อัตตา เพราะไม่รู้จะพูดอย่างไร แม้พระพุทธเจ้าก็ตรัสที่เป็น
 อัตตาๆ ไว้เยอะไปหมดเหมือนกัน.

อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ พระพุทธเจ้าตรัสณะ *ตน*
เป็นที่พึ่งของตน เราไม่รู้ก็คิดว่ามีอัตตาที่เป็นอัตตา แต่ที่ว่าตน
 เป็นที่พึ่งของตน *ตนนั้นก็มิใช่อัตตา*, แล้วมันก็ต้องช่วยตัวมัน
 เอง ต้องสร้างความรู้ขึ้นมา ให้เห็นว่า มันมิใช่อัตตา เป็น
 อัตตาที่มิใช่อัตตา, แล้วก็มีได้หลงรักตัวตนที่จะเอาเป็นที่
 พึ่ง หรือตัวตนที่จะแสวงหาที่พึ่ง ไม่ต้องมีตัวตน. พระพุทธ
 ภาษิตที่พูดถึงอัตตา อัตตา นี้มีมากเยอะแยะ เท่ากับพูดถึง
 อนัตตา, ถ้าพูดถึงอนัตตา ก็บอกว่ามันมิใช่ตัวตน ถ้าพูด
 ถึงอัตตานั้นพูดอย่างชาวบ้านพูด เพื่อให้ชาวบ้านฟังถูก ให้ชาว
 บ้านพอใจ ให้ชาวบ้านสนใจ. *นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ — ความ*
รักเสมอด้วยตนไม่มี, จึงผิดตน จึงสงวนตน จึงยกตน, มีเยอะ

แยะไปหมด คน คน คน แค่อย่ำลึ่มวาทที่ตรัสเรียกว่า ตนนั่น
เป็นอนัตตา. คนที่เป็นอนัตตานั้นเป็นสัมมาทิฏฐิ, ถ้าเป็น
อัทธาล้วน ๆ ก็เป็นมิจฉาทิฏฐิฝ่ายสัสสตทิฏฐิ. ถ้าคนชนิดที่
ไม่มีอะไรเลยนั้นก็เป็นนัตถิกทิฏฐิ.

ความกึกมันแบ่งแยกได้เป็นสองพวก พวกหนึ่งถือว่า
สหุ อตฺถิ — สิ่งทั้งปวงมี พวกหนึ่งว่า สหุ นตฺถิ — สิ่งทั้งปวง
ไม่มี นี่มันสุดโต่งอย่างนี้. พระพุทธเจ้าว่า อย่าพูดอย่างนั้น
มัน อิทํปจฺจยตา มันแล้วแต่เหตุปัจจัย, มันก็มีชั่วคราว มีชั่ว
การปรุแก่งเป็นไป ทั้งหมดนั้นมันก็เป็นอนัตตา. นี่ อนัตตา
มันไม่ใช่คนเป็นสัมมาทิฏฐิ อยู่ตรงกลาง ไม่ใช่ สหุ อตฺถิ,
สหุ นตฺถิ จึงไม่เป็นสัสสตทิฏฐิ จึงไม่เป็นนัตถิกทิฏฐิ.

พูดคำที่ฟังไม่รู้เรื่อง เกี่ยวกับวงหลับกันหมด พอ
กันที ว่าไม่เป็นอัตตา ไม่มีอัตตา ไม่มีอัตตา หรือว่าไม่ไม่มี
อัตตา แต่ว่ามีอัตตาซึ่งมิใช่อัตตา นั่นแหละพุทธศาสนา,
มีอัตตาซึ่งมิใช่อัตตา นั่นแหละเป็นอนัตตา เรียกว่าอนัตตา.
ถ้าเป็นอัตตาไปเสียหมด ก็เรียกว่า อัตตา อัตตา ตามแบบ
ของชาวบ้าน, ไม่มีอะไรเลยเรียกว่า นิรัตตา นิรัตตาตาม

แบบของมิจนาทิกฐิพวกหนึ่ง, แต่ถ้ามีอัตตาซึ่งมิใช่อัตตา เรียกว่า อนัตตา อนัตตา อนัตตาอยู่ตรงกลาง.

ถ้ามองเห็นอนัตตาเช่นนี้แล้ว จะไม่ยึดถืออะไรเลย มันจะถอนออกจากความยึดถือทั้งหมด ก็คืออत्मมยตา ถอนอัตตานุทิกฐิออกไปได้ ไปสู่อนัตตา เห็นว่าเป็นอัตตา ซึ่งมีใช้อัตตา เห็นทุกอย่างเป็นอนัตตา ก็เป็นอัตตาที่มีใช้อัตตา แต่เป็นอนัตตา, อย่างนี้เลิกละหมด ทั้งสัสสติกฐิและนัตติกิกฐิ เลิกละหมดทั้งตัวตนและทั้งของตน. นี่ถึงขนาดเผาไฟกันเลย ไม่ให้มีตัวตนเหลือ ไม่ให้มีตัวตนสำหรับจะยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทานอีกต่อไป มันมีตัวตนซึ่งมิใช่ตัวตน.

ธรรมาณาจักร อาณาจักรแห่งอत्मมยตา

อาณาจักรแห่งสันติภาพ.

เอา ที่นี้เมื่อเผาล้างกวาดเกลี้ยงกันแล้ว มันก็จะต้องสร้างสรรค์อะไรขึ้นมาหน่อย; มันก็สร้างสัมมาทิกฐิ, ประดิษฐานอาณาจักรแห่งสัมมาทิกฐิขึ้นมาใหม่ แทนอาณาจักรนรกเลวร้าย. อาณาจักรสัมมาทิกฐิ ก็คือ ธรรมาณาจักร

หรือ อาณาจักรแห่งอทัมมยตา เป็นอาณาจักรที่อทัมมยตา
ควบคุมอยู่ คุ้มครองอยู่, คนก็โง่ไม่ได้ โง่ไปหลงยึดมั่นถือ
มั่นในสิ่งใดไม่ได้. นี่แหละอาณาจักรแห่งธรรม, ธรรมมา
จักร อาณาจักรนี้ถูกธรรมจักรทำหน้าที่ให้คนทั้งหลายหุ
สว่างไสว ไม่โง่ไม่หลงอะไรเป็นอัคราอีกต่อไป. ธรรมจักร
ช่วยให้เป็นอย่างนี้ เกิดธรรมมาจักรขึ้นมา ก็คืออาณาจักร
แห่งอทัมมยตา, อาณาจักรแห่งอทัมมยตา คงจะไม่มีใครเคย
ไต่ยีนหรือเคยพุดจา.

เถียวนี้ต้องมองเห็น ต้องมองเห็นอทัมมยตา ที่มี
บุญคุณอย่างยิ่ง ที่ดอนสัตว์ให้ออกจากกองทุกข์ ที่ใส่หัวสัตว์
ให้ออกจากกองทุกข์ เมื่อมันไม่อยากจะออก ก็ใส่หัวจนมันออก
ไปจากกองทุกข์ให้ทันได้. ในที่สุดมันก็มีผลที่ต้องการ คือ
สันติภาพ สันติภาพ ชีวิตที่ไม่มีความทุกข์, ไม่มีอะไรมา
เบียดเบียน มาเผาผลาญ มาครอบงำมาย่ำยีมาบีบคั้น, เป็นอิสระ
เสรีพ้นจากอำนาจแห่งกิเลสและความทุกข์ทั้งหลาย.

นี่เป็นโลกที่ว่าง ว่างจากอึดตา แต่กลับมีธรรมะ
มากมาย, ไม่มีอึดตา ว่างจากอึดตา แต่มีกรุณาในโลกนี้

นำหัวใหม่ ไม่มีตัวตน แต่มีกรุณา, ไม่มีตัวตนที่จะเห็นแก่ตน แล้วมันก็ให้เห็นแก่ผู้อื่น และรักผู้อื่น. ในโลกที่ไม่มีตัวตน กลับมีกรุณา เพราะมันไม่เห็นแก่ตน, เพราะมันไม่มีกิเลสที่จะเห็นแก่ตน มันก็รักผู้อื่น, มันก็เต็มไปด้วยกรุณาใหญ่หลวง. แล้วมันก็ยัง มีอุเบกขา ไม่ยินดีไม่ยินร้าย, ไม่บ้าดีไม่หลงดี ไม่บ้าชั่วไม่หลงชั่วไม่บวมไม่ลบ ไม่ยินดีไม่ยินร้าย. สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา จึงไม่ไปยินดียินร้ายในสิ่งใด, ที่มาให้รักก็ไม่รัก ก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโลภะหรือราคะ, ที่มาให้โกรธให้เกลียด ก็ไม่โกรธ ไม่เกลียด มันก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโทสะหรือโธระ; ที่มาให้สงสยหลงไหล กังวลใจ มันก็ไม่มี มันก็ไม่สงสย เพราะมันไม่มีความต้องการอะไร มันก็ไม่เกิดกิเลสประเภทโมหะ.

ไม่เกิดกิเลสประเภท โลภะ โทสะ โมหะนั้นแหละ สันติภาพสูงสุดอยู่ที่นั่น. ความสงบเย็นสูงสุดมันอยู่ที่นั่น, ความรู้สูงสุดอยู่ที่นั่น จนพระพุทธเจ้าตรัสว่า *ความสันนราคะ สันโทสะ สันโมหะนี้เป็นปรีญา เป็นความรอบรู้สูงสุด ที่ผู้ใดรู้แล้วก็ได้รับประโยชน์สูงสุด คือดับทุกข์สิ้นเชิง, มีสันติภาพ.*

มีสันติภาพเพราะอำนาจแห่งความรู้ที่มีชื่อว่า อตัมมยตา, ความรู้ที่ทำให้พูดออกมาว่า *กูไม่เอา กับ มึง อีก ต่อไป* ในสิ่งที่ทำให้เกิดความทุกข์ พอกันที่ *พอกันที่ เลิกกันที่*. ถ้าใครเข้าใจอย่างอื่นไม่ได้ ก็จำไว้ง่ายๆ ว่าอตัมมยตามีความหมายว่า พอกันที่ เลิกกันที่กับสิ่งบ้าๆบอๆ อย่าไปหลงไหลอะไรกับสิ่งนั้นอีกต่อไป นั่นแหละคืออตัมมยตา. มันก็จะเป็นที่จักรที่คมกล้า, สติปัญญา^๕ก็เป็นจักรที่คมกล้า ตัดกระจายไปหมดทั้งโลกข้างนอกและโลกข้างใน. ตัดโลกข้างในได้แล้ว โลกข้างนอกก็ถูกตัดไปเอง เพราะมันไม่โง่สร้างโลกโง่ๆ ขึ้นมา นี่คือ อตัมมยตากับธรรมจักร.

วันนี้เป็น *วันธรรมจักร* ขอให้รู้สึกอยู่เสมอ ว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร, อย่าพูดเสร็จแล้วก็เลิกกัน เวียนเทียนเสร็จแล้วก็เลิกกัน อย่างนี้ไม่มีธรรมจักร คนนั้นไม่มีธรรมจักร. *ถ้ามีธรรมจักร ก็ต้องมีสิ่งที่ตัดทำลายสิ่งที่ควรคัดแล้วสิ่งนั้นก็เรียกอตัมมยตา.* เรื่องที่พูดวันนี้ ก็คือ พูดเรื่อง *อตัมมยตากับธรรมจักร*; ใครเข้าใจก็จะเห็นได้ว่า มันเป็นเรื่องเดียวกันแหละ นี่ประกอบเรื่องธรรมจักรวันนี้ ก็ด้วยเรื่องอธิบายอตัมมยตาเพิ่มเติม. ^๕หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะได้

รู้จักสิ่งที่เรียกว่า อตัมมยตา เพิ่มขึ้นจากที่เคยรู้มาแต่ก่อน, หรือเพิ่มขึ้นจากที่ได้ยินได้ฟังเมื่อตอนบ่ายตอนเย็น. นั่นตอน
 คำมาพูดขยายความไปตามแนวของคำว่า ธรรมจักร ธรรมจักร
 ธรรมจักร เพราะว่าวันนี้เป็นวันธรรมจักร.

ขอให้รู้จักธรรมจักร แล้วขอให้รู้จักใช้ธรรมจักร
 รู้จักใช้ธรรมจักร; ถ้าไม่รู้จักใช้ธรรมจักร ธรรมจักรก็ไม่มี
 ต่อเมื่อรู้จักใช้ธรรมจักร ธรรมจักรจึงจะมี. นี่เรียกว่า
 ศาสนาจะมีอยู่กับเรา ก็ต่อเมื่อเราใช้ศาสนาให้เป็น
 ประโยชน์ ถ้าอยากจะให้พระศาสนาเจริญแล้วจงรีบใช้ศาสนา.
 ใครจะว่าบ่าบออย่างไร อาตมาก็พูดอย่างนี้แหละ ถ้าอยากจะ
 ให้พระศาสนาเจริญแล้ว คุณจงรีบใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์
 ให้มากที่สุด นั่นแหละจะทำให้พระศาสนาเจริญ, ไม่ต้อง
 ชื้อหาพระมาแขวนคอ หรือไม่ต้องเบิกพระเนตรพุทธานิเชก
 อะไรกันที่ไหน, คุณรีบใช้ศาสนา รีบใช้ศาสนาให้มากที่สุด
 แล้วศาสนาก็จะเจริญยิ่งขึ้นมีมาก ยิ่งไม่ใช้ก็ยิ่งหายไป น่า
 อัศจรรย์ไหม ใช้เข้าไว้ก็จะมีเพิ่มขึ้น ถ้าไม่ใช้จะหายไป จะ
 บำรุงศาสนา ก็ขอให้รีบใช้ศาสนา. ถ้าใครอยากจะทำ

ศาสนา ก็อย่าโง่ไปหวังอะไร รีบใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์ แล้วศาสนาก็จะเจริญด้วยการที่เราใช้ศาสนา.

ถ้าเราอยากให้ศาสนาเจริญ เราก็รู้จักกรรมะในลักษณะอย่างนี้, มือคัมมยตาเป็นเครื่องมือในการที่จะปฏิบัติศาสนา เอาหัวใจ เพชรเม็ดเอกของศาสนา คือคัมมยตา มาใช้กำจัดสิ่งที่ควรจะกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ นั่นแหละคือการใช้ศาสนาให้เป็นประโยชน์.

และขอร้องครั้งสุดท้ายว่า อย่าเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไขให้หมากิน หมา พุทหายาบไปหน่อยแล้ว พุทว่าให้สุนัขกิน อย่าเลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไขให้สุนัขกิน. เคียงวันมีแต่พิธีรทองทั้งนั้น บำรุงท่มเทกันเป็นการใหญ่, ทำบุญทำทานเป็นการใหญ่, แล้วก็เหมือนกับว่า เลี้ยงเบ็ดเลี้ยงไก่ไว้ไขให้สุนัขกิน คือไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากพระศาสนานั้นเลยหรือจากเบ็ดไก่นั้นเลย ไขออกมาไว้ให้สุนัขกินไม่สนใจ; คนที่ไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้เลี้ยงไม่ได้เสียสตางค์ กลับได้รับประโยชน์. มันก็ชักจะเป็นอย่างนี้กันแล้ว แม้ที่สวนโมกข์, คนที่ใส่บาตรให้พระกินทุก ๆ วันนี้ ไม่ค่อยเอาอะไร, แต่พวกฝรั่งที่เขาไม่เคยเสียสตางค์ในส่วนนี้ เขามาเอา มาขนเอาไป, เลี้ยงเบ็ด

เลี้ยงไก่ไว้ไข่ ให้คนอื่นกิน ตัวเองไม่กิน. ขอเตือนเป็น
ข้อสุดท้าย มีความไม่ประมาทในที่ทุกสถานเถิด พระ
พุทธเจ้าท่านสอนอย่างนี้, ท่านหวังอย่างนี้, ท่านขอร้องอย่างนี้.

เอาละ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ว่า อตัมมยตาเป็น
ธรรมจักร ที่จะตัดที่จะเฉือน, เฉือนผ้าขี้ริ้ว เฉือนส่วนที่
เป็นขี้ริ้วเป็นพังผืด ออกไปเสียจากส่วนที่มันควรจะสะอาด
บริสุทธิ์หมดจด คือตัวพระศาสนาแท้. บำรุงพระศาสนา
ด้วยการใช้อตัมมยตา เชือดเฉือนสิ่งที่ไม่ควรจะมียู่ในจิตใจ,
รีบใช้พระศาสนาอย่างนี้ จะทำให้พระศาสนามีอยู่ มีอยู่แล้ว
เจริญ เจริญ เจริญ, นี้จะเป็นความสุขสวัสดิ์แก่บุคคลนั้น.

ขอยุติการบรรยายครั้งนี้ไว้เพียงเท่านี้.

หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักร

การปฏิบัติธรรม ที่สมควรแก่ธรรม

นักศึกษาผู้บวชเพื่อโอกาสการศึกษาธรรมเป็นพิเศษทั้งหลาย,
การบรรยาย เรื่องธรรมศาสตร์เพื่อโลกปัจจุบันนี้
เป็นครั้งที่ ๗ ซึ่งผมจะได้บรรยายโดยหัวข้อว่า การปฏิบัติธรรม
ที่สมควรแก่ธรรม สืบเนื่องจากครั้งที่แล้วมา.

ขอให้ทบทวนไปถึงข้อที่ว่า ธรรมศาสตร์มีอยู่ในรูป
ลักษณะ ทั้งของศีลธรรมและปรมัตถธรรม, บางที่เราก็คือเรียก
ว่า ทั้งทางศีลธรรมและทางศาสนา ซึ่งมีอยู่เป็น 2 ระดับ
เพื่อแก้ปัญหาของคนทั้ง 2 ระดับ.

คำบรรยายพิเศษแก่นักศึกษาที่อุปสมบทภาคฤดูร้อน
ประจำวันที ๓ มิถุนายน ๒๕๑๗

ถ้าเรื่องของศีลธรรมและศาสนาถูกต้องแล้ว ปัญหาเกิดไม่ได้

ขอให้มองให้ดีให้เห็นว่า ปัญหาของคนเรานั้น มันมี 2 ระดับอย่างนี้ด้วยกันทุกคน ทางศีลธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสังคม ทุกคนก็หลีกเลี่ยงไม่พ้น, ทางศาสนาเป็นเรื่องส่วนตัวล้วน ๆ มันก็ต้องมี. เพื่อไม่ให้เสียที่ที่เกิดมา ได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ขอให้ทำให้ทั้ง 2 อย่างนี้มันถูกต้องด้วยกัน คือแต่ละอย่างก็ถูกต้อง ที่เกี่ยวข้องกันมันก็ถูกต้อง.

ถ้าไม่มีศีลธรรมมันก็ยากที่จะปฏิบัติในส่วนที่เป็นปรมาธรรม, ถ้าการเป็นอยู่ภายนอกที่เกี่ยวกับสังคม มันผิดแล้ว คนเรามันก็มีปัญหาโกลาหลวุ่นวาย ไม่มีความเหมาะสมที่จะทำให้ดีในเรื่องจิตใจที่เป็นภายใน. หรือจะระบุไปอีกคู่หนึ่ง ก็คือว่า ภายนอกนี่มันอยู่ที่กาย วาจา ภายในมันอยู่ที่ใจ ถ้าภายนอกที่กาย วาจา มันไม่ถูกต้อง มันก็ยากที่ภายในหรือส่วนใจมันจะเป็นไปได้; ฉะนั้นจึงมีการเป็นอยู่ที่ถูกต้องในภายนอก สนับสนุนการประพฤติปฏิบัติในภายใน.

นี่ปัญหามันก็ถูกจัดเป็น 2 ชั้น เรียกว่ามันอยู่ในรูปของศีลธรรม ก็มี, อยู่ในรูปของศาสนา ก็มี ก็มีความยาก มีความลึกซึ้งมากกว่ากันอย่างนี้. การทำให้สมควรแก่ธรรม ก็คือถูกต้องทั้ง 2 อย่าง อย่างนี้, ขอให้นึกถึงเรื่องของศีลธรรม และเรื่องของศาสนาไว้.

ธรรมศาสตร์จะมีได้ ต่อเมื่อมีการปฏิบัติ ไม่ใช่ว่ามีสักว่าเรียนรู้เฉยๆ, จะมีได้ต่อเมื่อมีการปฏิบัติซึ่งธรรมนั้นๆ ลงไปจริง ๆ. จะมีได้จริง คือสำเร็จประโยชน์ จะต้องมีความถูกต้อง, ความถูกต้องนั้นแหละก็คือความสมควรแก่ธรรม. แม้ว่าเราจะแยกออกเป็น ๓ ชั้น เป็นเรื่องเล่าเรียน คือปริยัติก็ต้องถูกต้อง, แล้วเรื่องปฏิบัติมันก็ต้องถูกต้อง, แล้วผลที่ได้รับมันก็ต้องถูกต้องเป็นธรรมดา. ฉะนั้นคำว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มันก็ต้องมีมูลมาจากการศึกษาเล่าเรียน หรือการได้ยินได้ฟัง การไตร่ตรองอะไรที่มันถูกต้องแล้ว.

เดี๋ยวนี้ปัญหามันมีถึงกับว่า เรื่องการปริยัติก็ไม่ถูกต้อง ไม่ใช่เราจะตำหนิ ในส่วนที่ไม่มีเสียเลยหรืออะไรทำนองนั้น คือมันมีเพื่อไปก็ได้, หรือมีมากครบถ้วน แต่ก็ไม่รู้จักใช้ให้ตรงตามปัญหาที่มันมีอยู่จริง, หรือว่าสติปัญญามันมีมาก แต่มันใช้ไม่ตรงจุดหมายเพื่อความ เป็นมนุษย์.

อย่างเดี๋ยวนี้ ใครๆ ก็ต้องยอมรับว่า การศึกษามันเจริญมากหรือที่สุด แต่แล้วก็ใช้ไปไม่ถูกต้องกับเรื่องราวของสันติภาพ. นี่คุณดูกันในข้อนี้ให้มาก มันไม่ใช่ตรงจุดของสันติภาพ ทั้งที่ปากพูดก็พูดว่า พยายามใช้ให้ตรงจุดของสันติภาพ, หรือบางทีก็ตะโกนออกมาว่า สันติภาพอยู่แค่เอื้อม หรือว่ามีหวังแล้วโดยแน่นอนอย่างนี้. มันผิดทั้งนั้นเลย คือมันเป็นตรงกันข้าม, มันทำให้วุ่นวายมากขึ้น เขาก็ว่าอยู่แค่เอื้อม; นี่ก็เพราะมูลเหตุคือ มิฉฉาปฏิฐิมันทำให้ไม่รู้สีกตัว เข้าใจผิด เข้าใจชนิดที่มันมีผลตรงกันข้าม เจ้าตัวก็รู้สึกว่ามีสติปัญญามาก มีการกระทำมาก. อย่างนี้เราเคยเรียกกันว่า ความมืดสีขา, หรือแสงสว่างที่มันพร่าตา มันหลอกลวงนัยน์ตา แสงสว่างนั้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร, หรือความมืดสีขา ความมืดที่หลอกลวง ว่านี่ใช่แล้ว.

นี่ก็ต้องระวังให้ดีว่า *ไม่มีความถูกต้องหรือความสมควรแก่ความถูกต้องก็ตาม เพราะมิฉฉาปฏิฐิ,* หรือเพราะไม่รู้จริง รู้แต่มันรู้ผิด. มันรู้ผิด จะเรียกว่าไม่รู้ก็ไม่ได้ แต่ผลมันก็เท่ากับไม่รู้ ก็ทำผิดๆ แล้วก็ไม่ได้ผล; ถ้ามันมากไป มันก็กลับเสียหาย ยิ่งกว่าไม่รู้ไปเสียอีก. ถ้าเราไม่รู้ เราก็ไม่ทำอะไรหรือทำไม่ได้ แต่รู้ผิด ก็ทำไปในทางที่อันตราย, ยิ่งรู้ผิดนั้นมันไม่รู้สีกตัวด้วยแล้ว มันก็ยังเป็นอันตรายมาก.

ฉะนั้นคนหนุ่มๆ อย่าเพ่ออวดดี, คนที่เพิ่งจะรู้จักโลก เห็นโลกมาน้อย ก็มักจะคิดว่ารู้มาก; นานไปข้างหน้ามันจึงค่อยจะรู้ว่า เอ้ามันผิดแล้วมันรู้นิดเดียว ฉะนั้นยิ่งแก่ยิ่งอายุมากก็ยิ่งค่อยๆ รู้ขึ้นมา. มันจะต้องระวังอาการที่เรียกว่า เหมือนกับลูกเขียดตัวน้อยๆ อยู่ในร่อง หรือในรอยน้ำเล็กๆ มันก็คิดว่าอยู่ในมหาสมุทรได้เหมือนกัน. อันนี้เป็นต้นเหตุที่ลึกซึ้ง ที่ทำให้ไม่มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ถ้าไม่ถูกต้องก็เรียกว่าไม่สมควรแก่ธรรม.

การบูชาด้วยธัมมานุธัมมปฏิบัติ คือพระพุทธประสงค์

ขอให้จำคำที่สำคัญในพระพุทธศาสนาไว้อีกคำหนึ่ง คือ คำว่า *ธัมมานุธัมมปฏิบัติ*. ธัมมานุธัมมปฏิบัตินี้แปลว่าการปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม นี่หมายถึงตัวการปฏิบัติ, ถ้าเป็นตัวบุคคลเขาใช้คำว่า *ธัมมานุธัมมปฏิบัติ*นะ ตัวบุคคลผู้ปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม; คำเดียวกันแต่ถึงถึงการปฏิบัติ นั้นอย่างหนึ่ง เล็งถึงบุคคลผู้ปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง.

ถือเป็นหลักว่าเป็นพระพุทธประสงค์ ทรงประสงค์จะให้บุคคลบูชาพระองค์ด้วยธัมมานุธัมมปฏิบัติ แทนการบูชาด้วยอามิส คือสิ่งของ นับตั้งแต่ข้าวปลาอาหาร จนกระทั่งเครื่อง

สักการะบูชาที่เป็นวัตถุ นี้ก็เรียกว่าอามิส. ทรงประสงค์ให้บูชาด้วยธรรม ที่สำเร็จประโยชน์ ฉะนั้นต้องจำกัดชัดเจนไปว่า ธรรมที่ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม.

คำว่าธรรมที่แท้จริงหมายถึงการปฏิบัติ ไม่ใช่ความรู้, ไม่ใช่คำพูด, ไม่ใช่พระคัมภีร์ที่อยู่บนหลังเต่า, คำว่าธรรมต้องเป็นการปฏิบัติ เป็นตัวการปฏิบัติ. เราอาจจะเคยเข้าใจว่า คือความรู้, รู้พระธรรมหรือแสดงธรรม มันก็เป็นเรื่องคำพูดความรู้, กระทั่งเป็นจารีกอยู่ในวัตถุ ในกระดาษ ในโอบลาน ในแผ่นหิน; แล้วเราได้ยินคำว่าสร้างพระธรรมกันอยู่บ่อยๆ คือสร้างพระคัมภีร์.

สมควร คือถูกต้อง สมบูรณ์ พอดี

คำว่าสมควรแก่ธรรมนั้น หมายความว่ามันเต็มที่จะปฏิบัติได้. ภาษาไทยมันกำกวมได้ ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม คนก็มักจะคิดว่า สมควรแก่สติปัญญาของตน, แล้วก็คอยแต่จะลดลงมา ให้มันง่าย ๆ สะดวกสบาย เป็นข้อแก้ตัว; โดยที่แท้แล้วมันหมายถึงสมบูรณ์ที่สุด.

ต้องจำคำว่า ถูกต้องและสมบูรณ์ ถูกต้องถ้ายังไม่สมบูรณ์ ก็ยังใช้ไม่ได้ ต้องสมบูรณ์ด้วย, หรือจะใช้คำว่า

สมบูรณ์ค่าเดียวก็พอ ถ้าไม่ถูกต้องมันไม่สมบูรณ์ได้; แต่มันยากที่คนจะทำให้สมบูรณ์ในทันที มันก็ต้องมีความถูกต้องมาตั้งแต่ต้น ให้ความถูกต้องนั้นสมบูรณ์ในที่สุด.

แล้วมันนำประหลาดที่ว่า มันมีคำว่าพอดีมาแทรกแซงอยู่ด้วย ถ้าไม่พอดีแล้วเป็นไม่ถูกต้อง. นี้คุณระวังให้มาก ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย *พอดีนั้นแหละคือถูกต้อง*, ถูกต้องนั้นแหละคือพอดี; คำว่าพอดี มีความหมายสำคัญสำหรับความถูกต้อง. คำว่า*สมดุลย์* เราก็ใช้กันอยู่มาก นั่นก็คือความพอดี; แล้วแต่จะใช้คำอะไร ถ้ามันมีผลเป็นความสำเร็จประโยชน์, ไม่สำเร็จประโยชน์ก็เรียกว่าไม่ถูกต้อง เป็นเครื่องวัดอยู่แล้วในตัว.

มันเกิดอาการที่เรียกว่า ใช้ความรู้ผิดๆ *ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด* เหมือนสภาพปัจจุบันนี้ เรียนมากรู้มาก แต่เป็นเรื่องประหลาด ความรู้ก็ประหลาด อะไรก็ประหลาด แล้วก็มากมาย แต่แล้วก็*ทำโลกให้มีสันติภาพไม่ได้*. แม้ส่วนตัวบุคคลก็รู้อะไรมากยิ่งขึ้นทุกวันๆ ตามการศึกษาสมัยนี้ แล้วทำไมมันจึงมีการฆ่าตัวตายมากขึ้นทุกวัน แม้ในหมู่คนที่มีความรู้มากๆ หรือว่าทำให้ผู้อื่นพลอยเดือดร้อนมากกว่าสมัยโน้น ซึ่งเขารู้อะไรกันน้อยๆ. *ความรู้ที่ควบคุมไม่ได้* มันก็เป็นไปในทางกิเลส เป็นเหยื่อของกิเลส, เบียดเบียนตัวเอง เบียดเบียนผู้อื่น;

เพราะฉะนั้นพระพุทธองค์ทรงเน้นมาก ในเรื่องปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม.

ก็ต้องนึกถึงข้อที่ตรัสว่า การตรัสรู้นั้นรู้มากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า แต่เอามาสอนนี้ ก็เรียกว่าใบไม้กำมือเดียว. บางทีมันจะได้แก่คนสมัยนี้ ที่เขาเรียนอะไรกันท่วมหัวท่วมหู บ้าหอบฟางไปเลย แต่เอาสำเร็จประโยชน์ไม่ค่อยจะมี แม้ว่ามันเป็นเพียงกำมือเดียว, เขาก็ไม่รู้ว่าจะเป็นส่วนที่จะเป็นประโยชน์นั้นมันมีอยู่ที่กำมือเดียวชนิดเดียว มันเป็นแก่นสารอยู่ที่นั่น. ฉะนั้นต้องนึกถึงคำว่าสมควรแก่ธรรมนี้ให้ดี ๆ แล้วก็ไม่ได้ปฏิบัติสิ่งอื่นปฏิบัติธรรม แล้วก็ให้สมควรแก่ธรรม วกไปวกมาอยู่ที่นี้.

ถ้าจะดูให้ลึกซึ้งถึงที่สุด คำว่าธรรมนี้มันหมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร แต่ที่ต้องปฏิบัตินี้ ก็มีเปรียบเหมือนกับว่ากำมือเดียว แล้วก็ให้ถูกแก่ธรรม ถูกต้องแก่ธรรม.

ธรรมไหน? ก็ธรรมที่มันสามารถจะแก้ปัญหาก็ได้ โดยยกเอาหลัก ๔ ประการ ธรรม ๔ ความหมาย มาพิจารณาดูอีกครั้ง จะเข้าใจเรื่องนี้ได้ง่ายขึ้น.

ธรรม ๔ ความหมาย

ความหมายที่ ๑ หมายถึง **ตัวปรากฏการณ์ทั้งหมดทั้งสิ้น ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ**, นี้ธรรมคือธรรมชาติ ตัวธรรมชาติ. มันรวมตัวเราหรือสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับเรา และไม่เกี่ยวข้องกันกับเราโดยตรง กระทั่งไม่เกี่ยวข้องเลย; นี่มันมีอยู่อย่างนี้ตามธรรมชาติ นี่ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกันแหละ เต็มมันจะเกิดปัญหาขึ้นมาที่นี่.

ความหมายที่ ๒ หมายถึง **กฎของธรรมชาติ** ในตัวธรรมชาติย่อมมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ ควบคุมอยู่. เช่น ธรรมชาติที่เป็นร่างกายของเราเนี่ย มันก็มีตัวกฎของธรรมชาติที่ควบคุมอยู่ บังคับอยู่ ให้เป็นไปอยู่ ร่างกายของเราจึงต้องเป็นไปอย่างนั้นๆ ตามกฎของธรรมชาติ, ร่างกายของโลก คือตัวโลก มันก็มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่. **เรียกว่ากฎของธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีอำนาจเด็ดขาด ได้แย้งไม่ได้ ได้แต่ทำให้มันสมคล้อยกันไปจึงจะได้ผลที่เราต้องการ.** มันเป็นกฎของธรรมชาติพูดได้ง่ายๆ อย่างนี้ แต่ว่าคืออะไรก็ไม่รู้ ลึกซึ่งจนเราไม่รู้ว่าอะไรสิ่งทีเรียกว่ากฎของธรรมชาติ; แต่เราก็ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ในส่วนที่เราต้องการ ทำนั่นทำนี่ได้ ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ, แล้วคืออะไรก็ไม่รู้. นี่ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกันแหละ คำเดียวกันเรียกว่าธรรม ธรรมคือกฎของธรรมชาติ.

บางที่เขาเรียกกันว่าพระเจ้าก็มี แต่อย่าเข้าใจผิดเหมือนลูกเด็ก ๆ เข้าใจพระเจ้า. พระเจ้านั้นคืออะไรก็ไม่รู้ รูปร่างอย่างไรก็ไม่รู้ คือมันไม่รู้ไปเสียทุกอย่าง, เช่นเดียวกับกฎของธรรมชาตินี้ รูปร่างอย่างไรก็ไม่รู้ มีอยู่เท่าไรก็ไม่รู้; ต้องพูดว่ามันเป็นทุกอย่าง หรือเป็นทุกแห่งทุกสถานที่. อันนี้แหละเป็นตัวสำคัญที่สุด หมายความว่าต้องให้มันถูกต้องกับกฎอันนี้ *ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม คือปฏิบัติต่อธรรมชาติให้มันถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติ.*

ความหมายที่ ๓ ก็คือตัวการปฏิบัตินั่นเอง ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน คำเดียวกันอีก ไม่ต้องเปลี่ยนคำพูด. ตัวการปฏิบัติก็เรียกว่าตัวธรรม แล้วธรรมที่แท้จริงด้วย, *นี้หมายถึงการกระทำด้วยกาย วาจา ใจ ก็เรียกว่าธรรม.* คนไม่ค่อยถือเอาความหมายนี้ เอาความรู้หรือเพียงคำสั่งสอนอะไรที่ยังไม่เป็นตัวการปฏิบัติ; *การปฏิบัตินี้เป็นตัวสำคัญที่สุด หรือความหมายที่สำคัญที่สุด คือตัวสิ่งที่เรากำลังพูดอยู่นี้ ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม.*

ความหมายที่ ๔ ก็คือ ผลที่ได้รับ นี่ก็เรียกว่าธรรมคำเดียวกันอีก, ตัวหนังสือตัวเดียว คำเดียว คือธรรมคำเดียว หมายถึง ๔ ความหมาย แล้วมันก็หมด ไม่มีอะไรเหลือ. ที่ปฏิบัติก็อยู่ที่นั่น, ความถูกต้องก็อยู่ที่นั่น, ความสมควรก็อยู่ที่นั่น, การประพฤติกระทำทั้งหมดก็รวมอยู่ในนั้น. ขอให้เข้าใจคำว่าธรรมเพียงคำเดียว เป็นทั้งหมดอย่างนี้, ปัญหาที่เกิดขึ้นที่คำว่าธรรมเพียงคำเดียว, คำตอบก็รวมอยู่ที่คำว่าธรรมเพียงคำเดียว ไม่มีทางจะผิด.

คืออะไร? ก็คือธรรม.

มาจากอะไร? ก็มาจากธรรม.

เพื่อประโยชน์อะไร? ก็เพื่อธรรม.

ทำได้โดยวิธีใด? ก็คือธรรม, คือการปฏิบัติธรรม.

คำนี้เมื่อเอาไปคุยกับฝรั่งแล้วเขางง, หลายคนแล้วเป็นชั้นศาสตราจารย์อะไรมาก็ตาม พอเราบอกถึงเรื่องของคำว่าธรรมเท่านั้นง ตื่นเต้น หรือพอใจ. ผมก็ลองถามว่า เอ้า คุณช่วยหาคำแปลที่ดีที่สุดในภาษาอังกฤษ มาให้แก่ว่าธรรมที่ เขา งง เขาอึ้งไปหมด; ผลสุดท้ายขอรับรองยืนยันเลยว่า ต้องใช้คำว่าธรรมนั้นแหละไปตามเดิม. เดียวนี้ก็ไปอยู่ในพจนานุกรมภาษาต่างประเทศ คือคำว่าธรรม แล้วมีคำคุณศัพท์ ว่าประกอบด้วยธรรม หรือธัมมิกะนี้ ดิดไปคำหนึ่งด้วย, เหมือนดิกชันนารีของ

ฝรั่งที่ตีๆ ชั้นหลังๆ จะมีคำว่าธรรม, แล้วก็ธรรมิก คือประกอบ อยู่ด้วยธรรม.

เรารู้จักคำว่าธรรมกันเสียอย่างนี้ซิ แม้จะไม่ไปเอามาได้ แม้จะไม่ลูปคลำได้ทั้งหมด แต่ว่าให้รู้ความอัศจรรย์ของคำๆ นี้ จะได้หมดปัญหาได้โดยง่าย. ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม ผล ก็เกิดขึ้นตามธรรม, แล้วก็ได้รับประโยชน์เป็นความสุขที่เป็นธรรม; อะไรๆ ก็ธรรมอยู่นั่นเอง ไม่มีอะไรนอกไปจากนี้ ศึกษาธรรมก็ ศึกษากันตรงนี้ จึงจะสิ้นเชิง.

ธรรมชาติ

คำว่า ธรรมชาติ นี่อีกคำหนึ่ง ความหมายแรกของคำว่า ธรรมก็คือธรรมชาติ แล้วเป็นปัญหายุ่งยากมาก ในภาษาไทยก็ใช้ ตามภาษาบาลี ก็เป็นไปไม่ได้แหละ คือหมดปัญหา; แต่พอไปแปล เป็นภาษาอื่นมันก็ยุ่ง ก็แปลกันไปที.

แล้วคำว่าธรรมชาติ ในภาษาอังกฤษ เช่นคำว่า nature อะไรนี้ มันก็ไม่ตรง ไม่ตรงตามความหมายของคำว่า ธรรมชาติในภาษาบาลี ซึ่งหมายถึงทุกสิ่ง ทั้งสังขตะทั้ง อสังขตะ คือทั้งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง และไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ซึ่งหมายถึงนิพพาน. พวกเราได้ศึกษามาตามวิธีนี้แนวนี้ จึง เข้าใจพระนิพพานว่าเป็นธรรมชาติได้โดยง่าย; พวกฝรั่งเขาไม่

เข้าใจได้ว่านิพพานก็เป็น nature เพราะคำว่า nature มันมีความหมายจำกัดอยู่แต่ในฝ่ายที่เป็นสังขตะ ซึ่งมีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง.

นี่ก็เลยพูดกันลำบาก เมื่อจะพูดให้เข้าใจหลักที่มันสำคัญๆ เราก็ต้องใช้คำว่าธรรมชาติต่อไปตามเดิม, บางที่ต่อไปมันจะเข้าไปอยู่ในปทานุกรมของพวกเขาฝรั่ง แต่ตรงตามภาษาบาลีที่ใช้อยู่ในภาษาไทย จะเข้าไปอยู่ในปทานุกรมเพิ่มขึ้นทีละคำๆ เช่นเดียวกับคำว่า ธรรม ธรรม เข้าไปอยู่แล้ว ธรรมิก เข้าไปอยู่แล้ว. ต่อไปคำว่าธรรมชาตีก็น่าจะเข้าไปอยู่อีก ในความหมายนี้ เพราะมันใช้คำว่า nature ไม่ได้ หรือไม่พอนั่นเอง. คุณก็เตรียมตัวรู้ไว้เสียสิ เพราะว่าเป็นคนไทย เป็นพุทธบริษัท ก็ต้องรู้คำเหล่านี้ไม่อย่างนั้นก็ไมไหวแล้ว.

แล้วธรรมชาตินี้ก็เป็น ๒ ฝ่าย อย่างที่เรียกกันอยู่ว่า สังขตะ แปลว่ามีอะไรปรุง, แล้วสังขตะ ก็ไม่มีอะไรปรุง มันเป็นตัวมันเอง. ฉะนั้นสิ่งทั้งหลายที่มันเป็นปัญหา มันล้วนแต่มีอะไรปรุง นับตั้งแต่ร่างกายของเรา ก็มีอะไรปรุง, จิตใจก็ยังมีอะไรปรุง ปรุงมาก ปรุงเร็ว ปรุงอย่างสับสน, ความรู้สึกนึกคิดที่เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแต่มีปัจจัยปรุง มันต้องการนั้นต้องการนี้ มีปัญหาขึ้นมา. มันจะไปหยุดดับสิ้นสุดลงที่ สิ่งที่ไม่มี

ปัจจัยปรุ่งคือปรุ่งไม่ได้ นั่นแหละเขาเรียกว่านิพพาน หรืออสังขตะ.

กฎของธรรมชาติ

แล้วมาถึงเรื่องที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ เรากำลังเข้าใจกัน, ผมใช้คำว่ากำลังเข้าใจกัน ว่าได้แก่อสังขตะ เพราะได้พูดแล้วพูดอีกว่า กฎของธรรมชาติไม่ว่าอะไร คืออะไรก็ยังไม่รู้โดยสมบูรณ์; แต่ถ้าดูเท่าที่รู้แล้วก็กฎธรรมชาตินี้ต้องเป็นอสังขตะ มันจึงเป็นสังขะ หรือจริง หรือไม่หลอก. ที่เป็นอสังขตะ มันมีอะไรปรุ่งแต่งไม่ได้, มันต้องจริง คือสังขะ, แล้วก็ไม่หลอก คืออมุสา, นิพพานเป็นอมุสา คือไม่หลอก ไม่มุสา; นอกนั้นยังหลอก เดี่ยวอย่างนั้น เดี่ยวอย่างนี้. *นี่กฎของธรรมชาติก็ควรจะถือว่าเป็นอสังขตะ คือมันจริง ไม่หลอก และตายตัว, มันมีอำนาจมาก รู้จักมันไว้ให้ดีๆ.*

เป็นกฎแห่งเหตุผล มีเหตุแล้วต้องมีผล, เหตุกลายเป็นผล ผลกลายเป็นเหตุ, เหตุกลายเป็นผล ไหลเชียวเป็นเกลียวไป. *นี่ก็คือกฎของธรรมชาติ มันมีอำนาจถึงขนาดนี้ ในตัวมันเอง ให้เหตุและผลเป็นไป.*

บางทีก็เป็นกฎที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เป็นอย่างอื่น, นี่ก็เป็นกฎเหมือนกัน แต่เราเล็งในแง่ที่เป็นลักษณะที่แสดงอยู่ แต่ก็คือกฎแห่งเหตุผล *มันเนื่อง*

มาจากกฎแห่งเหตุผล มันจึงมีความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งบังคับให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้.

ที่นี้กฎอันสุดท้ายที่มันเกี่ยวกับเรา ก็คือกฎที่ว่า อย่าไปยึดถือให้เป็นตัวเป็นตนเข้า จะมีความทุกข์. นี่ไม่ค่อยรู้กัน เพราะเกิดมาก็ยึดถือ ๆ ๆ หนักขึ้น ๆ จนแกะไม่ออก มันก็ผิดกฎของธรรมชาติที่ว่า ไม่มีสิ่งใดที่จะยึดถือเอาเป็นตัวเป็นตนได้. เคยเขียน เคยบอก เคยพูดอยู่เสมอว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น, เป็นกฎประกาศิตอันหนึ่งของธรรมชาติที่เราเอามาบอกกันให้รู้ไว้. ไปยึดมั่นเข้ามันก็กัดเอา ไม่ยึดมั่นมันก็ไม่มีปัญหาอะไร ทำกันไปได้ กิน ใช้อะไรกันไปได้ ตามที่ต้องการ แต่อย่าไปยึดมั่นเข้า.

นี่ก็เป็นกฎที่มันใกล้ชิดมนุษย์ที่สุดแล้ว แล้วก็ไม่ใช่ทั่วไปที่ไกล อยู่ในที่ไกล, มันอยู่ที่ใจของมนุษย์ ไปยึดเข้าก็เป็นทุกข์ ไม่ยึดก็ไม่เป็นทุกข์ ระวังให้ดี มันขึ้นอยู่กับกฎธรรมชาติ. ที่เรียกว่าสมควรแก่ธรรม คือมันสมควรแก่ธรรมชาติ หรือสมควรแก่กฎของธรรมชาติ; การปฏิบัติธรรมต้องให้สมควรแก่ธรรมอย่างนี้ ถ้าทำผิดนิดเดียว มันก็เป็นทุกข์ทันทีเลย ก็เรียกว่าไม่สมควรแล้ว ผิดแล้ว.

หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ

หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ที่เรียกว่าธรรมในความหมายที่ ๓. เราจะต้องมองที่ **หน้าที่เพื่อคนนั้น** แลละก่อน เพราะปัญหามันเกิดที่นี้ ทนอยู่ไม่ได้ หน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อคน, แล้วจึงไปถึงเพื่อคนอื่น, แล้วจึงเลยไปถึงเพื่อศาสนา หรือเพื่อทั้งหมด เพื่อธรรมะนั้นเอง.

หน้าที่เพื่อคน ก็อย่าต้องอธิบายกันมากเลย ก็รู้จักอยู่แล้ว ต้องการอะไร; นับตั้งแต่โง่ที่สุด จนค่อยๆ ฉลาด, แล้วฉลาดที่สุด มันต้องการอะไร ให้ทำหน้าที่ให้มันถูกต้อง นี่ก็สมควรแก่ธรรม เพื่อคนหรือของตน หรือโดยตน.

แล้วก็**หน้าที่เพื่อผู้อื่น** นี่ก็พอจะสรุปได้ในบทที่ว่า **เราอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้** แล้วมันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้เราไม่อยากจะเกี่ยวข้องกับมันก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ มันเกิดเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกต้องให้สมควรขึ้นมาอีก.

ฉะนั้นปฏิบัติธรรมที่สมควรแล้ว ประโยชน์แก่คนมันก็ได้, ประโยชน์ผู้อื่นก็ได้, แล้วมันยังมีประโยชน์ที่ ๓ ซึ่งไม่ค่อยยอมรับรองกัน คือ**เพื่อประโยชน์แก่ธรรมนั้นเอง** เพื่อประโยชน์แก่ธรรมชาตินั้นเอง เพื่อเอื้อเพื่อแก่ธรรมชาตินั้นเอง.

เดี๋ยวนี้ผมก็อยากจะเปลี่ยนมา ว่าเพื่อประโยชน์แก่
 พระศาสนา เพื่อประโยชน์แก่ธรรมนั่นเอง ก็คือเพื่อประโยชน์
 แก่ศาสนา. ฉะนั้นเราจะต้องทำเพื่อศาสนามีอยู่ เพื่อประโยชน์
 แก่ศาสนา เป็นการสนองคุณของพระศาสนา สอนคุณของ
 ธรรมชาติ. นี่ก็ต้องเอื้อเพื่อต่ออกฏของธรรมชาติล้วน ๆ, ทำ
 หน้าที่เพื่อหน้าที่ ประพฤติธรรมเพื่อธรรม นี่ก็ยังมีอยู่นะ.
 อย่าเอาแต่เพื่อตน หรืออย่าเอาแต่เพื่อผู้อื่นคน ๆ ด้วยกัน ต้อง
 เพื่อธรรมะ เพื่ออกฏของธรรมชาติที่ยังไม่รู้ว่าจะไรด้วย.

พูดสำนวนภาษาคณิกเพื่อพระเจ้า ปฏิบัติหน้าที่เพื่อ
 พระเจ้าด้วย แล้วมันก็เป็นประโยชน์ย้อนกลับมาเพื่อตนและ
 เพื่อผู้อื่นได้ เพื่อโลกได้. ถ้าเราทำหน้าที่เพื่อพระเจ้าหรือเพื่อ
 พระธรรมก็ตาม มันจะมีผลย้อนมาเพื่อตน และเพื่อผู้อื่น
 หรือเพื่อโลกนี้ได้; อย่างนี้ยิ่งเรียกว่า สมควรแก่ธรรมที่สุด
 แล้ว, ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมเป็นอย่างยิ่งแล้ว.

ผล

ความหมายประการที่ ๔ ที่เรียกว่า ผล ก็คือธรรม ผล
 ตามสมควรแก่การปฏิบัติธรรม. มันก็เกือบจะไม่ต้องพูด
 เพราะมันขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติผิดก็ผิด ก็ไม่มีผล หรือ
 มีผลไปทางผิด แล้วก็กัดเอา เป็นทุกข์, ถ้าปฏิบัติถูก คือสมควร

แก้หน้าที่ ซึ่งสมควรหรือถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาตินั้นหนึ่ง แล้ว นี่ก็เกิดผลที่พึงปรารถนา.

ผลนี้ยังแบ่งออกเป็น ๒ ชนิดอยู่นั้นแหละ ว่าเพื่อจะอยู่อย่างโลกๆ ในโลกนี้ ตามประสาชาวโลก สำหรับคนที่ไม่ไปไกลกว่านี้ไม่ได้ นี่เรียกว่าผลที่อยู่ในโลก ในสังคมในโลก, หรือว่าอยู่ได้ อำนาจของสิ่งที่เราต้องมี ต้องกิน ต้องใช้เหล่านี้ เราต้องทำให้มันถูก อยู่ในโลก. ที่นี้ผลอีกชนิดหนึ่ง ก็อยู่เหนือโลก คือมีจิตใจสูงอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ สิ่งเหล่านี้ไม่เป็นปัญหา.

นี่ผลของการปฏิบัติ ก็ทำให้ได้รับความผาสุกอยู่ในโลก นี้ฝ่ายหนึ่ง, แต่ถ้าทำได้ดีถึงที่สุด ก็มีความสุขที่แท้จริงชนิดที่เหนือโลก. สำหรับคำว่าผล ก็แยกออกเป็นในโลก และนอกโลกหรือเหนือโลกได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าสมควรแก่ธรรม. ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มันกว้างขวางเท่าไร, มันลึกซึ้งเท่าไรลองพิจารณาดู. จะเขียนใส่กระดาษเป็นกราฟ แล้วก็เอามาวางลงตรงหน้า แล้วฟังพิจารณาดู มันก็ง่ายขึ้นเหมือนกัน ถ้าไม่มีอะไรเสียเลย มันก็ยังแว้งกว้าง เห็นยากหรือพิจารณายาก, เอาธรรมะ ๔ ความหมายมาพิจารณา ดู ฟังดูๆ บ่อยๆ จะเข้าใจมากขึ้น.

หลักในการแก้ปัญหา

ที่นี่ยากจะแนะไปถึงความคาบเกี่ยวกันอยู่อีกลักษณะหนึ่ง คือเราจะดูโดยวิธีที่เรียกกันว่า ตรรกะ. ตรรกะหรือ logic ที่แท้ก็ไม่ได้ตรงกันทีเดียว, คำว่าตรรกะกับคำว่า logic ถ้าดูตามตรรกะของฝ่ายตะวันออกแล้ว มันยังมีอะไรไกลหรือกว้างกว่า logic ของตะวันตก แต่เรียกว่าไปกันได้ มุ่งหมายอย่างเดียวกัน.

ตรรกะนี้ตามหลักธรรมะของพวกพุทธบริษัทเรา ก็จะใช้เพียง ๔ ข้อก็พอ เพราะเราต้องการเพียงเพื่อดับทุกข์ หรือแก้ปัญหาตามที่จำเป็น ไม่เอาอะไรมากไปกว่านั้น. เราจึงมีคำว่า คืออะไร, จากอะไร, แล้วก็เพื่ออะไร, แล้วโดยวิธีใด; นี่จะเป็นหลักที่จะใช้ในการแก้ปัญหา.

ปัญหาเกิดขึ้น ก็ตั้งหัวข้อว่า มันคืออะไร? มันมาจากอะไร? แล้วมันเพื่ออะไรในที่สุด? แล้วก็โดยวิธีใด จะได้โดยวิธีใด?

ผมใคร่ครวญดูแล้ว เท่าที่ได้ผ่านมาแล้ว ใช้มันแล้ว ก็ใช้แก้ปัญหาได้ทุกอย่าง. ถ้าปัญหาอะไรเกิดขึ้น ก็ดูว่ามันคืออะไรกัน, แล้วมันมาจากอะไร, แล้วจุดจบของมันคืออะไร มันเพื่ออะไรที่แท้จริง, แล้วก็จะได้ตามนั้นโดยวิธีใด คือปฏิบัติอย่างไร;

ก็เหลือเป็นคำที่พูดง่าย ๆ ว่าคืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร โดยวิธีใด. คุณลองเอาไปใช้ในการแก้ปัญหามากปัญหา ปัญหาขี้ผงเล็ก ๆ ก็ต้องโดยวิธีนี้, ปัญหาหมาเหิมาใหญ่โตมโหฬารอะไรก็ต้องวิธีนี้.

ถ้าไม่รู้ครบทั้ง ๔ นี้แล้วมันแก้ไม่ได้; ถ้าครบทั้ง ๔ วิธีนี้ ก็นั่นแหละเป็นความรู้ความเข้าใจหรือการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือว่าสมควรแก่ธรรม การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพราะมันผ่านหลักเกณฑ์ทั้ง ๔ นี้ไปได้.

ปัญหา คือความทุกข์

ตัวปัญหามันคืออะไร? เช่นเมื่อมีความทุกข์, ปัญหาของโลกก็คือความทุกข์ อยู่ในคำๆ เดียว สรุปได้แบบนี้ แต่โดยรายละเอียดโดยอาการ มันมีมากมายนับไม่ไหว, ถ้าไม่มีความทุกข์มันก็ไม่มีปัญหา คนเราถ้าไม่มีความทุกข์ สบายดีก็ไม่มีปัญหา.

มาจากอวิชชาความโง่

แล้วมาจากอะไร? ถ้าปัญหาเกิดจริง มันต้องมาจากความโง่ คืออวิชชา; แม้จะไปตัดตอนเอามาจากตัณหา หรือความยึดมั่นถือมั่น ก็ได้เหมือนกันแหละ มันใกล้เข้ามา มันเห็นง่ายเข้ามา แต่รากเหง้าดั้งเดิมของมันอยู่ที่อวิชชา, ถ้าไม่มีอวิชชา มีตัณหา มีอุปาทานไม่ได้. เมื่อเราสัมผัสโลกด้วยอวิชชา อวิชชา

เกิดขึ้น มันก็เกิดตัณหา อยากไปอย่างโง่ๆ เรียกว่าตัณหา, ก็มีอุปาทานยึดมั่นเหนียวแน่น นี้อุปาทานก็เกิดขึ้นจากตัณหา ตัณหา ก็จากอวิชชา; ฉะนั้นปัญหาต่างๆ ที่ทำความยุ่งยากให้แก่มนุษย์ เรานี้มันมาจากอวิชชา. นี่ปัญหานี้คืออะไร, ปัญหานี้มาจากอะไร.

เพื่อให้ดับ

ทีนี้ต่อไปว่า *มันเพื่ออะไรในที่สุด?* กล่าวอย่างกำปั้นทุบดิน ก็ว่าไม่มีอะไรที่มันจะยืนยงถาวรไปได้อย่างนั้น เพราะเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง แล้วมันก็เพื่อดับแหละ. แม้ตัณหา นั้นมันก็ดับของมันเองได้ แต่เราทนไม่ไหว กว่ามันจะดับนี้ จะต้องรีบทำการดับ, หรือเพื่อให้มันดับความทุกข์ความยากลำบากนั้น เพื่อสิ่งนั้น. ความทุกข์มี ก็เพื่อให้ดับทุกข์เสีย, ปัญหาเกิดขึ้นมา ก็เพื่อให้มันแก้ปัญหายเสีย จึงเรียกว่าพูดอย่างกำปั้นทุบดิน แต่มันถูกที่สุด แล้วมันจริงที่สุด.

อย่างเราเกิดมาเป็นคนนี่ มันก็เป็นปัญหา มันก็ต้องแก้ ปัญหาให้ความเป็นคนนั้นมันหมดปัญหา คือไม่มีความทุกข์, หรือเพื่อความไม่มีทุกข์ เพื่อความไม่มีปัญหา; ถ้าว่าเพื่ออะไร ก็ต้องว่าเพื่ออันนี้. คุณอุตสาห์เล่าเรียนจนเป็นพระเป็นเณรนี้ เพื่ออะไร? เพื่อให้มันหมดปัญหา.

โดยอภฺรฺงคิกมรรค

ข้อที่ ๔ ว่า*โดยวิธีใด?* นี้จะมาถึงคำว่าความถูกต้องหรือความสมควรแก่ธรรม, มันต้องสำเร็จได้โดยวิธีที่ถูกต้อง *โดยวิธีที่สมควรแก่ธรรม*. ถูกต้อง ก็อย่างที่ว่ามาแล้วว่า มันสมบูรณ์หรือพอดี อย่าไปเห็นว่ามันแยกกันอยู่ เพราะนั่นคือยังไม่รู้ ยังไม่รู้ถึงที่สุด ก็ไปแยกคำว่าถูกต้อง หรือพอดี หรือสมบูรณ์ออกไปเสียจากกัน. ถ้าถูกต้องมันต้องพอดี ถ้าไม่พอดีมันถูกต้องไม่ได้ มันมากไปหรือน้อยไปถูกต้องไม่ได้ แล้วถ้าถูกต้องแล้วมันก็สมบูรณ์อยู่ในตัวมันเอง.

ที่ว่า*โดยวิธีใด?* ก็โดยการกระทำที่มันถูกต้องก็พอแล้ว มันก็มีความพอดี มีความสมบูรณ์โดยแน่นอน, ภาษาบาลีเขาเรียกว่า*สัมมา*หรือ*สัมมัตตะ* สัมมะก็ใช้เหมือนกัน แต่มันทักวมใช้คำว่า*สัมมา*ดีกว่าแปลว่าถูกต้อง ความถูกต้องก็เรียกว่า*สัมมัตตะ*. *สัมมัตตะ*เรียกอีกชื่อหนึ่งแพร่หลายที่สุด ก็คือ *อภฺรฺงคิกมรรค* ในส่วนเหตุ, แล้วความถูกต้องในส่วนผลนั้น ก็มีต่อไปอีก ๒ เรียกว่า *สัมมาวิมุตติ* *สัมมาวิมุตติญาณ*. มรรคมีองค์แปดนี้ก็จำกันได้ทุกคน หรือสวดท่องกันอยู่ทุกคน แต่มักจะมีแต่สวดท่อง:-
สัมมาทิฐิ มีความเห็น *ความรู้* ความเข้าใจถูกต้อง,
สัมมาสังกัปปะ *ปรารถนาถูกต้อง*.

สัมมาวาจา พุคจาถูกต้อง,
 สัมมากัมมันตะ การกระทำทางกายถูกต้อง,
 สัมมาอาชีวะ ดำรงชีวิตถูกต้อง,
 สัมมาวายามะ พยายามถูกต้อง,
 สัมมาสติ ระลึกรู้อย่างถูกต้อง,
 สัมมาสมาธิ มีความเป็นสมาธิ คือ ปักใจมันมั่นถูกต้อง.

นี้ ๘ อย่างรวมกันเข้า เรียกว่า หนทางสายเอก ไปสู่จุด
 หมายปลายทางที่ควรปรารถนา, ไปหารายละเอียดเอาในหนังสือ
 ต่างๆ ที่อธิบายไว้มากมายแล้ว. เดี่ยวนี้เอ่ยชื่อขึ้นมาให้นึกได้ว่า
 ความถูกต้อง ๘ ประการรวมกันเข้าแล้ว ก็เป็นเหตุให้
 สำเร็จประโยชน์ สำหรับอธิบายคำว่าโดยวิธีใด. ที่นี้ต่อท้ายไป
 มันเป็นส่วนผลแล้ว เรียกว่าสัมมาญาณะ รู้ถูกต้อง, สัมมาวิมุตติ
 หลุดพ้นถูกต้อง. ถ้าเราอยู่ด้วยมรรคมืองค์แปด มีความถูก
 ต้องครบถ้วน แล้วเกิดผลเป็นญาณ เป็นวิมุตติที่ถูกต้องขึ้นมา
 วิมุตติแล้วก็มีญาณรู้อันนี้ถูกต้องจริงแล้ว; มันจบกันลงที่นั่น

ถ้าญาณไม่ถูกต้องก็รู้อันนี้ไม่ถูกต้อง, วิมุตติก็ผิดได้
 เหมือนกัน เป็นมิถิชาวิมุตติ. เหมือนที่คนอันธพาลทั้งหลายเขา
 เข้าใจกันอยู่ เขารอดตัวแล้ว เขาได้ดีแล้ว เขาอะไรแล้ว; มัน
 ผิดเป็นวิมุตติที่ผิด. เหมือนคนที่เขาละโมภโลกมากจะยึดครอง

โลก ว่าอย่างนี้ หรือว่าเขามีเงินมีอำนาจวาสนามากพอแล้ว เขาพอแล้ว เป็นดีที่สุดของมนุษย์แล้ว อย่างนี้. เขาเข้าใจคำว่า วิมุตตินี้มันผิด ความรู้มันก็ผิด.

ฉะนั้นถ้าโดยวิธีใด ก็โดยความถูกต้องทุกอย่างประการ; สรุปลงแล้วก็เหลือ ๘ ประการ สำหรับที่มันเป็นตัวการกระทำ เป็นตัวเหตุ, แล้วก็ ๒ ประการ ที่เป็นตัวผลที่ได้มา รู้ถูกต้องก็วิมุตติถูกต้องแน่ หลุดพ้นถูกต้องแน่. นี่คือเครื่องมือในลักษณะที่เป็นตรรก ในทางธรรมในทางพุทธศาสนา ที่เราจะต้องใช้.

มันมีเหตุผลประกอบกันอยู่ใน ๔ ประการนี้ ให้มันถูกต้องอีกเหมือนกัน. ฉะนั้นอย่าได้ทำเล่นๆ กับคำว่า คืออะไร จากอะไร เพื่ออะไร โดยวิธีใด, เพราะทั้ง ๔ อย่างนี้มันถอดออกมาจากอริยสัจจ์ ๔ ประการของพระพุทธเจ้า. อริยสัจจ์ ๔ คือตัวศาสนา หัวใจของศาสนา, จะเป็นเครื่องช่วยให้เกิดการปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรมหรือถูกต้อง.

พระนิพพาน คือผลอันสูงสุด

ที่นี้ดูอีกสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งสุดท้าย ก็คือว่า ผลที่ประสงค์ มันก็มีความสำคัญ ต้องการความสมควรหรือความถูกต้อง, ผลที่

เราประสงค์ มันต้องมาจากการปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม มันมีความถูกต้องอยู่ที่นั่น.

พูดอย่างกำปั้นทุบดินก็ว่า ตามที่มันควรจะเป็น, ผลที่เราประสงค์นี้ มันก็เป็นผลตามที่เหมาะสม แต่ที่เราต้องถูกต้อง หรือที่ควรประสงค์มันหมายถึงดี แต่ไม่ใช่ตัวอย่างของอันธพาลของมิจฉาธิปฏิบัติ. ถ้าเข้าใจผิดเป็นมิจฉาธิปฏิบัติ มันก็ประสงค์ผิดเท่านั้นแหละ เป็นองค์ของอริยมรรคที่ผิดแหละ ที่ไม่ดี ประสงค์ผิด สังกัปปะมันผิดเสียแล้ว เพราะมิจฉาธิปฏิบัติมันพาไป. มันตรงตามที่เราควรจะเป็น เกิดมาทำไม, มนุษย์นี้จะได้อะไรเป็น สิ่งสูงสุดหรือดีที่สุด มันตรงตามนั้น.

ถ้าไม่เข้าใจ ก็จะวินิจฉัยลงมาอีก มันก็ต้องตรงตามกฎแห่งเหตุผล เหตุผลที่แล้วมาแต่หลัง คือความรู้ความเจนจัดอะไรต่างๆ นี้ก็มีอยู่มาก พอที่จะใช้เป็นเครื่องตัดสินได้ ตรงตามกฎแห่งเหตุผล. แล้วมันก็ตรงมาตามลำดับ ตามอุปนิสัยความสามารถแห่งตนๆ; ถ้ามันเกินอุปนิสัยเกินความสามารถมันก็เป็นไปไม่ได้ เหตุผลมันก็เป็นไปไม่ได้ มันกำกวมกันอยู่ในตัว.

พูดอย่างรวบยอดอีกทีหนึ่ง มันก็ตรงตามวิวัฒนาการ, กฎเกณฑ์ของวิวัฒนาการมันมีความมุ่งหมายไปสู่จุดจบ คือหยุดหรือดับอีกเหมือนกัน. ที่เรียกว่าวิวัฒนาการ หมายถึงอาการที่

กำลังเป็นอยู่ มันวิวัฒนาการเจริญงอกงามเป็นข้าเป็นหลัง แต่จุดจบของมันคือดับ; วิวัฒนาการสายไหนก็ตามใจเถอะ มันไปสู่จุดจบของมันคือดับคือหยุดทั้งนั้น.

ฉะนั้นจึงพูดได้เลยว่า วิวัฒนาการนี้มันมีพระนิพพานเป็นจุดหมาย, ถ้ายังไม่ถึงนั้น ยังไม่จบยังไม่ดับ มันก็เป็นวิวัฒนาการบ้า ๆ บอ ๆ เหวี่ยงไปเหวี่ยงมา ข้างโน้นข้างนี้ แต่มันจะถูกขึ้นทุกที เพราะมันสอนอยู่ในตัวมันเอง. ถ้ามันไม่ถูก มันก็ดับชนิดที่เรียกว่าตายไปสู่สูญหายไป ไม่ใช่ดับอันสุดท้ายที่จะเป็นนิพพาน ก็ใช้ได้เหมือนกัน ถ้ามันดับไป มันก็หมดปัญหา; เหมือนวิวัฒนาการหลายๆสายในชีววิทยา มันก็ดับไปแล้ว หายไปแล้ว ก่อนแต่ที่จะสมบูรณ์มาเป็นมนุษย์กันอย่างนี้. ที่นี้เป็นมนุษย์แล้ว ก็วิวัฒนาการต่อไปกว่าจะถึงที่สุด คือนิพพาน. มันมีความง่าย ลึก หรือความที่มันเป็นไปได้ ซ่อนอยู่ในวิวัฒนาการคือมันเอียงไปหาจุดจบจุดดับทั้งนั้น จะเป็นเรื่องวัตถุกี่ดี, เรื่องจิตใจกี่ดี, ถึงตัวธรรมะนี้ก็เป็นอย่างนั้น.

ความถูกต้องของธรรมะมันเอียงไปทางนิพพาน เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นการง่าย พอเราเข้าถึงธรรมะ มันก็เอียงไปหานิพพาน เหมือนมันมีความลาดเอียงไปทางไหน มันก็ง่ายที่จะกลิ้งไปทางนั้น นี่ธรรมะถ้าทำถูกวิธีมันก็เอียงไปนิพพาน.

จะนั้นปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็คือการทำให้ลงไปสู่จุดนั้น จุดที่มันลาดเอียงไปหานิพพาน เมื่อขึ้นไป ๆ มันลำบากหน่อย พอไปถึงจุดที่มันเอียงไปยังนิพพาน มันก็ง่ายแล้ว; กำจัดกิเลส ได้โดยลำดับ ๆ ไม่เหลือวิสัย.

จะนั้นก็อย่าเียงเหมือนคนที่ชอบพูดว่า นิพพานเหลือวิสัย. ความจริงมันก็ไม่เชิงเียง มันคดโกง มันแก้งตัว ที่พูดว่า นิพพานนี้มันเหลือวิสัย; แต่มันอาจจะเียงจริง ๆ ก็มี เียงโดยบริสุทธิ์ใจ ว่านิพพานเหลือวิสัย. แต่ที่เป็นอยู่โดยมากนี้มันมันคดโกง มันอยากจะเอาเรื่องยุ่ง ๆ หรือวุ่นวาย สนุกสนาน เอรีดอรร้อย. ที่จริงมันไม่ได้เหลือวิสัย เพราะมันมีความเอียงไปตามลำดับ ๆ ทีละนิด ๆ ไม่ใช่จะพรวดเดียวถึง ซึ่งมันยากลำบาก แต่ว่าความเอียงไป ๆ นี้มันซำก็ได้ มันเร็วก็ได้ มันมีชนิดซำมีชนิดเร็ว. ผลที่ต้องประสงค์มันก็แสดงอยู่ในตัว ว่ามันต้องมีการกระทำถูกต้องสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยกันทั้งนั้น.

เป็นอันว่าสมควรนี้ มันก็คือถูกต้องสมบูรณ์ พอดี อยู่ในตัวการปฏิบัตินั้น ๆ ไม่หยุดอยู่เพียงว่าเป็นปริยัติ เป็นความรู้ หรือเป็นปฏิบัติตายด้าน เป็นไปไม่ได้ เพราะมันไม่สมควรแก่ธรรม; ถ้าสมควรแก่ธรรม มันก็ควรแก่การบรรลุพระนิพพาน. นี่เป็นพระพุทธรประสงค์ของพระพุทธองค์ ที่

ต้องการให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นอย่างนี้ จึงได้ตรัสอยู่เสมอว่า ตถาคตเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งปวง แล้วก็ชี้ทางปฏิบัติที่ปฏิบัติได้จริง สมควรแก่ธรรม แล้วก็บรรลุผลที่พึงประสงค์.

นี่เป็นการอธิบายคำว่า “ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม” ถึงแม้จะเป็นเรื่องปริยัติ เรื่องความรู้ มันก็สมควรแก่การปฏิบัติ. ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมแล้ว มันก็มีผลเกิดขึ้นถึงที่สุด คือการบรรลุพระนิพพาน, ฉะนั้นการบรรลุพระนิพพานนั่นแหละ คือผลของการปฏิบัติธรรมที่สมควรแก่ธรรม มันก็จับกันตรงนี้.

เวลาสำหรับการบรรยายวันนี้ก็หมดแล้ว ขอยุติการบรรยายนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน

กิเลสขุย

ขุยเสียดี ทีแท้ แพ้กิเลส
 น่าสมเพช เตือนเท่าไร ก็ไม่เห็น
 ว่าเป็นทาส กิเลส อยู่เข้าเย็น
 จะอวดเป็น ปราชญ์ไป ทำไมนา

คันธรรมะ หาทางออก อุ้มกิเลส
 น่าสมเพช จริงๆ เทียววิงหา
 ดำรานี้ ดำรานั้น สรรหามา
 ได้เป็นข้า กิเลสไป สมใจเอย ฯ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

ดีในชั่ว

ส่วนที่ดี มีซ่อน อยู่ในชั่ว
 ซึ่งสอนให้ เต็มตัว ไม่ยังท่า
 มันสอนอย่าง เจ็บซ้ำ เป็นธรรมดา
 แต่มันสอน ลึกกว่า เมื่อได้ดี

ชั่วมันสอน มากกว่า หรือจริงกว่า
 มันสอนได้ ดีกว่า ความสุขศรี
 สอนดีกว่า ให้กลับตน จนถูกวิธี
 เกลียดกลัวชั่ว กว่าก่อนนี้ ดีอย่างจริง

ให้ศรัทธา วิงหา พระศาสนา
 เรียนสิกขา ภาวนา เป็นอย่างยิ่ง
 สัตว์นรก หมกอยู่ ยังรู้ดี
 ตัวของตัวเอง เพราะชั่วสิ่ง สอนรุนแรง ฯ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

ชั่วในดี

ส่วนที่ชั่ว มีกลัว อยู่ในดี
คือดีมี เลศยั่ว ให้มัวหลง
ไม่ค่อยสอน ไม่ค่อยเตือน อาจเพื่อนลง
สอนไม่ลึก สอนไม่ตรง จึงหลงดี

ยั่วให้หลง ในดี-ดี เป็นผีบ้า
ไม่นานหนอ ต่อมา ก็สิ้นศรี
ดีมันสอน ไม่ค่อยจะ ถูกวิธี
ยึดมั่น “ดี” แล้วยิ่งยาก จะจากวาง

ยังมีดี ก็ยังมี คนรบกวน
หลายกระบวน หลายวิธี ไม่มีสร้าง
พวกฤษยา ก็หาช่อง จ้องจิตล้าง
มองดูบ้าง ชั่วในดี มีอยู่เน้อ ๆ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

ติดตำราจะติดตั้ง

จงรักษา ดวงใจ ให้่องแผ้ว
 อย่าทิ้งแนว การถือ คือเหตุผล
 อย่าถือแต่ ตามตำรา จะพาดน
 ให้เวียนวน ติดตั้ง นั่งเบียดดู

อย่าถือแต่ ครูเก่า เผ่าสองบาทร
 ต้องฉลาด ความหมาย สมัยสุ
 อย่างมีวแต่ อ้างย้า ว่าคำครู
 แต่ไม่รู้ ความจริง นั้นสิ่งใด

อย่างมีวแต่ ถือตาม ความนึกเดา
 ที่เคยเขลา เก่าแก่ แต่ไหนจ
 ต้องฉลาด ขูดเกลา บัดเป่าไป
 ให้ดวงใจ แจ่มตรู เห็นลู่ทาง ๗

(หัวข้อธรรมในค่างลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

บันทึกการจัดพิมพ์

ธรรมสภา ขอกราบนมัสการขอพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม องค์บรรยายหนังสือ ชุด
หมุนล้อธรรมจักร รักษาต้นฉบับเดิม เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอพระคุณ คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิธรรมทาน ที่ อนุญาต
และสนับสนุนการจัดพิมพ์ ขอกราบขอพระคุณ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ
องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ผู้จัดพิมพ์ในครั้งแรก เป็นอย่างสูง

หนังสือชุดหมุนล้อธรรมจักรของพุทธทาสภิกขุ

๑ ชุด มี ๒๐ เล่ม ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท

๑. ความสุขสามระดับ	๒. ความหมดทุกข์
๓. กุหลาบไม้ตาย	๔. ความวิเวก
๕. ธรรมะคุ้มครองโลก	๖. ชีวิตคือขันธ ๕
๗. พระไตรลักษณ์	๘. สัมมาทิฐิ
๙. กระแสชีวิต	๑๐. กุญแจชีวิต
๑๑. คู่มืออานาปานสติ	๑๒. มาร - นีวรณ
๑๓. พระพุทธองค์จริง	๑๔. อะไรเป็นอะไร
๑๕. อคัมภยตากดา	๑๖. อคัมภยตาประยุกต์
๑๗. การศึกษาของโลก	๑๘. พระ - ครู - แพทย์
๑๙. สากลพรหมจรรย์	๒๐. หัวใจธรรมศาสตร์

ท่านที่ประสงค์มีไว้เพื่อศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อ...

ธรรมทานมูลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ ๖ ต. เลียบ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๕๖-๗, ๔๓๑๖๖๑-๒ โทรสาร. ๔๓๑๕๕๗

ธรรมสภา ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทร. (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๘๘๘๗๕๔๐, ๔๔๑๑๕๘๘ โทรสาร. (๐๒)๔๔๑๑๕๑๗

● **วรรณกรรมชุดธรรมโฆษณ์จากพระโอษฐ์**
ลอยปทุม หมุนล้อธรรมจักร ขอฝากไว้เป็นมรดก
อนุสรณ์ของผู้ปกครองจิตรหรือयरอง แล้วปกครอง
ปล่อยลงสู่ธรรมวารี คือห้วงหุดทัยแห่งท่านสาธุชน
ทั้งหลาย ทั่วพื้นปฐพี เพื่องอกงามในห้วงแห่ง
ธรรมวารินั้น ตลอดกาลปาวสาน อภัยผู้สิ้น

มรดกที่ขอฝากไว้ ของ พุทธศาสนิกบุ

ขอกราบอนุโมทนาแก่ทุกท่านที่ช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์
ไปรษณีย์ช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ในราคา ๑๐๐ บาท